

Onsdagen den 16 Februari 1870.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades fyra protokollsutdrag för den 12 och protokollet för den 2 dennes.

Upplästes ett så lydande protokoll:

År 1870 den 12 Februari sammanträdde den nämnd, som eger att döma, huruvida Högsta Domstolens samtliga ledamöter gjort sig förtjente att i deras viktiga kall bibehållas, hvarvid röstades öfver följande proposition:

Den, som vill att omröstning på det i 69 § Riksdags-ordningen föreskrifna sätt skall anställas till uteslutande af någon bland Högsta Domstolens ledamöter, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, blifva Högsta Domstolens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos, efter omröstningens slut, sedan en voteringsedel blifvit undantagen och förseglad samt de öfriga voteringseddarnas öppnade, dervid en valsedel förklarades ogiltig, rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 5;

Nej — 41.

I följd hvaraf nämnden ansett Högsta Domstolens samtliga ledamöter böra vid deras embeten bibehållas.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att detta protokoll skulle läggas till handlingarne och Riksdagens Kansli-deputerade anmodas låta uppsätta och till Kamrarnas ingifva förslag till den under-

dåniga skrifvelse i ämnet, som borde till Kongl. Maj:t aflåtas; hvilket bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Konstitutions-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 1, med uppgift å hvilande förslag till ändringar i grundlagarne.

1:sta punkten, om utsträckning af den i 28 § Regeringsformen bekännare af annan lära än den rena evangeliska medgifna rätt att innehafva befattning i Statens tjenst.

Herr Hasselrot: Vid hvarje förslag till reform af bestående förhållanden måste den, som har att deltaga i dess afgörande, för sig uppställa det mål, dit han i förevarande hänseende syftar; och förslagens antagande måste således bero derpå, om man derigenom närmar sig till eller fjermar sig från detta mål. För min del har jag i föreliggande fråga rent och klart uppfattat mitt mål: Det är tolerans — det är religionsfrihet; och enär jag genom förslagens antagande närmar mig detta mål, kommer jag att rösta för bifall.

Jag nämnde religionsfrihet — och mitt hjerta vidgar sig vid detta ord. Hvad betyder då denna frihet? Jo! utan att som vanligt uppdelas den i tro- och samvetsfrihet, bekännelsefrihet och lärofrihet, betyder den *människans frihet att i sin tro och i sitt förhållande till Gud och i sin bekännelse följa hvad samvetet och den egna öfvertygelsen bjuder*. Denna frihet eller denna rättighet är väl ock den heligaste och mest oförytterliga af alla. Den står ock öfver eller borde åtminstone stå öfver alla lagbud, enär det högsta budordet är: *att man måste mer lyda Gud än människor*, hvaraf åter följer, att den, som finner människobud stå i strid med Guds bud, frågar efter de förra intet. Alla människostadgar, hvarigenom man söker insnöra människans religiösa lif och hennes tro i stelnade former, tjena således till intet.

Förbudet i 28 § Regeringsformen för Konungen att till civila tjänster och domarembeten utnämna andra än dem, som bekänna den rena evangeliska läran, är ett sådant försök till tvång, hvilket hvarken är nödigt eller nyttigt, ja! som är orättvist i sin grund och skadligt till sina följder. Rättvist kan det nemligen icke vara, att oförvitlige, skicklige och redbare Svenska medborgare, som lika med öfriga samhällsmedlemmar draga alla Statens bördor, ej få deltaga i dess förmåner. Den ringaste grad af rättvisa kräfver motsatsen, såvida ej samhällets väl bjuder förbudets bibehållande; ty samhällets högsta lag är att enskild rätt måste vika för allmänt väl. Jag frågar mig då, om det för Staten kan vara skadligt att, med de undantag förslaget innehåller, andra än de, som bekänna den rena läran, få bekläda civila tjänster och domarembeten, och svarar derpå ett obetingadt nej. En människas religiösa trosbekännelse har nemligen, efter min uppfattning, intet att göra med hennes skicklighet eller lämplighet att bekläda ett embete af ifrågavarande art. Religionen är en ensak mellan människan och Gud, och detta förhållande är af

så helig art, att ingen menniska bör tilltro sig att uttala förkastelse-
domen öfver en annans religiösa tro. De religiösa åsigtarna skifta
nemligen snart sagdt i oändlighet, och för Staten bör det vara till fyl-
lest betryggande, att de, som bekläda dess embeten, bekänna en tro,
som hvilat på sedlig och religiös grund. Huru bekännelserna sedan
må skifta mellan lutheraner, reformerta, katoliker, unitarier eller in-
dependenter, eller allt hvad de heta, betyder ju intet för embetet. Om
den ena eller andre har en olika uppfattning af nattvarden, dopet eller
treenigheten har intet inflytande på embetets utöfning. Ja! en mo-
saisk trosbekännare är efter min åsigt lika skicklig och lämplig att
bekläda ett domareembete som en kristen. Våra borgerliga lagar
liksom hela Europas rättsmedvetande hvilat nemligen ytterst på den
mosaiska lagen. I judarnes religiösa urkunder, i profeternas skrifter
och Davids herrliga psalmer hafva vi en god och säker grund för hela
vårt sedliga lif. Nya testamentet, med dess bud och löften, så sköna
och herrliga de än äro för menniskan, ligger dock icke i allmänhet
till grund för vår borgerliga lag. Denna innehåller icke att, om nå-
gon slår dig på det ena örat, du skall vända det andra till, utan att,
om någon slår dig, han därför skall straffas. Den innehåller ej hel-
ler att, om någon tager kjorteln af dig, du jemväl skall lemna honom
kåpan, utan att, om någon tager din kjortel, han därför skall lida
straff. För våra borgerliga lagar ligger således till grund den mora-
liska lagen, som finnes nedskrifven i tio Guds bud, och denna lag är
ju lika bindande för juden som för den kristne. Jag inser således ej,
hvarföre ej en jude lika väl som en kristen må kunna bekläda ett
domareembete eller en annan civil tjänst, då dermed icke får förenas
presterlig befattning eller skyldighet att meddela undervisning i kri-
stendom eller teologisk vetenskap.

Jag tror mig härigenom hafva visat, att rättvisan kräfver att
ifrågavarande förbud utstrykes ur våra lagar, och att samhället här-
igenom icke lider.

Emot förslaget har man äfven anmärkt, att man bör akta på folk-
medvetandet, hvilket i förevarande fråga är detsamma som folkets
fördomar; men utom det att lagstiftningen icke bör ligga i släp efter
allmänna opinionen utan bör vara dess ledstjärna, vill jag med ett
par exempel visa huru det förhåller sig med fördomen i förevarande
fråga. Jag har varit nog fördomsfri att för några år sedan i mitt
hus och till mitt biträde vid tingsgöromålen antaga en mosaisk tros-
bekännare, som tagit hofrättsexamen och han vistades hos mig ett
par år. Jag satte honom till en början bredvid mig vid dombordet
för att föra protokollet. Det inträffade då, att en och annan af nämnd-
en med en viss betänklighet tillfrågade mig, huru det kunde gå an
att sätta en jude vid dombordet, och jag svarade att vi skulle försöka,
samt att protokollet fördes på mitt ansvar. Efter någon tid försvann
fördomen, och mannen tillvann sig innan kort både nämndens och
allmänhetens välvilja, så att folket med fullt förtroende vände sig till
honom i sina angelägenheter, och jag är viss derom att, om han kun-
nat förordnas att utöfva domareembetet, han skulle blifvit emottagen
med fullt förtroende. Ett annat exempel: Denne mans broder köpte
för några år sedan en egendom, i domsagan näst intill min. Han

har der så tillvunnit sig allmänhetens förtroende, att han blifvit vald till landstingsman, och han har såsom sådan väl motsvarat detta förtroende. Så står det till med fördomarne.

Jag beder äfven att få nämna några ord om gagneligheten af det föreslagna stadgandet. Gagneligt måste det väl vara för samhället, att alla derinom befintliga krafter och förmågor tillgodogöras, att samhällets olika beståndsdelar, genom välviljans och kärlekens band, i möjligaste mån sammanföras till ett lefvande helt.

Hvad kyrkan åter angår, kan det väl för henne ej vara gagneligt att genom yttre tvång söka i sitt sköte kvarhålla medlemmar, som ej i sitt hjerta bekänna hennes tro. Hon skapar härigenom differentister och skrymtare och undergräfvär derigenom sig sjelf. Huru orimligt, för att icke säga orättfärdigt, ett sådant försök är, vill jag belysa med ett exempel. Om en embetsman skulle offentligt bekänna, här eller annorstädes, att han ej kan tro allt hvad den s. k. rena läran innehåller, allt hvad efter långa strider genom kyrkomötens beslut blifvit påbudet att tro för att vinna saligheten — om han ej kan tro detta och öppet bekänner det samt af ett tvingande inre religiöst behof sluter sig till ett religionssamfund af lika tänkande, så skall han, enligt grundlagens bud, jemfördt med 15 § i 1860 års förordning, jagas från sitt embete, om han skött det än aldrig så väl. Han har således att välja emellan timlig ofärd och nödvändigheten att afstå från det högsta goda på jorden, att få tillbedja Gud i öfverensstämmelse med sin tro. I fordna tider sökte man genom bila och bål nedtysta olika tänkande, och i våra dagar söker man vinna samma mål genom att utestänga olika tänkande från timliga fördelar. Kan detta vara rätt? Kan detta vara klokt? Är detta tolerant? Är det religionsfrihet? Vi stå i detta hänseende snart ensamme i hela den civiliserade världen. Mätte detta skriande missförhållande genom beslut denna dag utstrykas ur våra lagar, så att vårt fädernesland äfven i detta hänseende må kunna intaga den plats bland världens civiliserade folk, som det i andra hänseenden med heder innehar. Jag anhåller om bifall till förslaget.

Herr Beckman: I nu förevarande fråga har jag icke varit i tillfälle att yttra mig, för så vidt det gäller just det förslag, hvilket här föreligger. Då detta förslag sednast förevar i denna Kammare, var jag af en allvarsam sjukdom förhindrad att deltaga i Kammarens förhandlingar. Förslaget är emellertid af den beskaffenhet, att jag icke anser mig berättigad att fördölja mina tankar i afseende på det samma, att underlåta att uttala de skäl för det nekande svar jag gifver på den framställda frågan om bifall; och derföre utber jag mig också att, fastän flertalet bland Kammarens ledamöter redan torde hafva stadgat sin öfvertygelse i saken, få framlägga dessa skäl.

Den redaktion af 28 § Regeringsformen, som nu är föreslagen, synes mig icke vara tillfredsställande, jag måste säga detta rent ut. Den innehåller visserligen ett moment, som, åtminstone i mina ögon, är alldeles förträffligt; i hvilket gör sig gällande en princip, som städse bör ligga till grund för ett dylikt förslag, och som det är af väsendtlig vigt att fasthålla och konsekvent genomföra. Jag finner

denna princip uttalad isynnerhet i den sista afdelningen af paragrafen. Den Svenska kyrkan bör så väl som hvarje annat religiöst samfund hafva rätt att i fråga om religionsundervisning och tillsättande af embedten, med ett ord i sina inre angelägenheter, bestämma och styra sig sjelf, utan att några andra än de, som äro medlemmar af denna kyrka, i dessa frågor hafva något att säga. Det är en stor förtjenst af 1867 års Konstitutions-Utskott att hafva klart uttalat denna tanke. Deremot måste jag för min del säga, att jag icke är i stånd till att gå in på den föregående delen af den här föreslagna förändringen. Det synes mig nemligen ur flera synpunkter gifvet, att de undantag, Utskottet gjort från främmande trosbekännares kompetens till Statens embedten, hade bort vara flera än de äro. Utskottet har visserligen undantagit icke blott presterliga embedten och andra tjenster, hvilkas innehafvare hafva sig ålagdt att undervisa i kristendom eller teologisk vetenskap utan äfven Statsråds-embedten. Utskottet har således beträdd en väg, som är i någon mån afvikande från grundsatsen att göra alla Statens embedten tillgängliga för främmande kristna samt mosaiska trosbekännare, och blott afhålla dessa från inblandning i kyrkans angelägenheter. Mig synes att ännu flera undantag hade bort göras. För att gifva skäl för denna min åsigt, ber jag att få gifva till känna, huru jag betraktar saken i allmänhet.

Klart synes mig att en fråga, sådan som den nu förevarande, hänskjuter sig ytterst till frågan om hvad som är Statens ändamål och huru Staten skall kunna uppnå detta ändamål. Jag bekänner, att jag icke kan obetingadt godkänna den åsigten, att Staten är eller skall vara blott och bart en rättsanstalt, så fram man icke vill taga ordet rätt i dess vidsträcktare och fullkomligare betydelse, då det sanna och goda jemväl innefattas i begreppet om det *rätta*. Staten är äfven en kulturanstalt. Att här ingå i försvar för en sådan uppfattning anser jag mig dock ej behöfva. Hela vårt samhällsskick hvilat på denna grundsats; och äfven det föreliggande förslaget erkänner densamma. Utaf all slags kultur är den religiösa mest betydelsefull. Staten såsom kulturanstalt kan således ej undandraga sig att främja religiös bildning. Men det är icke nog med, att Staten hyllar och befordrar religion i allmänhet. Staten måste hylla och befordra en religion i bestämd form, ty religion i allmänhet finnes icke såsom verklighet. Jag antager således, att Staten bör vara angelägen om att dess medborgare hafva religion i någon viss form och företrädesvis i den fullkomligaste. Ej heller i denna fråga anser jag mig behöfva vara vidlyftig i bevisningen. Den sanning, jag framställt, bestrides förunderligt nog af en viss fraktion, men på skäl af den beskaffenhet att de här ej tarva vederläggning. Äfven det föreliggande förslaget erkänner otvetydigt en skillnad emellan religionerna i fråga om deras lämplighet, särskildt för Statens embetsmän. Inom det enskilda lifvet bör, efter min tanke, i möjligaste måtto frihet äfven i religiöst hänseende medborgarne förunnas. Dertill har jag ock i min mån sökt medverka. I det offentliga lifvet deremot, i Statens lif och särskildt inom de områden af dess verksamhet, der det religiösa sinnet och andan kunna gifva sig ett uttryck, kunna inverka på sjelfva stats-

statsfunktionerna eller på statsmedlemmarnes bildning, der synes icke möjligt att Staten kan undvika att gifva företräde åt den ena eller den andra religionen såsom företrädesvis lämplig för dess ändamål. Hvilken är då den religion, som Svenska Staten bör erkänna, och som vi från vår ståndpunkt hafva rätt att få erkänd såsom den lämpligaste? Svaret härpå behöfver ej heller bliwa vidlyftigt. Vi bekänna oss alla till den evangelisk lutherska eller åtminstone den protestantiska kristendomen; vi hafva offentligen uttalat, att vi bekänna oss till den. Huruvida denna bekännelse är uppriktig eller ej, derom är ej nu tid eller plats att ransaka. Hela vårt samhälle, alla våra samhällsförhållanden hvilat på den evangeliska kristendomens grund. Vid alla viktigare och mera betydelsefulla tillfällen afläggas en bekännelse till denna kristendom, den ingår i lagarne för vår uppfostran, ja, spåren deraf finnas äfven i vår civillag. Hela vårt samhälles syftning är i detta afseende tydlig och klar. Detta visar sig särskildt i allt hvad till domstolsväsendet hörer. I allmänhet framstår Svensk domstol såsom ett kristligt domaresäte, der en protestantisk och, så vidt mig synes, evangelisk anda bör göra sig gällande äfven hos domaren. Huru förhållandet är i detta afseende med våra läroverk, våra egentliga uppfostringsanstalter, behöfver jag ej omtala. Jag tror, att ingen skall kunna våga påstå, att icke i allmänhet tendensen i deras anordning, särdeles i elementarläroverkens och folkskolornas, ganska tydligt och bestämdt utvisar att de skola vara evangeliska institutioner och således i och med detsamma hänvisa dem, som önska verka inom dessa institutioner, att också verka i denna anda. Man kan ju ej sätta i fråga att Staten i allmänhet är berättigad att för vissa tjänster uppställa vissa kompetensvilkor. Vi erkänna ju alla, att han är både skyldig och berättigad att uppställa sådana vilkor. Kan den enskilde, om han saknar de naturliga vilkor, bildning m. m., som erfordras för att fungera i den eller den af Statens tjänster med skal göra anspråk på att få sig dessa kompetensvilkor efterskänkta och att bliwa använd af Staten, fastän han saknar de erforderliga egenskaperna? Hvem inser icke det oberättigade i ett dylikt anspråk, att Staten skall utan afseende på sitt ändamål, till förmån för enskildas frihet efterskänka de fordringar embetet ställer på dess innehafvare? Ingen redbar medborgare hyser ett dylikt anspråk.

Områden finnas nu visserligen, der Staten icke är berättigad att uppställa fordran af en viss religiös bekännelse, just emedan dessa områden icke äro af den art att religionen på dem tryckt eller kan trycka någon stämpel. Men andra finnas ock, såsom jag redan erinrat, på hvilka denna stämpel är tryckt, och der den religiösa karakteren hos embetsinnehafvaren måste vara af betydelse för embetets utöfning. Här fordrar Statens syftemål och välbefinnande att det religiösa vilkoret icke efterskänkes. Der sjelfva tjänsten fordrar religion, kristlig religion, evangelisk kristendom hos innehafvaren, der är det ingen obehörig hårdhet, utan en i Statens och tjänstens ändamål grundad nödvändighet att Staten hos tjänstemannen fordrar denna religion. Att i detta fall lemna individerna oinskränkt frihet måste bliwa förderligt för det hela och derigenom äfven för individen. Nu

är det visserligen sannt att Staten icke kan pröfva hjertan och ransaka njurar; den måste åtnöja sig med bekännelsen och förutsätta uppriktighet till dess motsatsen ådagalägges. Men dess både rätt och pligt är att i fråga om tjänster, för hvilkas skötande religion är vilkor, fordra af dessas innehafvare religiös bekännelse, såsom uttryck af deras villighet och förmåga att verka i den anda och den syftning tjänstens beskaffenhet fordrar. Då nu så väl domareembetet, som de egentliga läraretjänsterna vid Statens uppfostringsanstalter enligt mitt omdöme kräva af sina innehafvare evangelisk tro, så anser jag att dessa bort likaväl som Statsrådsplatserna uppföras bland de tjänster, hvilka kunna innehafvas endast af sådana, som bekänna sig till den rena evangeliska läran. Att i sjelfva grundlagen införa ett stadgande, hvarigenom äfven i afseende på dessa tjänster Staten förklarar den religiösa bekännelsen vara utan betydelse, synes mig vara en alldeles för skarp afvikelse från den anda, som bestämmer och bör bestämma gången af vår lagstiftning.

Ehuru jag hvarken är hägad eller berättigad att såsom riksdagsman handla efter hemmavarandes instruktioner, så kan jag likväl icke i en fråga af denna art undandraga mig allt afseende på huru ett stadgande, sådant som det här föreslagna, skall taga sig ut för det allmänna folkmedvetandet. Jag har anledning att fortfarande tro, såsom jag redan en gång yttrat, att Svenska folket ännu icke är färdigt att med alldeles fördomsfria ögon uppfatta en förändring, så genomgripande, som den här föreslagna. Jag erkänner att grunden till den missbelåtenhet, jag befarar, i viss mening kan betraktas såsom en fördom, så vidt domen stödjer sig på icke fullt medvetna skäl. Men då den i min tanke innebär sanning och för densamma kan bjudas goda skäl, så måste jag anse den så mycket mera förtjena afseende, som det väl i allmänhet bör vara regeln för lagstiftningen att icke utan tvingande skäl införa i samhället lagar, som icke finna genklang och erkännande i det allmänna tänkesättet.

Någon svårighet ur redaktions-synpunkt att till de embeten, hvilka redan i förslaget äro undantagna, lägga äfven domare-embetet samt uppfostrarekallet vid Statens offentliga läroverk, kan jag icke inse. Och då äfven med dessa undantag främmande religionsbekännare erhålla ett, i förhållande till deras antal ganska vidsträckt fält för verksamhet i Statens tjänst, så anser jag mig icke böra lemna min röst åt ifrågavarande förslag, oaktadt jag erkänner detsamma innehålla åtskilligt, som är i högsta mätto förtjent att taga vara på.

Friherre Bildt: Oaktadt jag ingalunda vill bestrida, att ej den siste ärade talaren, som här uttalat så många anmärkningar mot förslaget, är lika tolerant i sina åsichter som någon af dem, som yrka bifall till detsamma, utan tvärtom gerna antager att han lika lifligt som någon annan önskar att Svenska folket måtte kunna tillägna grundlagshelgd åt religionsfriheten, så beror dock halten af hans anmärknings värde på den ståndpunkt, hvarifrån man betraktar sjelfva förslaget. Granskar man nemligen icke detsamma ur synpunkten af Svenska kyrkans rättigheter, utan utgår man vid dess bedömande från den åsigt, att vår grundlag bör tillförsäkra hvarje samhalls-

medlem fullständig frihet att hysa och uttala den religiösa tro, som är hans öfvertygelse, såvida ej denna tros läror stå i strid med eller motverka de medborgerliga dygder, som ett kristet samhälle fordrar. så kunna de några restriktiva bestämmelser godkännas i vår lag, så vida de ej äro i öfverensstämmelse med denna grundsats eller finnas der, för att bevara samhället från påtvingandet af läror, som förneka denna grundsats, och då torde ej heller de gjorda anmärkningarne böra lägga något hinder i vägen för förslaget antagande.

För min del anser jag att de restriktiva föreskrifterna i vår grundlag mot främmande trosbekännare haft sitt berättigande uti nödvändigheten af skydd för vår egen trosläras frihet, men att de nu, när denna nödvändighet ej längre finnes, böra borttagas, såsom orättvisa och skadliga för samhällets utveckling.

Att denna nödvändighet funnits till i de tider som gått, torde ej inför denna ärade Kammare behöfva bevisas; ty att den frihetsplanta, som Gustaf Wasa planterade i den Svenska jorden, sedan han befriat fäderneslandet från ett förtryckande och förslafvande prestvälde, väl behöfde skyddas, derfor finna vi bevisen på nästan hvarje blad af vår historia. Och att det skydd, som dessa restriktioner kunde gifva åt protestantismen, ända intill sednaste tider varit väl behöfligt, torde ej heller kunna bestridas, om man endast ihågkommer med hvilken kraft och med hvilka medel detta prestvälde, som döfvades men ej krossades genom den Franska revolutionen, åter efter restaurationen utbredde sig, äfven uti de förut rent protestantiska länderna.

Frågan är likväl ej nu, om denna nödvändighet funnits till under de dagar som gått, utan är den, finnes denna nödvändighet i den tid som är eller hafva vi att motse dess snara kommande? Och på detta spörsmål svarar jag ett obetingadt nej! Eller kan väl någon tro att det prestvälde, som nu på det allmänna kyrkomötet i Rom går att låna den kristna läran genom att proklamera påfvens — en människas ofelbarhet, har att påräkna ett långt lif uti de kristna samhällena. Jag tror det ej. Öfverdrifterna uti de på sednare tiderna proklamerade dogmerna bevisa ej annat än svagheten af det väldé de vilja befästa. Och ehuru jag gerna medgifver, att det torde komma att dröja länge innan Christi gudeläror komma att predikas öfverallt uti all deras stora och hänförande enkelhet och skönhet, utan tillsatser af menniskoläror till presternas fördel och bästa, så torde det likväl ej vara förmätet att, med anspråk på visshet, förklara, att prestväldets makt nu är bruten och att den skall förminsкас med hvarje dag, i samma mån som folkens bildning tilltager, då det nu just är de katolska folken sjelfva, som mätta huggen mot de presterliga missbruk, som för flera hundra år sedan framkallade reformatiönen. Och då nu, i de länder der den s. k. heliga inquisitionens blodsdömar reste bålen eller höjde bödelsyxan mot våra trosförvandter, Italien (jag undantager Kyrkostaten), Spanien, Österrike, dessa archikatolska länder, man äfven intagit i lagarne alla medborgares lika berättigande utan afseende på deras religiösa tro, då nu endast Norge, Finland, Ryssland, Rumänien, Turkiet, Sachsen och Kyrkostaten äro de stater inom det europeiska statsförbundet, som hafva några sådana religiösa restriktioner, som vi hafva i vår grundlag, då tror jag san-

nerligen att tiden är inne att öppet förklara, att den nödvändighet, som framkallat eller berättigat dessa restriktioner, ej mera finnes till, och jag tvekar sålunda ej att utstryka Sveriges namn på den lista, som innehåller förteckning på de länder, der religionsfriheten icke hyllas, lika litet som jag skulle dragit i betänkande att rösta för bibehållandet af den nuvarande grundsatsen i vår grundlag, om nödvändigheten fordrat dess kvarstående. Men när nu denna nödvändighet af skydd för vår egen trosfrihet ej mera finnes, så förfaller ju också med den alla de restriktiva bestämmelser, som berodde på densamma, och då återstår endast att tillse det sådana lagbestämmelser finnas, att ej de medborgare, hvilkas sedolära ej öfverstämmer med den kristna lärans, kunna störande inverka på vårt samhälles angelägenheter. Och utgår jag från denna ståndpunkt, som jag hoppas är den, från hvilken Kammaren betraktar denna fråga, så äro de gjorda anmärkningarne mot förslaget antagande fullkomligt utan all betydelse, ty det afser ej annat än att ställa de Svenska män, som hysa en annan kristen tro än den protestantiska eller den mosaiska tron, i samma rätt som de Svenska protestanterna, och att dessa dissenters sedolära eller åsichter om de medborgerliga dygderna i allmänhet äro desamma som våra, derom kan ju ej det ringaste tvifvelsmål finnas, hvaraf åter följer att rättvisan och Statens fördel bjuda, att de ställas i samma medborgerliga ställning som vi. Hvad man deremot skulle kunna med skäl anföra mot förslaget är, att det med afseende på dessa främmande trosbekännares religionsfrihet ej är fullständigt, då det ännu innehåller några restriktiva föreskrifter som ej göra dem fullt likställda med öfriga Svenska män. Så t. ex. skulle, enligt förslaget, ej en mosaisk trosbekännare kunna intagas uti Konungens råd, till uppenbar skada för landet, om just en sådan trosbekännare för öfrigt vore den lämpligaste mannen till någon viss plats uti detta råd. Rättast hade derföre varit att borttaga äfven de kvarstående restriktionerna, men då det nu föredragna förslaget erkänner den religiösa friheten såsom grundsats, med jemförelsevis obetydliga undantag, vore det oklokt, att man, derföre att man ej genast kan komma fram till målet, ej nu skulle vilja taga ett så stort steg framåt till detsamma, som förslaget innebär. *Le mieux est l'ennemi du bien!* säger ett gammalt ordspråk och så skulle äfven här blifva fallet, om man på grund af nämnde ofullständighet i förslaget skulle vilja afslå detsamma. Jag skulle ej nu yttrat denna triviala sanning, derest icke denna ofullständighet i förslaget, särskildt med afseende på de mosaiska trosbekännarne, vid en föregående behandling deraf hos Representationen verkligen framdragits såsom skäl för detsammas förkastande. Att man bedömt dem orätt, ifall verkligen någon på allvar trott att de mosaiska trosbekännarne på grund af denna ofullständighet skulle önskat förslaget förkastande, är jag bemyndigad att förklara på de i Stockholm bosatta mosaiska trosbekännares vägnar. Detta bemyndigande har blifvit mig gifvet af den mosaiska församlingens föreståndare i så ädla och till hjertat gående ordalag, att jag anser det för mig vara en kär pligt att uppläsa deras skrivelse för Kammaren, då jag är öfvertygad att Kammarens ledamöter skola med både nöje och intresse höra huru desse

män uppfatta sin medborgerliga ställning. Skrifvelsen är af följande lydelse:

På Riksdagens bord hvila för närvarande särskilda förslag till ändringar af 28 § Regeringsformen och 26 § Riksdags-ordningen.

Dessa förslag innebära, på ett enda undantag när, en fullständig tillämpning af grundsatsen om hvarje svensk mans rätt att, oberoende af trosbekännelsen, få efter eget val och andras förtroende fritt egna sina krafter åt allmänna värf, för så vidt en sådan verksamhet icke berör den kyrka, hvilken staten erkänner såsom sin, ett vilkor, som säkerligen komme att tillämpas, äfven om det icke i lag stadgades.

Med lifliga förhoppningar, om än med en lätt förklarlig oro, afbida vi, mosaiske trosbekännare, denna viktiga frågas afgörande.

Ty oaktadt vi sett våra fäder djupt lida under tvånget af en undantagslagstiftning, oaktadt vi sett de ädlaste känslor derunder förbittras, de rikaste anlag förqvävas, har dock tron på en Försyn, som genom sekler af lidanden och nöd ledt oss till tider af ljus och frihet, tron på den eviga rätten städse hållit den tanken hos oss vid lif, att vi äro och alltjemnt böra sträfva att vara ett älskadt fosterlands värdige medborgare.

Med detta fosterland, för hvilket vi ville offra allt, blott icke att för timliga fördelar, de må vara af huru hög betydelse som helst, bekänna en tro, som icke är vår, detta samma fosterland anser oss icke som sina fullbördiga söner, dess lagar betrakta oss i viss mån såsom främlingar, de der icke ega det rätta sinnet, för att med samvetsgrannhet föra sina medborgares talan i riksförsamlingen, lägga hand vid statsförvaltningen och lagskipningen, eller såsom lärare meddela sitt vetande åt universitetets och skolans ungdom.

En dylik ställning måste hos dem, mot hvilka undantagslagarne äro riktade, alstra vemodiga känslor, och detta i desto högre grad, ju mera studier och praktisk verksamhet å de områden, som nu äro för dem upplätta, införlifva dem med det allmänna, ju oftare de äro vid val af lefnadsyrken nödsakade att, antingen frivilligt eller i det allmännas tjänst offra sina bästa krafter med ringa utsigt för framtiden, eller ock söka sin utkomst på andra fält än dem, dit de af inre kallelse känna sig dragne.

Vi kunna ej, vi vilja ej vara liksom främlingar, som åtnjuta en välment gästfrihet, vi vilja vara medlemmar af en och samma familj, för att i broderlig endragt med landets öfrige söner, i mån af våra krafter, arbeta i fosterlandets tjänst.

Och skulle det väl lända staten till någon verklig båtнад, att skilda meningar i en del lärosatser betinga olikhet i medborgerliga rättigheter?

Skall ej tvärtom ett sådant förhållande nödvändigt framkalla söndring i utveckling och sträfvan, splittring i handlingskraft, under det en och samma tro på lifvets högsta sanningar, en och samma höga sedolära bjuder frid i åsigt, fördragsamhet i samlif, styrka i sammanhållning, i kamp och strid för ett gemensamt mål?

Af djup öfvertygelse, stärkt af andra länders erfarenhet, tro vi att ett lands framtid, dess utveckling och lycka äro beroende af nedrifvande af skrankor, som befunnits onaturliga, och i likhet med de

män, som väckt och kämpat för dessa förslag, anse vi tiden, äfven för vårt fosterland, vara inne att förläna full likställighet i rättigheter åt dem, som hittills varit fullt likställda endast i skyldigheter.

Denna vår innerliga öfvertygelse om rättvisan och billigheten i de hvilande grundlagsförslagen bjuder oss ock oemotståndligt att inför Eder, representant för den kommun, i hvilken vi äro valmän, frimodigt uttala dessa våra önskningsar, så att Ni må kunna derom bära vittnesbörd och dymedelst måhända befrämja denna reform, välsignelsebringande ej blott för det ringare fåtalet, utan säkert ock en dag för hela fosterlandet.

Stockholm den 25 Jan. 1870.

Å valmäns inom mosaiska församlingen i Stockholm vägnar:

J. Levertin. Axel Lamm. Adolf Schück.

Henrik Davidson. A. E. Vallentin.

Församlingens föreståndare.

Hvilken ädel förtröstan på rättvisan, på det godas och rättas slutliga seger, hvilken varm och innerlig fosterlandskärlek ligger ej i dessa ord! De förklara också, huru dessa judiska trosbekännare kunnat tvinga sina förtryckare att borttaga de bojor, hvarmed fördomen och ett okristligt hat fångslat dem sedan sekler tillbaka — de hafva tvingat dem med sina medborgerliga dygder! Detta har skett ej blott i Sverige utan nästan i alla andra länder, och det är ganska betecknande i detta fall att se, att hvarje steg man tagit, hvarigenom man närmat sig judarnes fullständiga emancipation, har åtföljts af en önskan att gå än vidare; en önskan, som dessa mäns egenskaper framkallat, genom den aktning och det förtoende de ingifvit öfverallt, der man lärt känna dem. Sådana goda medborgarekrafter äro en vinst för samhället, och dettas egen fördel bjuder att ej förskjuta dem. Erfarenheten i de länder, der jude-emancipationen blifvit genomförd, visar oss ock, att dessa länder genomden vunnit tappra soldater, utmärkte administratörer och jurister.

Man har här väl sagt, att det skulle vara motbjudande att tänka sig, att mosaiske trosbekännare skulle kunna vara domare och lärare i Statens skolor. Men hur är det då i dessa andra länder? Med afseende härå beder jag att få anföra endast några få fakta:

Uti Belgien, der den religiösa friheten allt sedan dess förening med Holland varit erkänd, har en jude, som ännu lefver, Godefroy, varit justitieminister. Han är nu president uti kassationsdomstolen, Belgiens högsta domstol, och i Baiern, detta katolska land, finnas åtskillige judar, som hafva domareplatser; för att ej tala om, att i både Frankrike och Danmark judar varit ministrar. Man behöfver blott vända om frågan och betrakta den från en annan synpunkt än den värde talaren gjort, och jag frågar då: finnes det väl någon, som tror, att en domare i vårt land skulle döma en person annorlunda, därför att han vore af annan trosbekännelse än den evangelisk-lutherska? Jag tror icke någon skall svara ja på denna fråga. En hvar svensk domare skulle döma efter sitt bästa förstånd, utan afseende på den religiösa öfvertygelsen. Om nu en jude blefve domare, tror väl någon då, att han skulle till följd af sin tro utöfva partiskhet? Nej! svarar säkerligen härpå hvarje tänkande man. Man bör vid denna omständighets bedömande ej förbise, att det alltid är större

svårighet för en dissenter eller en jude att få en plats i statens tjänst än för en lutheran. De utmärkta egenskaper, som gifva honom ett embete, kunna väl ej förloras genom embetets erhållande? Annu mindre kan jag förstå, att det skulle vara skadligt för skolundervisningen, att man vid densamma använde skicklige judiske lärare uti de ämnen, der ej religion ingår, eller läses t. ex. språk efter särskilda judiska eller särskilda lutheranska systemer? Tvärtom har jag hört, att öfverallt der judiske lärare användts, man deraf skördat goda frukter. Härom tror jag för öfrigt att så mycket är yttradt och öfvertygelsen så stadgad, att ej många ord behöfva spillas.

Men det är icke allenast för dissenters och mosaiske trosbekännare som den religiösa friheten är en så viktig fråga, skänkande åt dem rättvisa och åt staten fördelar. Den är äfven för oss sjelfva en fråga af stor vikt, ty hvem kan väl säga, att den lutherska lärobyggnadens alla dogmer äro ofelbara, om ej några af dem bero på en oriktig uppfattning af bibelordet, och om så är, lägga ej då de nu varande grundlagsbanden på den religiösa friheten ett fängsel på den heligaste af alla rättigheter, den att få biida sig en sjelfständig öfvertygelse, derigenom att lagen dömer dissenters till förlust af dyrbara medborgerliga rättigheter? Jo! utan tvifvel, liksom det är utom allt tvifvel att den lutherska kyrkan är byggd af en människa, och därför mäktig af förbättring, ehuru dess grund, Christi ord, ej kunna af människor förbättras. Den religiösa friheten skall säkerligen komma att medföra många strider om Guda-ordets rätta betydelse och mening, men sådana strider böra vi ej frukta, ty ur dem komma sanningen och en på verklig tro grundad öfvertygelse. Det är således icke allenast för dissenters och judar, utan äfven för oss lutheraner ett steg framåt till ett bättre, om vi antaga detta förslag som närmar oss det målet att snart kunna, jemte den politiska och medborgerliga frihet som vår grundlag tillförsäkrar oss, på dess blad få inskrifva äfven en ännu högre frihet — trons frihet; och det är derföre som jag med den varmaste öfvertygelse om förslagets nytta och nödvändighet för landets bästa röstar ja till dess antagande.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 6 eftermiddagen.

Herr von Koch: Jag hade hoppats, att efter den fullständiga diskussion öfver detta förslag, som vid 1867 års riksdag egde rum i denna Kammare, och då sedan dess endast ett mycket litet fåtal af nya ledamöter tillkommit, striden blifvit så utkämpad, att man i dag kunnat lägga sitt ja i urnan utan vidare ordande. Detta har emellertid icke blifvit förhållandet. En talare, vid hvars ord man i synnerhet i sådana frågor som denna fäster mycket afseende — såsom också jag är böjd för att göra — har uppträdt och yrkat, att främmande trosbekännare ej må få bekläda vissa embeten, ifrån hvilka det, enligt min tanke, skulle vara högst orätt att längre utestänga dem. Jag har utaf hans yttrande funnit mig uppmanad att söka försvara det föreliggande förslaget, för hvars brister jag anser mig bära en dryg del af ansvaret. Denne aktade motståndare häde, likasom

Herr Ribbing i Andra Kammaren, väckt förslag, gående i samma syftning, fastän icke så långt som detta. Men enligt deras, likasom enligt det af Första Kammaren år 1867 förkastade, då hvilande förslag, skulle man ock på annat sätt söka vinna målet, nemligen genom att fullständigt *uppräkn*a de embeten, som skulle vara statskyrkans bekännare ensamt förbehållna. Dessa förslag inlemnades i Konstitutions-Utskottet vid nämnda års riksdag, då jag var ledamot af Utskottet. Vi försökte i Utskottet att gå desse ärade motionärers önskingar i formelt afseende till mötes, men vi lyckades icke på denna väg tillfredsställa våra egna fordringar på bestämdhet och tydlighet i lag. Under debatten i denna Kammare den 16 Februari 1867 hade vi ock fått en vink från en person, som för närvarande bekläder en plats i Konungens Råd, derom, att man borde frångå allt dylikt uppräknande och låta paragrafen uttala en grundsats. Denna vink följdes så mycket heldre af Utskottet, som åtskillige af Utskottets jurister bekände sig till samma åsigt i afseende på lagstiftningen, som t. ex. gjort sig gällande vid affattande af den, för sin tid, mästertliga Österrikiska civillagen, att fastställa grundsatser och ej -- såsom man försökt göra i den Preussiska lagen -- försöka uppräkn alla möjliga och tänkbara fall, en uppräknning som ändå aldrig kan blifva fullständig. Utskottet hade den lyckan att bland sina ledamöter räkna en högt aktad teologisk skriftställare och lärare, prest på landet, hvilken jag tror mig kunna, utan att förnärma andra, påstå böra ställas i det aldri främsta ledet bland våra själasörjare, ty han har verkat ofantligt till spridande af kristlig anda inom ett pastorat, der det är svårt att upprätthålla ens laglig ordning. Denne, nemligen Doktor Landgren, styrkte oss öfriga i Utskottet i denna tanke. Han sade: "om man blott lagar så, att ingen främmande trosbekännare får inblanda sig i Svenska kyrkans angelägenheter, så är jag nöjd". Jag skulle önskat, att denne man ännu funnits i Kammaren. Hans ord hade då kunnat utgöra en väl behöflig motvigt mot den åsigt, en annan inom vår kyrka högt stående man i dag här förfäktat. Doktor Landgrens åsigt delades äfven af en af Andra Kammarens ledamöter i Utskottet, Doktor Gumælius, en gammal man som tillbragt en stor del af sin lefnad på landet. I Utskottet fanns samtidigt en ledamot, som tillhörde en fraktion, *nu* omhuldad, inom vår kyrka, hvars medlemmar jag, för exemplarisk lefnad, högt aktar, men som man i allmänhet tillskrifver det, enligt min uppfattning, väsendtliga fel att vara ofördragsamma -- det fanns bland oss, jag kan gerna säga det rent ut, en man som var så kallad läsare -- Herr Hedengren. Denne ädle man döljer aldrig sin öfvertygelse, minst den varma tro han bestyrkt med gerningar, då han för liktänkande -- *då* knappt tolererade -- på egen bekostnad byggt en kyrka. Nå väl! äfven han var ense med oss om detta förslag. Vi hade lyckan att sedermera i denna Kammare vinna majoritet äfvensom att slutligen kunna någorlunda tillfredsställa vår förnämsta och talentfullaste motståndare, Herr Ribbing, som jag hoppas i Medkammaren i dag till och med uppträder till försvar för förslaget.

Förslaget har här nu blifvit angripet från tvänne synpunkter, dels derföre att redaktionen af detsamma ej skulle vara lyckad, dels

derför att de undantag från regeln, som äro gjorda, icke skulle vara lämpliga. I afseende på sjelfva redaktionen bekänner sig anmärkaren, som det synes, fortfarande till dem, som vilja att man skulle uppräknade embetena, i stället för att, såsom Konstitutions-Utskottet gjort, uppställa en allmän grundsats. Jag tror mig icke behöfva vidare försvara Konstitutions-Utskottet för att hafva beträdt denna bana, och jag skall icke heller göra det. I afseende åter på de undantag, Konstitutions-Utskottet ansett sig böra göra, hafva dessa blifvit angripna från motsatta håll. Jag befinner mig i denna fråga på samma ståndpunkt som vanligt under den långa tid jag kämpat för religiösa och andra reformer. Jag har stadse tillhört och jag tillhör än de så kallade grå, som äro nöjda med framåtskridandet, äfven om man icke genast får allt hvad man anser slutligen skola uppnås och icke på en gång kan taga steget fullt ut. Men då får man ock ofta angrepp både från venster och höger. Emot Konstitutions-Utskottets förslag har den nästföregående talaren gjort anmärkning, derföre att det icke gått nog långt, utan gjort undantag i afseende på Konungens rådgifvare. Jag vill icke säga det, och behöfver ej heller göra det, att mina sympatier gå i samma riktning som hans, men det finnes, utom det af Utskottet uppgifna, för honom således kända, äfven ett annat praktiskt skäl, som talar mot en sådan utsträckning, och hvars vigt jag tror att den aktade talaren skall erkänna. Det händer nemligen stundom, att våra svenska Statsråd skola, i Konungens ställe, *regera* icke blott uti Sverige, utan ock *uti* Norge. Svenska folket kunde kanske tåla, att bland de regerande skulle finnas en katolik eller en jude, men jag tror icke och kan ej förutsätta, att det Norska folket skulle göra det. I Norge äro ännu judarne föga kända, det är icke ännu 20 år sedan i Norges grundlag lästes: "Jøder ere fremdeles udelukkede fra adgang til Riget". Jag tror, att förr än Norrmännen blifvit mera bekanta med dem, man icke kan tänka på en förändring i våra i detta afseende gemensamma grundlagsstadganden, samt att det derföre vore mindre grannliga mot dem att nu taga detta steg. Låt Norrmännen, hos hvilka upplysningen gör snabba framsteg, så snart reformen *der* kan genomföras, taga initiativet.

Jag skall nu vända mig åt höger och till de anmärkningar, som blifvit riktade mot förslaget, att man nemligen gjort för *få* undantag. De gå ut på, att man bort undantaga icke blott alla domarembeten, utan äfven lärarebefattningar vid elementarläroverken och folkskolelärare-seminarierna. Den sednare delen af denna anmärkning vill jag lemna att besvaras af andra personer, inom hvilkas erfarenhetskrets ett svar på frågan ligger närmare, och är jag öfvertygad om, att de skola göra det på ett sätt, som gifver Kammaren mera förtroende, än jag i detta afseende kan göra anspråk på. I afseende åter på domare har frågan blifvit inom denna Kammare så vidlyftigt, ja nästan till trötthet diskuterad under en föregående riksdag, att jag skulle anse mig missbruka Kammarens tid, om jag nu skulle utförligare orda om densamma, utan hänvisar jag i detta fall till den diskussion, som här egde rum den 17 April 1867, och till Konstitutions-Utskottets vid sistnämnda års riksdag afgifna två betänkanden i denna sak. Jag

vill således endast taga mig friheten att säga ett par ord till bemötande af de nu upprepade invändningarne. Den förnämsta, som blifvit gjord i afseende på främmande trosbekännares befordrande till domare, är, att man genom en dylik befordran skulle stöta det allmänna tänkesättet hos folket. Ja, mine Herrar, det allmänna tänkesättet hos folket, på det fäster jag också mycken vikt, och jag tror, att hvarje representant uti en lagstiftande församling bör göra det, men en distinktion i detta fall måste dock göras. Lagstiftaren har att pröfva, vid hvilken *del* af det allmänna tänkesättet han kan och bör fästa sig. På den del af detsamma, som stödjer sig på den allmänna rättskänslan, det sunda oförvillade rättsbegreppet hos folket, skall han gifva noga akt. *Der* gäller regeln: "Vox populi, vox Dei".

Men skall hon äfven vika för åskådningssätt, som endast hafva sin rot i hans egna landsmäns okunnighet? Jag tror det icke. Lagstiftarens och representantens skyldighet är att söka undanröjja sådana fördomar, men icke att annorlunda beakta dem. Jag tror också, att detta är en regel, som icke blott i sig själf är riktig, utan äfven har blifvit tillämpad af våra största praktiska statsmän. Jag vill i detta afseende erinra om Gustaf Wasa. Denne man sökte sitt stöd i det allmänna tänkesättet hos folket och särskildt hos Dalfolket när han befriade Sverige från Danskarnes förtryck, från olidliga skatters utpressning genom utländska legoknektar och fogdar. Men han lernade tänkesättet i Mora och Leksand å sido, när han införde reformationen. Reformationen hade annars då blifvit ogrundad. Gustaf Wasa trotsade fördomarne och motståndet hos dessa Dalkarlar, som förhjulpt honom till makten och tronen. Jag tror, att äfven vi några hundra år derefter icke i *det fall, hvarom nu är fråga*, böra lyssna mest till tankarne i Dalarne. Jag glädde mig öfver, att redan, då frågan sist här förekom, det icke fanns någon inom denna aktade Kammare, som ställde sig på ståndpunkten af ofördragsamhet. Motståndet var egentligen äfven då grundadt derpå, att det allmänna tänkesättet hos folket icke skulle vara moget för förändringen. Nu har jag nyss förklarat, att jag på ett sådant tänkesätt, när jag tror det grundadt på från blott okunnighet härledda fördomar, ej anser mig böra fästa något afseende. Men dessutom, huru står det verkliga till med det så kallade allmänna tänkesättet angående "främlingar", eller "främmande trosförvandter"? Det stödjer sig enligt min egen erfarenhet helt och hållet på okunnighet. Jag är uppfödd under en tid, då Sverige låg i ständigt kif med sina grannar och då samfärdseln mellan folken var föga liflig. Under min barndom implantades hos mig en till afsky gränsande vedervilja mot våra gamla fiender Norrmän och Ryssar. Nu räknar jag mig till heder, att bland mina bästa vänner hafva haft en Norrman och en Ryss.

I Delsbo är väl, oaktadt nuvarande presterskaps nit, folkupplysningen i allmänhet ej större än på de flesta ställen. Men fördomarne mot detta förslag hafva icke hindrat dess varma förordande af kyrkoherden i Delsbo Doktor Landgren. En representant från Dalarne kommer kanske ock att tala för detta förslag, utan att frukta fördomen i sin hembygd. Jag är själf bosatt i en kommun, inom hvars största del — skogsbygden — tyvärr råder en hög grad af

okunnighet. Men några mosaiske trosbekännare hafva egendomar inom denna kommun. De hafva gjort sig kände som exemplariska jordbrukare och gode husbönder. Jag tror att redan då kommunalförordningen första gången skulle tillämpas blef en af dessa judar enhälligt vald till ordförande i kommunalstämman i den socken, der han var bosatt. Säkert är, att han ännu utöfvar och sedan flera år utöfvat denna befattning. För dem, som ännu göra sig den föreställningen om judarne, att de allesammans äro hårda procentare, vill jag nämna, att denne man, som är förmögen och placerat åtskilliga in-teckningar mot *fem* procent ränta, har icke under dessa sista år, i likhet med de flesta till och med af den rena evangeliska lärans lån-gifvare och många allmänna inrättningar, satt upp räntan för någon utaf sina låntagare. Här har blifvit i sista stunden, fastän icke till mig och några andra, dock till båda Kamrarnes flesta ledamöter utdelad en emot förslaget riktad skrift, som jag fått låna och nu håller i min hand. Den innehåller 22 förmenta skäl mot förslaget, hvilka, redan då Konstitutions-Utskottets Betänkande vid 1867 års riksdag föredrogs, förekommo i en Stockholmstidning, som dock nu trädt upp för religionsfriheten. Någoting karakteriserande, som jag icke kan undgå att anmärka såsom ett prof på fördragsamhet utaf en mosaisk trosbekännare mot en själf särdeles ofördragsam anonym författare, är, att denna skrift utgått från ett tryckeri, som synes tillhöra en jude — Herr Isaac Marcus — hvilken icke varit rädd för att i närvarande ögonblick låta sprida mot sig och sina trosbekännare en skrift af sådan syftning. I skriften, der skälen emot förslagets antagande symmerligast hvilat på olämpligheten, att ledamöter i Högsta Domstolen skulle kunna utses bland främmande trosbekännare, anmärkes slutligen, att, om förslaget antages, intet hinder skulle möta för att Högsta Domstolen skulle kunna komma att bestå till hälften af judar och till hälften af katoliker eller något ditåt. Jag vill påminna, att de 22 skälen den 17 April 1867 egnades, på detta rum, all den uppmärksamhet de torde finnas förtjena. Då ådagalades bland annat genom en i protokollet intagen bevisning *ex absurdo*, att, om man icke *förutsätter sundt förnuft* ens hos Konungens rådgifvare vid tydningen af lag, icke någon sådan skulle kunna skrivas, ur hvilken dylika orimliga slutsatser ej skulle kunna dragas. Men om äfven i en aflägsen framtid skulle kunna inträffa, att Konungen, då judar och katoliker kunna komma i fråga att befordras till ledamöter i Högsta Domstolen, tillsatte en så beskaffad Högsta Domstol, som den anonyme fruktat, så kan man ju, om allmänna tänkesättet då ej tål någon eller endast ett visst antal främmande trosförvandter i Högsta Domstolen, lätt begagna sig af opinionsnämnden och votera ut till exempel den förste eller tredje främmande trosförvandt, som deri insattes. Jag för min del befarar dock ej, att den grundlagsparagraf, som omtalar opinionsnämnden, *ens* sålunda någonsin skall behöfva tillämpas, men finner den nu vara bra att hafva till tröst för dem, som sakna tillit till det sunda vettet hos lagtolkarne och torde uti en sådan paragraf se det enda skyddet emot minskande af den stränga renlärigheten hos Högsta Domstolens ledamöter.

Jag vill för öfrigt blott anmärka, att farorna synas temligen af-

lägsna, om de finnas, då man besinnar, huru fåtaliga så väl katolikerna och judarne som andra främmande trosbekännare äro. I Stockholm funnos 1868 blott 356 katoliker, i Göteborg 26; på sednare stället hade antalet sjunkit från 86 under sednare åren efter 1865. Det mycket utbasunerade proselytmakeriet synes ej haft stor framfart. Judarne voro vid 1868 års slut 1,326, Wårnhusbaptisterna 241, alla främmande trosbekännare 2,153, allt enligt statistiska byråns uppgifter.

Jag kan knappt föreställa mig, att denna upplysta Kammare fattar ett beslut, hvarigenom Gustaf II Adolfs fädernesland, i fråga om religionsfrihet, ställes efter Filip II:s.

Hans Excellens Herr Friherre De Geer: Om den föreslagna grundlagsförändringen innebure, att främmande kristna och mosaiske trosbekännare skulle erhålla rätt att utan allt afseende på deras trosbekännelse befordras till alla tjänster i staten, från hvilka grundlagen icke vidare skulle utesluta dem, så skulle jag för min del hysa betänklighet att antaga detta förslag. Men jag kan icke inse, att förslaget innebär detta. Först och främst vill jag icke erkänna någon *rätt* för hvem det vara må att befordras till statens embeten — och 28 § Regeringsformen afser icke att tillförsäkra någon enskild en sådan rätt, utan endast att bestämma de inskränkningar i Konungens rätt att välja embetsmän, som grundlagen funnit nödiga för betryggande af statens intresse att få goda embetsmän. Vidare synes mig uppenbart, att såsom kompetensvilkor till en tjänst erfordras icke blott att ega skicklighet uti en del af de göromål, som tillhöra denna tjänst, utan det måste också tagas i betraktande, huruvida en sökande är mindre skicklig i en annan del af dessa göromål, och än mer om han är alldeles oförmögen att uppfylla denna del, vare sig att denna oförmåga är en följd af personlig oskicklighet eller af grundlagens förbud för honom att med denna del af embetet sig befatta. Här af följer också, att i samma mån, som till ett embete höra många och viktiga funktioner, som angå religionsvård och religionsundervisning, främmande religionsbekännare icke kunna anses lämplige att till sådana embeten befordras. Denna åsigt finnes också tydligen uttryckt i Konstitutions-Utskottets motiver till det framlagda förslaget. För min del går jag ännu längre. Då vår grundlag icke stadgar andra befordringsgrunder än förtjänst och skicklighet, så måste dessa ord, för att icke blifva alldeles orimliga, tagas i deras vidsträcktaste och mest omfattande bemärkelse. Samma ord förekomma i flera af våra äldre grundlagar, och i det bekanta tjänstebetänkandet af år 1756 försökte man att förklara och inskränka dessa ords betydelse, i det man uppställde ett fullständigt system af pappersmeriter, derifrån ingen afvikelse fick ega rum. Men detta försök visade sig snart otjenligt, ja omöjligt, och numera gäller ej någon förklaring af ifrågasvarande ord i vår grundlag. Omöjligheten att närmare bestämma de rätta vilkoren för befordran har tvungit grundlagstiftaren att öfverlemna pröfningen deraf åt Konungen, alldeles på samma sätt som omöjligheten att objektivt beskrifva alla de olika grader af brottslighet, som kunna ingå i ett och samma brott, tvungit brottmålslagstiftaren lemna

en latitud åt domaren vid straffets bestämmande. Vid sådant förhållande måste ock efter min tanke vid tjänsters tillsättande tagas hänsyn till hvarje egenskap och omständighet, som kan göra en sökande mer eller mindre egnad att väl och med framgång sköta ett embete, fastän dessa egenskaper och omständigheter ej finnas i grundlagen uppräknade. Redlighet t. ex. finnes icke omnämnd i 28 § Regeringsformen; men icke vill man väl derföre påstå att det icke skulle behöfva fästas afseende vid denna egenskap i fråga om andra embeten än statsrådsbefattning och ledamotskap i Högsta Domstolen, för hvilka särskild föreskrift i grundlagen derom finnes. Är det fråga om ett embete, hvars innehafvare måste åtnjuta ett stort personligt anseende för att kunna rätt motsvara embetets uppgift, så är äfven den, i inskränkt mening, mest skicklige till ett sådant embete olämplig, om icke hans seder i det enskilda lifvet ingifva aktning. Ett naturfel kan göra äfven den förträffligaste olämplig för vissa embeten, hvarföre kyrkolagen äfven förbjuder biskoparne att till pretser ordinaera dem, som dermed äro behäftade. På samma sätt kan jag också tänka mig förhållanden, som skulle göra det olämpligt att befordra en jude till ett eller annat embete, fastän grundlagen icke ovilkorligen förbjuder det och ehuru till detta embete icke hör någon särskild nämnvärd befattning med religionsundervisning och religionsvård.

Det är endast under det bestämda antagande, att Konungen eger både rätt och pligt att å dylika förhållanden fästa afseende, som jag för min del kan bifalla det nu föreliggande förslaget. Utskottets förslag till redaktion af 28 § Regeringsformen synes mig ock utvisa åtminstone ett bemödande att uttrycka denna mening. Då Utskottet nemligen säger, att främmande trosbekännare *må kunna* utnännas till vissa embeten, så lärer väl Utskottet velat att dessa ord skola tagas i samma bemärkelse som högre upp i paragrafen, der det heter att Konungen *må kunna* uti militära embeten nyttja utländske män af sällsynt skicklighet. Ingen bör väl anse, att det till följd af detta stadgande är en ovilkorlig skyldighet för Konungen att till dessa tjänster utnämna utlänningar, om sådana af sällsynt skicklighet kunna stå till buds.

Med denna uppfattning, som jag för öfrigt alldeles icke hufvudsakligen stödjer på det anmärkta uttrycket i redaktionen, utan på sjelfva sakens natur, kan jag icke se någon våda i att antaga förslaget, ehuru jag för min del icke heller skulle haft något emot, om förändringen gjorts något inskränktare. At Regeringens urskiljning och samvetsgrannhet är dock i alla fall vid tillsättandet af embeten öfverlemnad lösningen af vida svårare frågor än den, om skiljaktighet i trosbekännelse bör utgöra hinder för befordran.

Det absoluta förbud, som nu finnes emot att använda främmande trosbekännare i de flesta rikets embeten, anser jag hvila på en ohållbar grund och derföre böra ur vår grundlag borttagas.

Herr Arrhenius: Efter de sakrika anföranden, som, sedan jag begärde ordet, blifvit afgifna, vill jag nu inskränka mig till endast några få ord.

En aktad akademi-kamrat, och högt värderad ledamot af denna

Kammare, som i sitt anförande i denna fråga riktigt angifvit Staten såsom en icke blott och bar rättsanstalt utan jemväl framhållit dess betydelse af kulturanstalt, har dock yttrat farhåga att Staten, i händelse förslaget antoges, såsom kulturanstalt ej skulle kunna svara mot sin uppgift. Jag är af motsatt mening och har derföre begärt ordet för att uttala min upplåtning af det föreliggande grundlagsförslaget. Detta förslag undantager från dissenters alla presterliga tjänster, all religionsvård och all undervisning vid läroverken uti religion; det afser icke heller att, i öfrigt och med undantag af statsrådsplatserna, öppna tillfälle till anställning i Statens tjänst för andra än kristna trosbekännare samt för bekännare af den mosaiska läran. De väsendtliga inskränkningar, hvilka, såsom nämndes, i förslaget äro upptagna, göra att jag emot detsamma ej kan hysa några betänkligheter. Hvad först angår de mosaiska trosbekännarne, måste jag tillstå att jag är oförmögen att förklara hvarifrån den ovilja mot dem, som ännu till en del förefinnes, härleder sig, ty den kan endast komma af obekanskap med dessa personer eller från glömska deraf att deras religion utgör till en väsendtlig del grunden för vår. Vi erkänna ju å båda sidor Gamla Testamentet; från vår barndom uppfostras vi till kännedom om de mosaiska sedebuden och de utgöra äfven grunden för vår borgerliga lag. Den kristna religionen utgör ock, enligt Fräl-sarens egna ord, ej ett upphäfvande utan fullkommande af den mosaiska lagen, och ingen sann kristen kan vara, eller bör vara fiendligt sinnad emot judarne. Särskildt anhåller jag få tillkännagifva, att jag alltsedan min akademitid varit rätt mycket i beröring med judar och städse funnit dem redbara, anspråkslösa och arbetsamma, samvetsgranna och laglydiga, och jag önskar att de flesta af våra bröder vore dem lika. Böra vi då med förakt stöta dem ifrån oss? Tvärtom tror jag det vore en stor vinst för samhället att tillgodogöra sig allt det goda, som finnes hos dem.

Hvad beträffar kristna trosbekännare, så veta vi ju nog samt att deras bekännelser äro endast olika färgbrytningar af ett och samma eviga ljus, och vi veta äfven, att det icke gifves några kristna bekännare, som icke anse sin tro vara den bästa. Vi tala här om den rena evangeliska läran och jag tillhör och älskar den, men vi må icke vara så ofördragsamma, att vi tro det andra kristna trosbekännare uti sin tro i allo oriktigt uppfattat de eviga sanningarne. Jag kan icke heller finna att det skulle blifva någon fara för Staten, om den ifrågasatta förändringen bifalles. Skulle vår kyrka känna sig svag, hvilket jag tror och vet att hon icke är, då kan det blifva en lycka för henne att hon manas till mera lif och till en strid, derur hon utan tvifvel skall utgå seger, så vida, såsom vi tro, hennes sak är sann, ty att det sanna och rätta skall på sistone alltid ofelbart behålla segern, derom äro vi ju alla förvissade.

Det har blifvit anmärkt att i förslaget bort göras undantag för domare och lärare vid elementar-läroverken. Om domare-embetena har tillräckligt talats. Hvad åter lärareplatser vidkommer skulle jag föreställa mig att det kan vara likgiltigt, om den, som undervisar i t. ex. matematik eller latin, är kristen eller jude och att detta förhållande ej bör kunna inverka på sättet huru undervisningen medde-

las, ej heller störande verka på lärjungarnes religion. Då jag nämner detta, beder jag särskildt få erinra om huru sanningen eger kraft att bana sig väg äfven under förhållanden, som äro ytterst ogynnsamma och huru en mosaisk trosbekännare just såsom lärare tillvunnit sig stort förtroende. En af mina akademikamrater, hvilken tillhör mosaiska trosbekännarne och i Upsala samtidigt med mig promoverades till filosofie doktor, har här i hufvudstaden för flera år sedan öppnat en förberedande undervisnings-anstalt, som besökes af dem, hvilka ämna genomgå Statens lärarinne-seminarium. Denne man har såsom föreståndare för denna anstalt vunnit allmänt och odeladt förtroende, och han har praktiskt visat huru en jude kan vara föreståndare för en läroanstalt, som erkännes vara en af de bästa, och till hvilken ingen har någon fruktan att skicka sina barn.

Jag beder äfven särskildt få fästa uppmärksamheten derå, att judarne aldrig utmärkt sig genom bemödande att göra proselyter, hvarföre ingenting är i detta hänseende att af dem befara. Hela deras förhållande är i öfrigt, såsom jag nyss antydt, af den beskaffenhet, att det gör dem fullt berättigade till de förmåner, som den föreslagna förändringen vill tillerkänna dem.

Här har varit tal om det allmänna folkmedvetandet. Jag beder i det fallet få framställa två grundsatser af beskaffenhet att kunna anses tillhöra det allmänna folkmedvetandet, åtminstone böra finnas uti detsamma, eller, der de möjligen ännu saknas, väckas till lif och verksamhet. De äro *rättvisans* och *kärlekens* grundsatser. I rättvisans intresse kan och bör man fordra, att hvarje oförvitlig medborgare må ega rättighet att användas i Statens tjänst så att han kan gagna, utan intrång för andra. Kärleken åter är grunden för hela vår religion och dess första bud är: "älsker bröderne!" Hela vår religion uppmanar oss till fördragsamhet och det är endast en tillämpning af rättvisans och kärlekens grundsatser, som uttalar sig i förevarande förslag — och deri ligger dess styrka. Jag röstar för bifall till förslaget.

Herr von Stoeckenström: Då hittills endast en medlem af denna Kammare framställt anmärkningar emot det hvilande grundlagsförslaget, och de talare, som före mig haft ordet, redan hafva besvarat och efter mitt förmenande vederlagt hans anförande, samt dessutom Hans Excellens Justitie-statsministern lagt sitt tunga ord i vägskålen, kunde det synas som jag gjorde rättast uti att afstå från den yttranderätt, som jag anhållit få i denna fråga begagna; men då det kan inträffa, att äfven hädanefter under öfverläggningen några röster komma att höjas emot förslaget, må det ursäktas mig, om jag önskar att i all enkelhet uttala min öfvertygelse om förslagets berättigande till framgång; denna min åsigt må nu väga huru litet som helst.

Jag anser, att förslaget bör vinna framgång, enär det grundar sig på rättvisa, enär det påkallas af Statens egen fördel, och enär, efter min åsigt, några afsevärda olägenheter icke kunna uppkomma genom dess antagande. Konstitutions-Utskottet yttrade i sitt vid 1867 års riksdag afgifna Betänkande i denna fråga följande: "rättvisan

bjuder, att de samhällets medlemmar, som draga dess bördor, äfven blifva delaktiga af dess förmåner.“

Detta är en enkel sats, som väl icke kan motsägas. Helt annorlunda förhöll det sig med denna fråga för några årtionden tillbaka. Då hade konventikel-plakatet ännu gällande kraft, då var landsflykt det hårda straff, som tillämpades för affall från den lutherska läran, och då hade mosaiska trosbekännare i vårt land nästan inga rättigheter. Sedan dess har det ena steget efter det andra uttagits på religionsfrihetens och toleransens bana, och hade icke formela skäl lagt hinder i vägen, skulle vi säkerligen i denna stund hunnit ännu längre. Det allmänna tänkesättet har undergått en stor — man skulle, med tanken på det förflutna, kunna säga — en underbar förändring, och jag föreställer mig, att detta tänkesätt nu är moget för ett sista steg, att med fullt förtroende och välvilja bjuda handen åt det fåtal främmande trosbekännare inom Sveriges land, som hittills saknat de medborgerliga rättigheter, hvilka tillkomma oss andra, som dock äro söner af samma fosterland. Vi veta, att de främmande kristna trosbekännarne i Sverige äro ganska få, och att grundlagsförändringen förty egentligen afser medlemmarne af den mosaiska religionen. Jag har sagt, att genom förslaget antagande endast rättvisa utöfvas mot dessa trosbekännare. Det är en rättvisa icke allenast af andra skäl, utan ock derföre, att judarne gjort sig förtjenta af alla de hedrande vitsord, som lemnats dem, det må vara från embetsverk, från kommunala myndigheter, från skolorna, från universiteten. Alla vittna till deras fördel; alla tala om deras laglydnad, om deras sedliga värde, om deras fosterlandskärlek.

Huru hårdt är det icke för en yngling af mosaiska trosbekännelsen, som af sina föräldrar blifvit satt i en elementar-läroanstalt; han fullföljer der med ifver och arbetsamhet sina studier, han följer sedan kamraterna till universitetet, han aflägger der samma examen som de; men när de äro färdiga att utgå i Statens tjänst, finner han sig förskjuten. Jag erinrar mig lifligt från min egen ungdom en sådan händelse. Jag kände under min studietid i Upsala flera mosaiska trosbekännare, hvilka idkade samma studier och aflade samma examina som sina kamrater; men när vi andra efter slutad kurs hade alla vägar för oss öppna, då egde de intet annat val än att vända sig till det enskilda lifvet.

Jag yttrade att Statens egen fördel bjuder antagandet af det hvilande grundlagsförslaget. Staten bör nemligen icke stöta ifrån sig de främmande trosbekännarne, utan taga reda på alla förmågor, som finnas. Deremot kan väl sägas, att det *hittills* gått väl för sig, utan att Staten tagit någon skada, men jag tror det ligger i Statens välförstådda intresse att icke förskjuta några krafter, som kunna bidraga till fosterlandets ära och förkofran.

Man har invändt, att åtskilliga olägenheter skulle af förändringen uppstå. Olägenheterna skulle egentligen uppkomma deraf, att undantag icke skett för lärare- och domare-befattningar. Efter hvad som härom blifvit yttradt, har jag föga att tillägga. I afseende på lärare-befattningar är sagdt allt hvad som kan sägas, och jag vill endast ytterligare betona det exempel, den näst föregående talaren anförde.

Han

Han erinrade nemligen om den enskilda läroanstalt, som finnes här i hufvudstaden, och som förestås af en mosaisk trosbekännare. Det allmänna förtroende, denna läroanstalt åtnjuter från alla håll, utgör väl ett bevis för, att samma förtroende icke skall svika de Statens skolor, der lärare af mosaiska bekännelsen kunna vinna anställning. Den andra anmärkningen angick domare-befattningar. I detta fall vill jag väl medgifva, att fördom emot judar ännu finnes kvar här och der på landet, och derföre hade det varit önskligt, om undantag kunnat göras för häradshöfdinge-befattningar på landet, men ett sådant undantag skulle möta åtskilliga svårigheter. Konungens förste rådgifvare har redan hänvisat till hvad som i denna fråga är betryggande, och det är den Konungen bibehållna rätt att efter *skicklighet* och förtjenst utnämna till dessa befattningar. Till hvad han yttrat vill jag endast tillägga, att det icke blott är Konungen, som eger denna rätt sig bibehållen, utan äfven högre embetsverk, hvilka ega tillsätta tjenster eller utfärda förordnande på tjensters bestridande för viss tid. Jag tror således att icke den ringaste fara skall uppkomma, och jag är öfvertygad om att inom några år denna fördom, i likhet med så många andra, skall hafva försvunnit. För mig framträder frågan såsom blott en tidsfråga, ty jag är viss att, äfven om den icke nu genomföres, den ovilkorligen och ganska snart skall tränga sig fram. För mig finnes det derföre intet skäl att ej nu bifalla denna förändring, intet skäl, hvarföre icke vårt fädernesland skulle följa exemplet från nästan hela den öfriga civiliserade världen, der man redan medgifvit fullt medborgerliga rättigheter åt främmande trosbekännare, der man utan misstroende mottagit dem i de representativa församlingarne, och der man ej ens tvekat att insätta dem i furstar-nes råd.

Jag yrkar bifall till det hvilande grundlagsförslaget.

Herr Nordström: Innehållet af den i ämnet hittills förda diskussion, äfvensom särskildt det förklarande af sitt bifall till förslaget, hvilket H. Exc. Herr Justitie-statsministern i sitt nyss afgifna anförande funnit sig böra — tvifvelsutän efter samråd med sina kolleger i Stats-Rådet — på förhand tillkännagifva, antyda visserligen den sannolika utgången inom denna Kammare af den i så många afseenden betydelsefulla fråga, med hvars pröfning vi nu hafva att sysselsätta oss. Äfven pressen har under de sednaste tiderna ansträngt all den förmåga, hvaraf den är i besittning, för att söka ådagalägga, huru på en gång frisinade och välgörande de nu framställda förslagen och huru tryckande det nu rådande religionstvånget hos oss vore, samt huru fördenskull rättvisa, humanitet, den sedliga frihetens begrepp, den höga ståndpunkten af vårt tidevarfs civilisation m. m., och framför allt angelägenheten deraf, att det ofta med hän blandade klander, som från främmande länder skall genljuda till oss öfver den hårda religionsintoleransen i vårt land — huru allt detta borde göra det till en oafvislig nödvändighet att godkänna och antaga ifrågavarande förslag. Liknande skäl hafva i dag inom denna Kammare blifvit från många håll anförda, utveck-

lade med mer eller mindre oratorisk glans i allmänna tankesatser och stundom belysta med hvarjehanda exempel från talarnes egen erfarenhetssfer. Man har låtit sin ande flyga ut i de abstrakta grundsatsernas höga rymder, der, oberoende af den konkreta verklighet, om hvilken förslaget vänder sig, sköna tankar i mängd stå att finna; men hvad sjelfva förslaget, sådant det i bokstafven lyder, i sjelfva verket innehåller och huruledes det vill förverkliga den nya friheten samt följderna deraf, allt detta synes man nästan hafva glömt att pröfva, ehuru dock det nu är hufvudsak.

Att vid ett sådant frågans horoskop som det nyssnämnda tiga stilla och låta den hafva sin predestinerade gång, kunde emellertid mången anse nu vara klokast; men att böja sig för opinionens vaxlande vindar är icke allom gifvet, och att uti en så vigtig samhällsfråga, som den förevarande, uttala sin åsigt, äfven om den kunde förutses blifva minoritetens, är en gärd åt den pligt, man iklädde sig, då man emottog förtroendet att inträda såsom medlem af denna lagstiftande församling, och därför är det jag nu utbedt mig att få i min tur begagna ordet.

Jag ämnar härvid icke ingå i försök af abstrakta principutvecklingar, icke, äfven om jag förmådde det, söka höja mig till de rymder, der idealet strålar; jag ämnar förnämligast kasta några blickar på förslaget. Må det dock tillåtas mig yttra, att äfven jag tror på den allsmåktiga, allt genomträngande kraften af det ljus, som tändes i Bethlehems krubba. Den tid skall komma, då människornas olika uppfattningar deraf, sådana de nu äro, skola upplösa sig i en enda, hög, gemensam tro och bekännelse af deras samband med Gud, och religionsfriheten såsom princip, i detta begrepps moderna betydelse såsom motsats till religionstväng, är ett af de stora medel, som skola leda till målet. Det är den evigt verksamma forskningen efter sanning, som utgör dess källa och alltså dess fulla berättigande. Bekännelsefriheten är religionsfrihetens naturliga följd; men de stora sanningarne vinna endast långsamt insteg, och så länge samhället ej tilltror sig kunna förklara, att tro och religion uteslutande äro individens ensak, kan det ej förblifva likgiltigt för hvad de olika bekännelsernas läror innehålla och dessas återverkan på det hela. Det måste häröfver förbehålla sig tillsyn. Religionens bud verka djupare än lagens, och egentligen är det de, som upprätthålla samhällets sedliga lif, desto fastare, ju större enheten i tro och lära är; men öfver en sådan tvångsfri enhet i lära och tro och hvad dess sanna omvårdnad kräfver, kunna endast de vara lämpliga att döma, som sig sjelfva dertill bekänna.

Omkring tre och ett halft århundraden hafva förgått, sedan den svenska kyrkan upptog den evangeliska läran såsom grundval för sin religiösa tro och bekännelse. Öfver ett hundra år behöfdes för att göra den fullt rotfast och värna den mot de många försök, som tid efter annan gjordes att förlama eller splittra dess kraft. Sedan den tiden har hon varit en det svenska folkets oantastade dyrbara tillhörighet, sammanvuxen med samhället, vårdad till sina intressen och sina angelägenheter af samma de män, som på riksdag pröfvade och beslöto om samhällets världsliga angelägenheter.

Konungen skulle vara icke blott rikets, utan ock kyrkans högsta styresman, dess högste biskop. Synoder för kyrkans angelägenheter, såsom i andra protestantiska länder, kunde hos oss endast undantagsvis i rent dogmatiska frågor vinna insteg. Konungen och Riksdagen skulle vara kyrkans rätta vårdare och beskyddare. Detta är det särskildt utmärkande draget i vår kyrkoförfattning och är i principen sådant ännu i dag. Att denna sammansmältning, för att så säga, af kyrka och stat icke kunde undgå att utöfva inverkan äfven på den världsliga lagstiftningen, ligger för öppen dag. Den framträder på mångfaldigt sätt i alla grenar af denna lagstiftning, såsom alla de, hvilka deråt egnat sina studier, nogsam t känna, och sväriligen skall någon kunna påstå, att samhället derpå förlorat i sedlig värdighet och allmän välfärd.

Man må ej förneka, att en viss ofördragsamhet utbildade sig i sammanhang härmed i fråga om medborgarens ställning till kyrkan och dess tro samt i följd deraf till Staten och de aktiva medborgerliga rättigheterna. Men såsom sådan kan likväl ej betraktas den länge rådande grundsats, att bekännare af främmande troslära ej kunde vara valbar till riksdagsman, det vill säga, till lagstiftare på samma gång äfven i kyrkans angelägenheter. Den var en följd, denna grundsats, af Riksdagens betydelse för kyrkan och kan, ehuru längesedan bruten i afseende å protestanter, efter mitt omdöme ej alldeles åsidosättas, så länge denna betydelse eger bestånd och kyrkans välfärd, likasom andra samhällsangelägenheter, af Riksdagen skall vårdas. De verkliga bevis på ofördragsamhet, som från våra lagar förut kunde hemtas, hafva numera försvunnit. I fråga om medborgarens enskilda ställning i samhället har religions- och bekännelsefriheten redan länge varit erkänd och yttermera i nyare tider blifvit närmare bestämd. Ansvar för affall existerar ej mer, hinder mot äktenskap i följd af trosbekännelse lika litet; rätt till val af riksdagsman och deltagande i rådslag om kommunernas angelägenheter är ock oberoende af trosbekännelse, och de nya lagarne om näringsfrihet fästa än mindre något afseende dervid. För befördran till embetsman samt valbarhet till riksdagsman uppställer deremot lagen ännu såsom vilkor en viss trosbekännelse, och om upphäfvande deraf är det nu fråga.

Är det då en fullständig religionsfrihet i dessa hänseenden, man nu vill införa, och göra utöfvandet af offentliga befattningar i samhället oberoende af innehafvarens trosbekännelse? Nej. *Undantag äro* gjorda. Man har sett sig tvungen att i sak göra inskränkningar, under det man i orden varit fulltonig och fri. Man har funnit sig icke kunna undgå att åtminstone i någon mån vara *konservativ*, att åtminstone i någon mån skänka uppmärksamhet åt den i så många afseenden säregna beskaffenheten af vår samhällsförfattning och de verkande elementen deri, och är det i sjelfva verket endast ett ackomodationsförslag, man framlagt, men efter mitt omdöme icke egnadt att motsvara framtidens kraf eller de åsigt, som ännu inom samhället lefva ett fullt lif. Hvaruti skilja sig då vid detta tillfälle de s. k. liberala från de konservativa? Deri, att, då de förra vilja gå, för att så säga, ett tusen steg längre framåt, ehuru de slinta på vägen, de sednare vilja stadna så mycket tidigare, emedan de tro sig

finna fältet ännu ej vara beredt eller vilja se vissa andra åtgärder på samma gång viddagna, erforderliga för att bereda mark åt de nya grundsatser, man i samhällsordningen vill införa. Detta är den hufvudsakliga skiljaktigheten.

Låt oss nu taga de föreslagna *undantagen* i närmare skärskådande. Man proklamerar principen, att i fråga om aktiva och politiska medborgerliga rättigheter trosbekännelsen ej skall utgöra någon skilnad, så vida den är kristen eller mosaisk. Härifrån undantagas Konungen och medlemmarne af hans *Stats-Råd*. De skola vara underkastade religions- och samvetstväng, de få icke vara fria i sin tro. De yppersta statsmännen, de största insigter och talenter kunna ej få inträde i *Stats-Rådet*, om de ej tillika bekänna den evangeliska läran. Man inser väl grunden till detta undantag; man finner lätt, huru man här måst gifva vika för inflytelsen af vårt historiska lifs gång och den ställning vår svenska kyrka intager i samhället, enligt hvad förut är sagdt, och de konservative kunna således icke hafva något att erinra mot detta undantag. Men hvad de, dessa obskurantismens förstockade barn, med skäl må förundra sig öfver, det är, att *Konstitutions-Utskottet* synes hafva glömt, att ärenden gifvas, der, enligt vår grundlag, äfven andra än de ständiga rådgifvarne skola vid afgörandet ega säte och stämma i *Stats-Rådet* med samma ansvarighet som de förra. Af denna natur äro alla justitieärenden, som i *Stats-Rådet* föredragas, lagförslag, lagförklaringar, nådefrågor m. m. Sträng följdriktighet hade således redan ur denna synpunkt fordrat, att äfven justitieråden blifvit upptagne i samma undantagskategori som de ständiga statsråden, och det så mycket heldre, som vår kyrka i allo är underkastad Statens lagstiftningsmakt, och Konungens högsta domstol skall, likasom det egentliga *Stats-Rådet* afgifva sitt yttrande öfver alla lagförslag, som af Konungen proponeras eller på initiativ af *Riksdagen* afgöras. Men huru många intressens sanna upprätthållande beror ej af den anda, som beherrskar den lagstiftning, hvarunder de falla, och innehållet af de lagar, som dit höra? Min åsigt således är, att, likasom för de egentliga statsråden, äfven för justitieråden den evangeliska trosbekännelsen borde utgöra ett fast kvalifikationsvilkor, så länge vårt samhälle och vår kyrka i sitt förhållande till hvarandra bibehålla den grundkarakter, de nu ega, och för detta omdöme får jag ett ytterligare viktigt skäl, då jag tager i betraktande hvad ur ifrågavarande synpunkt förslaget innehåller i afseende på *rättsskipningen*.

Den ecklesiastika jurisdiktionen är nu mera hos oss inskränkt till rena förvaltnings- och mindre disciplinmål. Gröfre tjänstefel och andra förbrytelser af kyrkans tjänare falla under de världsliga domstolarnes dels ransakning, dels, efter omständigheterna, ransakning och dom. Under de världsliga domstolarnes domsrätt falla ock alla förbrytelser af sedlig eller religiös natur, begångna af lekmän; och alla sådana mål kunna slutligen komma under Konungens dom i dess högsta domstol. Uti dessa förhållanden visar sig åter en sida af vår kyrkas egna ställning i samhället. Ledamöterna af högsta domstolen äro högste domare i alla religiösa och kyrkliga mål, tillika med Konungen, när han der vill intaga säte, och då, såsom ock, då domen

fällts, utan han dervid varit tillstädes, förkunna sin dom i *Konungens namn*. Till ledamöter i Konungens högsta domstol skulle emellertid, enligt ifrågavarande förslag, kunna nämnas äfven bekännare, icke blott af hvarje annan kristen lära än den evangeliska, utan ock bekännare af den *mosaiska* läran, och denna nya grundsats skulle, enligt förslaget, utsträckas till domarebeställningar utan undantag, dock med vissa förbehåll i afseende å embetets utöfning.

Innan jag öfvergår till förbehållen, tillåter jag mig att till bemötande upptaga ett yttrande af H. Ex. Herr Justitie-statsministern om denna fråga, då han för oss i dagt illkännagaf sitt bifall till förslaget. Hans Excellens behagade nemligen anmärka, att, likasom, ehuru grundlagarne i fråga om befordringar endast nämna skicklighet och förtjenst, i detta ords legala mening, såsom rätta befordringsgrunder, äfven andra sidor af en sökandes eller på förslag till ett embete ställd persons duglighet eller lämplighet för embetet dock tillika kunde tagas i betraktande vid utnämningen, så kunde ock vid domareplatsers besättande framdeles vederbörande pröfva, huruvida trosbekännelsen hos en sökande eller föreslagen borde anses göra honom lämplig eller olämplig för det lediga embetet; hvadan Hans Excellens, ehuru han ej hade varit emot, om domareembeten blifvit upptagna bland undantagen, dock ej ansåg den omständigheten, att så ej skett, böra utgöra hinder för förslagets godkännande. Utan att nu vilja ingå i granskning af de åsigter, som i detta yttrande uttalas, åsigter, som äfven åt godtycket vid befordringar kunde gifva ett hittills icke erkänt, kraftigt stöd, tillåter jag mig endast att härvid erinra, att anspråk på befordran i vederbörlig ordning efter skicklighet och förtjenst, der emot frejden intet är att anmärka, enligt gällande lagar, ännu anses så giltiga, att stadgad besvärsrätt eger rum, om någon tror sig finna sina befogade önskningsar i sådant afseende hafva oskäligen blifvit underkända; följande häraf, att nämnda af Hans Excellens uttalade åsigt icke åt förslaget kan gifva något stöd förr, än all besvärsrätt i sagda hänseende afskaffas. Blifver förslaget godkänt, måste väl tills vidare hvarje välfrejdad sökande, han må vara jude eller kristen, efter skicklighet och förtjenst befordras, då han vid inträffande ledigheter derom gör ansökan.

Från ett annat håll har det ock blifvit anmärkt, att förslaget ej borde i denna punkt gifva anledning till betänkligheter, emedan man dock alltid borde kunna förutsätta att en lag tillämpas med *förnuft*. Om detta här skall betyda, att man må kunna stifta lagar med beräkning, att de ej skola tillämpas, så må en sådan beräkning lemnas i sitt värde. De finnas likväl, som tro, att förnuftet företrädesvis har sitt rätta rum vid lagstiftningen, förståndet eller den logiska slutkonsten vid tillämpningen.

Jag återgår nu till *de förbehåll* vid utöfningen af ett domare- eller civilt embete, som, då det af främmande kristen eller mosaisk trosbekännare komme att innehafvas, borde enligt förslaget iakttagas. Dessa förbehåll äro, att han ej må *”deltaga i handläggning eller afgörande af fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan.”*

Hvad man om dessa förbehåll, hvilka åter här gjort sig oemotståndligen gällande i anseende till det redan flera gånger omförmälda

innerliga sambandet emellan vårt samhälle och vår kyrka — hvad man om dessa förbehåll än må säga, icke kunna de berömmas för denna i hvarje lag och särskildt grundlag erforderliga egenskap, som heter *tydlighet*. Hvad betyder, hvad omfattar här uttrycket *religionsvård*? En man af mosaiska trosbekännelsen sitter i landsbygden på domarestolen, då ett på den kristna sabbaten begånget brott skall handläggas; är han kvalificerad att ådöma böter för sabbatens ohelgande, hvilka dock endast i vården om religionen hafva sin grund? Skall han emottaga och vederbörligen uppskatta den ed, som vittnet aflägger vid "Gud och hans heliga evangelium", detta heliga evangelium, på hvilket han som jude sjelf icke tror? Huru bör han förhålla sig vid tingspredikningarne, som höra till de vördnadsvärda af våra rätttegångsbruk? Är han eller katoliken kompetent att döma öfver religionsbrott, som alla hänföra sig till vår evangeliska kyrka, eller öfver brottsliga, schismatiska rörelser, eller öfver lockelser till affall? Eller är det ej fara värdt, att han, katoliken, skall från sin trosståndpunkt betrakta en genom lockelser åstadkommen öfvergång till katolska kyrkan med andra ögon, än en domare af vår egen lära? Eller äro dessa främmande trosbekännare kompetente att ransaka eller både ransaka och döma öfver evangelisk prest, då denne för gröfre embetsfel, i eller utan förening med andra brott, står anklagad? Eller öfver kyrkas rätt och egendom, som äfven afse religionens vård? Med ett ord, uttrycket: religionsvård, här användt, är efter mitt omdöme så på en gång elastiskt och obestämdt, att tolkningen deraf kan städe blifva föremål för olika uppfattningar och tillämpningar, icke till fromma för hvad man dermed måhända afsett, men säkerligen till förlust af tid, säkerhet och jemnhet vid rättsskipningen.

Det här ofvan citerade uttrycket "religionsundervisning", hvarmed främmande trosbekännare ej skulle få, i utöfning af embete, sig befatta, leder mig in på en annan sida af frågan. I fråga om kompetens till embeten och tjänster vid de offentliga undervisningsverken, universiteter, elementarläroverk, seminarier för lärarebildning, folkskolor m. m. förklarar förslaget något annat undantag för främmande trosbekännare icke böra ega rum, än de tjänster, med hvilka är för-enadt åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap. Alla öfriga offentliga lärarebeställningar skulle således kunna besättas äfven af katoliker och judar. Man har i dag inom denna Kammare ansett sig böra gifva hedrande vitsord om judarnes kondui. För min del ämnar jag icke afgifva något sådant, af det enkla skäl, att den menniskan tillkommande aktning beror icke af en eller annans vitsord, utan af hennes egna handlingar; men hvad jag härvid anser mig, rättvisan likmätigt, böra uttala, är, att judarnes historia icke innehåller något bevis för lust hos dem att göra proselyter. Detta kan deremot icke sägas om katolikerna. Den s. k. "enda saliggörande kyrkan" har aldrig afstått från ständiga försök att, begagnande alla tillfällen, som för den kunna öppnas, förvärfva proselyter. Det förekommer henne såsom en himmelen meriterande uppgift. Den egenskap af ofelbarhet, som man i våra dagar vill tillägna påfven allena, har länge ansetts i fråga om dogmer tillkomma påfven och koncilierna gemensamt, och katolska kyrkans en-

het öfver hela jordens rund är en af dessa dogmer, på hvars förverkligande arbetet städse fortgår. Såsom exempel på katolicismens framsteg må nu endast nämnas företeelserna i nyare tider i England och Holland.

Goda tillfällen för en så beskaffad sträfvan skulle katolikens anställande såsom lärare vid de offentliga läroverken för tankeundervisning erbjuda. Man har i vårt land väl förstått detta och hittills afhållit sig från medgifvanden i sådant afseende. Den är vacker, den tanke 116 § i nu gällande skolstadga uttalar, och som lyder: "Läraren gifve sorgfälligt akt på sitt ansvarsfulla kall att befordra lärjungarnes förkofran i gudsfruktan, sedlighet, kunskaper, ordning, flit och lydaktighet. Han erindre sig, att han vid sitt kalls utöfning i förhållande till lärjungen företräder faders ställe. Han besinne ock, att till det mål, som han vid lärjungarnes ledning bör hafva i sigte, förer han dem säkrast genom eget föredöme." Dessa vackra regler kunna väl, det är sannt, lätteligen afföras från reglementet, men grundade i sjelfva sakförhållandet, hafva de derigenom ej upphört att vara vid lif, ty det är så: en verksam lärare är tillika uppfostrare. I andra länder, der blandade religioner med större antal bekännare på hvardera sidan, än hos oss på den ena förekomma, har man ej förbisett detta. Skolväsendets ändamålsenliga ordnande har der, just med afseende på bekännelsen, blifvit en speciel fråga af synnerlig vigt och mött vid lösningen stora svårigheter. Skall religionsundervisningen ingå såsom ett ämne för sig i de offentliga skolorna, eller skall den derifrån uteslutas och i dessa endast världsliga ämnen läras? Eller skola särskilda skolor inrättas efter de särskilda konfessionerna, till undvikande af den inverkan på lärjungarnes tro, som olika trosbekännare kunde såsom lärare i samma skola utöfva. Se der endast ett par exempel på de grannliga svårigheter, hvarmed man der har att kämpa. Vi äro ännu derifrån fria och torde göra klokt att betänka oss två gånger, innan vi genom förändrade lagar om lärarnes vid skolorna religiösa kompetens öppna dörren för liknande tvister och svårigheter. Antalet af främmande trosbekännare är väl jemförelsevis ännu icke stort, men det kan växa, och framtiden kan ingen beräkna.

Såsom en gemensam anmärkning om ifrågavarande förslag tillåter jag mig uttala, att marken för dess emottagande ännu ej är förberedd, äfven om det eljest kunde godkännas i principen. Att det icke är något mönster för tydlighet vid tillämpningen, har jag nyss förut sökt visa. I en fråga af så hög inverkan på vår samhällsordning och vår kyrka, som den ifrågavarande, borde det tillkomma och tillhöra Regeringen att afgifva det slutliga förslaget, hvarifrån väckelsen än kunde hafva kommit. Förslaget kunde ej annat än vinna derpå, och de sidomständigheter, hvilka med frågan stå i gemenskap och på samma gång behöfva revision, kunde ock då blifva förberedda. Hvad tydligheten särskildt kräfde, vore ett uppräknande punktvis af alla de embeten och tjänster, till hvilka bekännelsefriheten, så vidt den godkändes, icke skulle få sträckas. Så gjorde man i England, då år 1829 den katolska och år 1850 den judiska emancipationsbiller der genomfördes och antogs. De embeten, som skulle vara undan-

tagna från dessa billers eller akters regim, blefvo formligen uppräknade, och man vet sålunda bestämdt hvad lagen vill.

Det formela ursprunget till ifrågavarande förslag är en enskild motion, beslutad måhända någon aftonqvist i ett gladt lag af patriotiska vänner. Må det från min sida tillåtas mig att härvid erinra om ett råd af en gammal statsman från äldre tider till sin tids statsförbättrare: "Den, som vill bota Statens refvor, yttrade han, gånge dertill såsom läkaren till sin sjuke fader: med en af vördnad darande hand."

Hvad jag i dag haft äran anföra, yttrade jag hufvudsakligen redan år 1867, då fråga var om bordläggning af detta förslag. Den återremiss, hvarom jag då anhöll, vann icke bifall, och bör jag alltså hållas ursäktad, att jag nu något omständligare sökt angifva mina skäl för yrkande på afslag å förslaget, sådant det nu är.

Herr Hallenborg: Det förslag, hvilket nu är föremål för Kammarens pröfning, afser att upphäfva en orättvisa, som aldrig bortega rum, den att oförvitliga medborgare, hvilka äro förbundne att till punkt och pricka uppfylla sina skyldigheter emot Staten, dock äro förbjudna att deltaga i Statens viktigaste angelägenheter. Att ett förslag af så stor betydelse varit underkastadt anmärkningar, finner jag ganska naturligt, men dessa anmärkningar hafva dock icke kunnat rubba min öfvertygelse om förslagets riktighet. Man fruktar för statskyrkans bestånd, om man lemnar främmande trosbekännare inträde på både lagstiftningens och lagskipningens område. Men är väl detta att befara. — Kan man väl tro, att medvetandet af fullt medborgerliga rättigheter skulle hos dessa trosbekännare väcka en afvohet mot statskyrkan, som icke under närvarande förhållanden visat sig! Tror man vidare, att vårt folk skulle till den grad gripas af förkärlek till dessa trosbekännare, att det skulle vilja göra dem till folkombud framför andra medborgare, som tillhöra statskyrkan, eller tror man att de alla skulle kasta sig in på embetsmannabanan och der fylla platserna! Jag tror det icke och tror det så mycket mindre, som i vårt grannrike Danmark, der sedan lång tid tillbaka mosaiske trosbekännare egt fullt medborgerliga rättigheter, ännu icke något domareembete beklädts af en sådan. Det kommer således alltid att fordras framstående egenskaper för att främmande trosbekännare skola blifva använde på sätt att deras röster kunna inverka på landets angelägenheter, men jag anser å andra sidan, att, om en sådan förmåga finnes, så hafva vi icke i vårt land ett sådant öfverflöd på kapaciteter, att vi hafva råd att undvara den. Skall ett land gå framåt i andligt och materielt hänseende, får man icke utestänga vissa samhällskategorier, utan man måste tillse, att alla goda krafter kunna samverka till det gemensamma målet.

Det är ej blott oklokt att genom undantagslagar förhindra vissa klasser att deltaga i Statens angelägenheter, det är rent af nödvändigt verka derhän att lagarne blifva sammanhållande. Jag förordar derföre på det varmaste bifall till det hvilande förslaget.

Herr Rydin: En aktad talare näst före den siste yttrade, att

man med allvar och vördnad borde gå till ett så viktigt lagstiftningsarbete, som det förevarande, att man icke, blott på grund af en liten motion, borde uppgöra förslag till en genomgripande lagförändring. Jag medgifver fullkomligt riktigheten af denna hans uppfattning, och jag vågar tro att, om vi än icke lyckats i det slutliga resultatet, uppsåtet och afsigten hos oss dock varit sådana han fordrat. Vidare har samma talare sagt, att samhället är något vördnadsvärdt och att man borde endast med en af vördnad darrande hand röra vid dess lagar. Lika med honom anser jag samhället vara vördnadsvärdt; en så beskaffad känsla bör ovilkorligen samhället ingifva hvarje medborgare, men denna känsla kan icke finnas hos främmande trosförvandter, som anse dess lagar orättvisa och det är för att denna vördnad må genomtränga alla medborgare utan undantag, som den ifrågasatta reformens genomförande är af vigt.

Samme talare yttrade ock, att någon fullständig religionsfrihet icke vore genomförd. Konstitutions-Utskottet har ansett sig icke böra i något fall rubba statskyrkan, och det är under förutsättning af statskyrkans fortfarande tillvaro, som förslaget kommit till stånd. Detta är orsaken hvarföre icke en ren och klar princip kunnat genomföras. Vi känna alla huru stat och statskyrka här i landet äro sammanblandade med hvarandra; så finnas befattningar, hvilka väl tillhöra de världsliga embetena, men dock ingripa i det kyrkliga lifvet, och tvärtom kyrkliga embeten, som hafva ganska mycket att skaffa med världsliga angelägenheter, och man måste därför uppgöra ett lagförslag i den riktning, att man väl uttalade en allmän princip, men inskränkte tillämpningen af densamma; att man således begränsade utöfningen af vissa embeten för det fall, der dessa voro af kyrklig natur. Det är därför inskränkningarne hafva skett, och dessa inskränkningar äro nyttiga, så länge sammanblandning mellan stat och kyrka eger rum, men kunna ej verka hämmande, ty när förhållandet mellan kyrka och stat blifva på ett ändamålsenligt sätt ordnade, förlora de alltmer och mer af sin betydelse, tills denna slutligen försvinner. — Man har också fäst uppmärksamheten på, huruledes det skulle vara en inkonsequens att väl statsråden, men icke ledamöterna af högsta domstolen skulle enligt förslaget tillhöra den lutherska kyrkan. Konstitutions-Utskottet har redan i sitt betänkande visat, hurusom, i följd af Statens och statskyrkans sammanblandning, Sveriges Konung tillika är summus episcopus, och att det därför är af vigt att, när statsråden i hans ställe föra regeringen och således utöfva episcopatet, de äfven tillhöra statskyrkan. Något sådant skäl förefinnes icke för högsta domstolens ledamöter; de kunna mycket väl vara lagkunnige, insigtsfulle, erfarne och redlige, utan att bekänna den lutherska läran. Det enda fall då justitieråden möjligen borde tillhöra statskyrkan skulle vara, när de hade att afgifva yttranden angående kyrkolagsförslag, men den utveckling de kyrkliga förhållandena hos oss under sednare tider tagit och kyrkomötets rättighet att deltaga i lagstiftning utgöra i dessa fall tillräckligt korrektiv. — Afvenledes har man anmärkt det otydliga i ordet "religionsvärd". Detta ord har begagnats, just för att skilja religionsbrott och dylikt från ärenden, hvilka tillhöra den admini-

strativa förvaltningen, och ordet har nu mera fått sin officiella betydelse, så att någon tvist om rätta förståndet deraf väl ej bör kunna uppstå. I Kongl. Maj:ts "Berättelse om hvad i Riket och dess styrelse sig tilldragit sedan sednaste riksdag" är alltid första rubriken i berättelsen från Ecklesiastik-departementet "om religionsvården i allmänhet", och med "religionsvård" förstås der de förvaltande åtgärder, som äro vidtagna för att omedelbart främja kyrkans religiösa ändamål. — Man har vidare framställt, hurusom en främmande trosbekännare icke lämpligen kunde vara ordförande i en domstol, särdeles då fråga vore om edgång. Domaren förestafvar eden, sådan den lyder i lagboken, och han varnar sedan vittnet för mened; domaren må bekänna hvilken lära som helst, så bör alltid en sådan varning tränga till vittnets samvete, och det är ju vittnet och icke domaren som afägger eden.

Hvad sjelfva saken angår och med anledning af hvad den förut citerade talaren anfört derom att hela vårt samhälle hvilat på evangelisk luthersk, på statskyrklig grund, att vi under nära tre och ett halft sekel arbetat på denna grund, och att numera en statskyrklig anda genomträngt samhället och helgat dess embetsverksamhet, så medgifver jag gerna sanningen häraf; men jag vill tillika fästa uppmärksamhet på de särskilda förhållanden, som i sednare tider inträdt. Vi finna huru man alltmera ansett sig böra undvika att inblanda statskyrkans former med Statens, och huru man tvärtom sökt lossa tvångsbandet. Början härtill finna vi redan i 1809 års Regeringsform, der man strök ut bestämmelsen från de föregående konstitutionerna, att alla rikets innevånare skulle bekänna den evangelisk lutherska läran och införde i stället toleransförklaringen i 16 §. Betrakta vi denna Regeringsform och de ändringar den undergått, finna vi att den nu föreslagna lagförändringen är en nödvändig konsekvens af de föregående. Hvilka undantogs i 28 § från rättighet att bekläda embeten? Jo, främlingar, och såsom främlingar ansåg man utlänningar och främmande trosbekännare. Vi hafva arbetat för att få bort undantaget för utlänningar, och nu är turen kommen till främmande trosbekännare. Detta bör ej längre kunna nekas af någon, som lärt känna dessa främmande trosbekännare, och för min del kan jag ej annat än lifligt önska att skrankorna måtte bortfalla. Under 30 års tid har jag vid Upsala universitet varit i beröring med dessa trosbekännare och funnit att de alltid gjort sig kända för flit, skicklighet och godt uppförande. De hafva hedrats med sina kamraters förtroende, de hafva deltagit i ungdomens förhoppningar, de hafva aflagt utmärkta examina. Lärarne hafva beklagat att icke kunna fästa dem vid universitetet, men när de slutat sin kurs, hafva de ej för sig öppet något fält att använda sina krafter. För att den vetenskapliga skickligheten skall göra sig hörd, behöfver den offentlighet, måste den kunna tala till allmänheten. Detta kan hos oss ske endast på två sätt, antingen såsom lärare eller såsom vetenskapliga skriftställare, men den sednare verksamheten låter dess idkare, om de deraf skola endast uppehålla sig, ej skörda annat än ruin. Därföre är det en ren orättvisa att längre utestänga främmande trosbekännare från lärarebefattningar. Man har visserligen invändt, att

de ej borde blifva elementarlärare, emedan i elementarläroverken ingår äfven ett uppfostrande element, men är det väl tänkbart att den kyrkliga andan skulle ega så ringa kraft, att den ej förmår upprätthålla nitet och pligtkänslan hos Statens embetsmän, af hvilken religionsbekännelse de än må vara? Är det för öfrigt bättre att till lärare i matematik eller språk hafva en sömnig lutheran än en skicklig och vaken katolik eller jude? Då man sålunda, efter de sakrika anföranden, som här förut blifvit afgifna, och särskildt efter den utredning Konungens förste rådgifvare lemnat om betydelsen af den föreslagna reformen i dess praktiska tillämpning, måste finna, att statsklokheten bjuder denna reform; då det religiösa tänkesättet icke bör taga anstöt af densamma, och då det slutligen är af vigt att hvarje svensk medborgare, som är lifvad af verksamhetsnit, äfven lemnas tillfälle att utöfva denna verksamhet, påyrkar jag bifall till det hvilande grundlagsförslaget.

Grefve Ehrensvärd: Då man hört de tvänne högaktade talare, som hittills ensamme yttrat sig emot det hvilande grundlagförslaget, förklarar sin önskan vara, att en större religionsfrihet kunde medgifvas dissenters och mosaiska trosbekännare i vårt land, men dock icke af den utsträckning, som förslaget innehåller, ligger den frågan temligen nära till hands: hvarföre hafva de då icke under de två riksdagar, som förflutit sedan 1867, begagnat sin rätt att till grundlagsenlig behandling framställa förslag, som mera motsvarade deras önskingar och deras åsikter om det rätta och lämpliga? Kanhända hade vi då i dag, i stället för att se dem såsom reformens motståndare, kunnat påräkna äfven deras röster för genomförandet af den viktiga frågan om vidsträcktare medborgerliga rättigheter för de främmande trosbekännarne i vårt land. För min del vill jag dock icke beklaga mig deröfver, att så icke skett, ty vi hade då haft att välja emellan ett mindre långt gående förslag och det nu hvilande, hvilket, om det ock icke går så långt som jag och många med mig skulle önska, dock innebär ett stort steg framåt till fullständig religionsfrihet.

De båda högaktade talarne hafva vändt sig så väl emot redaktionen af ifrågakvarande grundlagsförslag, ett fält på hvilket jag icke ämnar bemöta dem, som i synnerhet emot den i deras tanke alltför utsträckta religionsfrihet, som förslaget tilldelar främmande trosbekännare, och dervid anmärkt, att till domare samt lärarebefattningar icke borde få utnännas andra än sådana personer, som tillhöra statskyrkan. Särskildt har den ena af nämnda talare velat betona den ställning, i hvilken en domare af mosaisk trosbekännelse skulle komma, om han blefve tvungen att upptaga vittneseden af en lutheran samt frågat, huru en sådan domare skulle kunna varna för mened, då eden afläggdes vid Gud och Hans heliga evangelium. Den ledamot, som hade ordet näst före mig, har dock redan bemött denna anmärkning, i det han erinrade derom att hvarje hederlig människa kan, utan afseende å trosbekännelse, varna en annan för begående af mened. Hittills hafva lyckligtvis endast hederliga män beklädt domaresätena i vårt land, och vi kunna väl vara förvissade om, att förhållandet ej hädanefter skall blifva annorlunda. Och då redan nu

en domare tillhörande lutherska tros läran kan af en jude taga vittnesed, ehuru efter annat formulär, samt varna honom för missbruk deraf, så kan man med skäl fråga: hvilka viktiga betänkligheter kunna möta vid ett motsatt förhållande? så väl den kristne som juden tager samma Gud till vittne och aflägger eden vid det, som för den ene, som den andre är det heligaste.

Vidare har samme ärade talare häntydt på vådan af proselyt-makeri samt förklarat att detta vore alltid verksamt och oftast lyckligt; hvarför han icke kunde medgifva att främmande trosbekännare anställdes såsom lärare. Den ärade talaren har uttryckligen reserverat sig emot, att han med sitt yttrande afsåg mosaiske trosbekännare, jag erkänner det med nöje, och fastän han icke ville nämna hvilka han åsyftade, ligger det dock temligen nära till hands att han dermed endast kunde afse katolikerna. Jag vädjar likväl då till Eder, mine Herrar, bland hvilka säkerligen många finnas, som till lärarinnor för sina barn haft personer af katolsk trosbekännelse, om I någonsin erfarit att dessa personer sökt begagna sitt inflytande öfver edra barn till att förleda dem från deras fäders religion. Åtminstone är min erfarenhet en annan, och af den uppgift, som en ärad talare här i dag lennat, nemligen att katolikernas antal efter år 1865 nedgått från 433 till 282, tyckes äfven framgå, att, om också proselyt-makeriet under de sista fem åren varit verksamt, det åtminstone icke varit synnerligen lyckligt. För min del fruktar jag det emellertid icke: jag tänker för högt om vår egen bekännelse för att behöfva göra det.

Den vördade talare, som först yttrade sig emot det hvilande förslaget, erinrade om att Staten vore en kulturanstalt, hvilken som sådan eger rätt att fordra vissa kompetensvilkor för dem, som söka inträde i Statens tjenst; och han nämnde såsom ett sådant vilkor, att den tjänstsökande bör bekänna sig till samma religion, som Staten sjelf. Ja, visserligen kan Staten uppställa vissa kompetensvilkor för dess embetsmän, men mig vill det synas, som dessa borde vara sådana, att de af individen kunna *förvärfvas*, såsom viss ålder, sedlig vandel, vissa kunskapsprof, svensk medborgarerrätt, hvilken, som vi veta, utländing kan vinna genom naturalisation, med flera dylika vilkor, men icke en viss religiös bekännelse, emedan denna i sjelfva verket är eller kan sägas vara *medfödd*. Ty icke är det väl, mine Herrar, vår egen förtjenst, att vi bekänna oss till den evangeliskt-lutherska läran? Denna lära är ett arf vi hafva fått af våra fäder; vi hafva blifvit uppfostrade i den, likasom våra fäder en gång blifvit det; och utan att vi, mera än de, varit i tillfälle att pröfva, om den läran varit den bästa, om den varit mest skickad att tillfredsställa vår andes behof. Det är godt och väl, att så skett, och vi skola vara djupt tacksamme deröfver, men då så är, är det väl rätt och billigt, att af främmande trosbekännare, som vi upptagit i vårt land och hvilka, de också, blifvit trogna den lära, deras fäder bekänt och i hvilken de af dem blifvit uppfostrade, fordra att de, för kompetens till Statens embeten och lärarebefattningar skola afsvärja sina fäders tro? För icke många år sedan bestraffade vi med det svåraste straff, som kunde drabba en svensk medborgare, den, som öfvergick från

den evangeliska läran, och ändock vill man ännu till ett sådant steg, till förnekande af sina fäders tro, tvinga personer, som icke tillhöra vår statskyrka! Sådant, mine Herrar, är hvarken billigt eller aktningsfullt.

Se vi nu på de praktiska följderna af ifrågavarande reform, så är det visserligen sannt, att antalet af dem, som den skulle komma till godo, icke är stort, och att, såsom en talare redan framhållit, den egentligen skulle kunna kallas en jude-emancipation, men, mine Herrar, här är icke fråga om antalet utan om principen, här är fråga om att öfva rättvisa mot oförvitlige medborgare i den heligaste sak. Få eller många, så lida de dock under det nuvarande trycket och se sig utstängde från att gagna det allmänna i de riktningar, för hvilka de förvärfvat sig erforderliga insigter, på samma gång som Staten går miste om många i andra verkningsskretsar intvingade förmågor. Icke så få bevis härpå skulle jag kunna anföra; jag vill inskränka mig till att erinra om endast ett. För några år sedan fanns vid Upsala högskola en jude med ovanliga kunskaper i de orientaliska språken; hans anställande vid universitetet ansågs i högsta grad önskligt; lärarekollegiet gjorde derom särskild framställning, men förgäfves; lagen lade oöfvervinneliga hinder för hans anställning, och till skada för vetenskapen och ungdomen måste han lemna universitetet och gränar nu här i en boklåda! Med en viss skärpa har här blifvit anmärkt, att talare inom denna Kammare begagnat tillfället att uttala sin högaktning för medlemmar af främmande trosbekännelser, i synnerhet för de i vårt land bosatte judar. Detta klander, uttaladt från det hållet, borde kanske afskräcka mig från att följa dessa talares exempel; men jag låter icke afskräcka mig från att högt uttala hvad också jag anser för en obestriddig sanning, att dessa män äro förtjente af vår högaktning, att de gjort sig kände som gode, laglydige medborgare, att deras duglighet förskaffat dem erkännande inom de verkningsskretsar, som för dem stått öppna; och jag instämmer därför af innerligaste öfvertygelse uti hvad dessa talare, och särskildt hvad förste representanten för Stockholms stad i detta afseende yttrat. Friherre Bildt har varit i tillfälle att i sammanhang dermed få i Kammarrens protokoll intagen den adress, som till honom öfverlemnats ifrån judiska församlingen i denna stad, och han har framhållit det värdsamma sätt, på hvilket man begärt likställighet med öfriga medborgare samt den fosterlandskärlek, hvarom deras adress vittnar. Det är Eder kanhända bekant, mine Herrar, att judiska församlingen äfven i den stad, der jag bor, vändt sig till mig med begäran, att jag ville framföra dess önskingar i denna fråga till nationens representanter. Jag beklagar dock att jag icke kan göra detta likasom Friherre Bildt genom att anföra de judiska församlingsmedlemmarnes egna ord, ty deras framställning till mig var muntlig, men jag vitsordar här att den andats samma fosterlandskärlek som deras bröders i Stockholm, samma längtan efter delaktighet i de medborgerliga rättigheter, som det nu är i fråga att tillerkänna dem, att deras värdsamma begäran till folkets ombud var genomträngd af samma förtröstan till deras saks rättvisa och till svenska folkets rättskänsla. Mätte vi icke förgäfves, mine Herrar, hafva bedt Eder behjerta deras sak.

Mera än 30 år hafva förflutit sedan Macaulay i Engelska underhuset yttrade, att ingen fråga vore svårare att yttra sig öfver än jude-emancipationsfrågan, ty rättvisan af judarnes sak vore så ofta bevisad, att derom icke vidare vore något nytt att säga. Jag skall taga mig detta *ad notam* och endast tillägga några få ord, helst jag tror att, sedan Kronans främste rådgifvare yttrat sin åsigt, huru ifrågasvarande lag bör tillämpas, ingen kan tveka att antaga densamma. Vår grundlag bestämmer såsom vilkor för att grundlagsförslag böra genomföras, att de skola vara *nödiga, nyttiga och möjliga att verkställa*. De fleste äro väl förvissade om, att det grundlagsförslag, om hvilket vi nu öfverlägga, är nödigt och nyttigt, derföre att det är rättvist, men en och annan hyser väl någon tvekan huruvida det är möjligt att tillämpa. I detta fall fäster jag mig vid det yttrande, som Konungens förste rådgifvare afgifvit, ty då han, som måste hafva väl pröfvat frågan, ansett de föreslagna grundlagsbestämmelserna möjliga att tillämpa, tror jag att vi kunna trygga oss vid hans uppfattning och derför godkänna förslaget, äfven ur den synpunkten att det är möjligt att verkställa. Ja, mine Herrar, det är både möjligt, billigt och rättvist att vi äntligen medgifva främmande trosbekännare de fulla medborgerliga rättigheter, som detta förslag, med få smärre undantag, afser att bereda dem; det är också klokt att göra det, ty landet har icke råd att stöta någon af sina söner ifrån sig.

Mine Herrar! icke såsom en nåd emot de främmande trosbekännare, utan som en handling af rättvisa begär jag derföre bifall till det hvilande grundlagsförslaget. Jag begär det i rättvisans namn, rättvisa emot dem, rättvisa emot Staten sjelf; jag begär det i sjelfva vår religions namn, hvilken är för stark att, såsom de fordna skråna, behöfva omgärdas sig med några skyddande skrankor, och hvars gudomliga stiftare gaf oss äfven det ordet: "Hvad I gören en af dessa minsta, det hafven I ock gjort mig."

Herr Beckman: Sedan en högt aktad talare här kort förut uttalat en uppfattning af denna viktiga fråga, som jag anser vara den rätta, har åtskilligt, som jag ansett mig böra tillägga till hvad jag förut yttrat, blifvit öfverflödigt. Jag anhåller dock att i ett par punkter få taga Kammarens tålmod i anspråk.

En af de näst föregående talarne har för afgörandet af denna fråga väddjat till den religiösa, den kristliga känslan af barmhertighet; och en annan talare har upprepat dessa dyrbara ord: "Hvad I viljen att människorna skola göra Eder, det gören I ock dem." Jag älskar dessa ord och vill gerna följa deras kristliga bud, men kan icke heller finna, att jag i mitt förra yttrande uttalat en åsigt, som med hänsyn till dem kräfver något rättfärdigande. Jag har i främsta rummet fäst mig vid samhällets rättmätiga fordringar och frågat hvad Staten har att göra för att, så vidt ske kan, försäkra sig om embetsmän, hvilka äro lämpade för embeten af den ömtåliga natur, att i deras handhafvande måste i någon måtto återspegla sig det religiösa ethos, som genomtränger personligheten. Jag har dervid kommit till det resultat, att vissa embeten enligt vår nu gällande samfundsordning verkligen äro af den beskaffenhet, att man icke kan såsom hederlig man förvalta dem, utan att i dem inlägga något af sin religiösa upp-

fattning. Jag har icke sagt, att alla Statens embeten äro sådana; jag tror fastmer att många embeten finnas, vid hvilkas förvaltande det är tillräckligt, om den förvaltande är en hederlig man med bestämd afsigt att fullgöra hvad samhället i ena eller andra fallet honom ålägger. Men jag har sagt, att jag icke trodde detta vara tillräckligt i fråga om domare, icke heller för lärare, så vidt dessa sednare äro kallade att vara uppfostrare. Hvad domarekallet beträffar, så medgifver jag, att jag icke kan känna de inre detaljerna af en domares lif, men jag har trott, att domare, åtminstone på landet, — och det är egentligen med afseende å dem som största betänkligheterna äga rum — hafva vid lagens handhafvande och i sitt förhållande till folket en mera omfattande kallelse än blott och bart den, som kan skötas helt mekaniskt utan religiös öfvertygelse. Hvad åter lärarekallet angår, så är, enligt nu gällande författning, läraren icke blott undervisare, utan *uppfostrare*. Men en uppfostrare måste i sin verksamhet inlägga något, ja icke blott något, utan mycket af sin personlighet; och hvad är det väsendtligaste i människans personlighet, om icke hennes religiösa öfvertygelse? Jag frågar nu om det ligger någon kärlek i att erbjuda mosaiske trosbekännaren eller katoliken en lärare-tjänst, hvilken i främsta rummet bjuder honom att på ett faderligt sätt leda sina lärjungar till evangelisk gudsfruktan. Att föra lärjungarne till sin religion, det förbjuder honom lagen och tjänstens art; och att vid denna faderliga omvårdnad förbise sin egen religiösa uppfattning förbjuder honom hans samvete. Man har visserligen invändt, att främmande trosbekännare just derföre icke skulle komma att söka sådana embeten. De redliga skola för visso icke göra det; men bör icke då mitt samvete förbjuda mig att för en främmande trosbekännare lägga ut en dylik lockelse. Bevisar jag honom kärlek genom uppmaning att söka en verksamhet, der han antingen måste bryta emot samhällets lag eller förneka sin religiösa tro? Då jag sett saken ifrån denna synpunkt, tror jag mig vara berättigad att anses hafva betraktat frågan äfven ur kärlekens. Vidare önskar jag fästa uppmärksamheten derpå, att jag icke yrkat på ytterligare skydd för kyrkan. Det är icke kyrkan, som här behöfver skyddas, det är Staten, som behöfver hjälp af kyrkan, för att lösa sin uppgift såsom kristligt samhälle.

Det ligger mig på hjertat att äfven i en annan punkt yttra några ord: Hvad innebär i sjelfva verket detta lagrum, sådant det i förslaget föreligger? Jag har af en högt aktad talare hört den förklaringen, att judar och katoliker icke skulle i kraft af detsamma komma att befordras till domare- eller lärare-embeten; vore en sådan lagförklaring oomtvistelig, skulle mina betänkligheter vara häfda. Denne ärade talare utgick från samma förutsättning som jag, nemligen att för vissa tjänster den religiösa bekännelsen är ett kompetensvilkor, under förutsättning att man icke uttalar en bekännelse, utan att vara öfvertygad om dess sanning. En annan aktad talare har, utgående från en motsatt åsigt, under gillande af förslaget, framhållit såsom en orimlighet, att låta den *medfödda* förtjensten att vara lutheran gifva ett företräde åt vissa embeten. Jag tror nu icke, att någon födes lutheran, men väl, att man kommer till sin religiösa

uppfattning genom religiös bildning och uppfostran; — jag är nemligen icke af den åsigt, att man icke bör undervisa barnen af fara att leda dem in på dogmatism. Men i alla händelser är icke fråga om, att Staten skulle säga till en människa: jag vill, att du afsvärjar den religion, du bekänner, på det att du må få detta embete; utan Staten, då den fordrar en viss religiös bekännelse, säger fastmer: är du af annan bekännelse, så får du icke söka detta embete; och det vore svek och falskhet, om du för att vinna detsamma öfvergäfvade din religion. Detta är karakteren äfven af förevarande förslag, så vidt det innebär förbud för främmande trosbekännare att bekläda presterliga embeten m. m. Icke vill det genom detta förbud uppmuntra eller tvinga någon att afsvärja den trosbekännelse, om hvars riktighet han är öfvertygad. Hvad nu beträffar den verkan, ifrågavarande förslag, om det blifver lag, skall utöfva på befordran till domare- och lärarembeten, så tror jag visserligen, att Kongl. Maj:t skulle kunna tillämpa lagen så, att icke främmande trosbekännare komme att bekläda embeten, för hvilka de på grund af sin religiösa uppfattning måste anses mindre lämpliga; men deremot föreställer jag mig, att underordnade myndigheter torde finna sig nödsakade att befordra i öfriga afseenden kvalificerade främmande trosbekännare till alla sådana embeten, från hvilka lagen icke uttryckligen utestänger dem. Jag har af protokollen för 1867 års riksdag funnit, att en högt aktad talare, tillika medlem af Konstitutions-Utskottet, under då hållna öfverläggningar angående denna fråga uttalat den åsigt, att äfven lektorsbefattningar, med hvilkas innehafvande är förenad skyldighet att vara ledamot af domkapitlet, skulle kunna beklädas af främmande trosbekännare, med dispens från domkapitels-göromålen. Detta synes nog långt gånget, men jag ser i förslagets ordalydelse intet hinder för en sådan tydning; ty detta förslag innehåller ju, att den religiösa bekännelsen icke skall utestänga någon från andra embeten än de särskildt uppräknade. Och om man verkligen anser, att lagen icke bör efter dess ordalydelse tillämpas, utan att domare-embeten och läraretjenster böra vid tillämpningen undantagas, då vore det enligt min tanke bäst att i lagen utsätta dessa embeten såsom undantagna, ty man visste då, hvarefter man hade att rätta sig. Som jag på de skäl, jag nu haft äran anföra, anser förslaget innehålla för stor utsträckning af bekännelsefriheten för Statens embetsmän, måste jag fortfarande anhålla om afslag derå.

Många ledamöter hördes nu ropa på proposition.

Friherre Raab, Adam: Då tiden är långt framskriden och Kammarrens ledamöter redan börja ropa på proposition, samt då jag, i likhet med en föregående talare, som yttrat sig emot förslaget, föreställer mig, att den öfvervägande pluraliteten kommer att biträda detsamma, skulle jag missbruka Kammarrens tid, om jag länge upp-tog densamma, men jag kan icke underlåta att på det bestämdaste protestera mot den näst föregående aktade talarens yttrande, att han icke tillhör "de tecken förbjudande neutrer", hvilket yttrande icke kan annorlunda förstås, än att de, som biträda förslaget, skulle tillhöra dessa neutrer. För min del har jag för mera än tio år sedan haft tillfälle

tillfälle att yttra min åsigt i denna fråga, och jag skulle derföre kunna inskränka mig till att tillkännagifva, att jag bibehåller samma åsigt, men, för vederläggning af mina motståndares åsikter, torde några skäl kunna anföras, som icke ännu blifvit andragna. De anmärkningar, som här framställts, hafva egentligen afsett domarekallet på landet och hafva utgått från den synpunkt, att en domare af främmande trosbekännelse icke kan taga eden af vittnen, då dessa skola svära vid Gud och Hans heliga evangelium. Men jag ber att dervid få erinra, dels att vid hvarje riksdag förslag förekomma om förändring af edsformuläret samt dels att qvåkare icke aflägga någon vittnesed, men dock erkännas såsom fullgoda vittnen. Jag kan icke föreställa mig, att någon svårighet skall kunna möta för en domare, af hvilken trosbekännelse han än må vara, att uppmana vittnen att följa sanningen, ty sanningen söka alla de främmande trosbekännare, som här kunna komma i fråga. En aktad vän här bakom mig har hufvudsakligen fäst sig vid lärarekallet och ansett stora vådor ligga i det sammans anförtröende åt mosaiske trosbekännare, men jag får påminna honom, att just sjelfva den mosaiska läran, sådan den framställes i deras katekes, den jag läst, innehåller förbud att göra proselyter samt att vi icke hafva exempel på någon, som öfvergått till den mosaiska trosbekännelsen. Jag vill nu icke upprepa det här förut anförda exemplet af katolske lärare, men erinra derom att hundratals guvernanter eller så kallade bonner af katolsk trosbekännelse blifva i vårt land använda för barnaundervisning, utan att man någonsin hört omtalas att de utöfvat något skadligt inflytande på barnens moral eller deras religionsbegrepp. En aktad motståndare har yttrat, att förslaget vore en halfhet. Jag är fast öfvertygad att om här varit i fråga en helhet, bestående deri att bevilja främmande trosbekännare alla medborgerliga rättigheter, så skulle en ännu starkare opposition uppträdt emot sådant förslag, än emot detta, som nu klandras för dess halfhet.

Huru man än ser denna sak, så kommer man till det resultat, som jag hoppas skall blifva Kammarrens beslut. Det är ock billigast, rättvisast och klokast att antaga förevarande förslag.

Herr Dickson, Charles: Jag skall icke länge upptaga Kammarrens tid och har icke begärt ordet för att andraga några nya argument, emedan jag tror, att sådana icke kunna rubba den öfvertygelse, hvar och en redan fattat i denna viktiga fråga, utan jag har endast velat hafva till protokollet antecknadt, att jag med varmaste deltagande kommer att gifva min röst till bifall för ifrågavarande förslag.

Jag har derigenom velat uttrycka, huru förhatligt jag anser det vara, att en stats grundlag är byggda på orättvisa grunder, ty såsom orättvisa måste jag anse, att en öföfvitlig, skicklig och kunnig medborgare skall på grund af sin religiösa öfvertygelse vara förhindrad att begagna sig af alla de medborgerliga rättigheter, som landets lagar erbjuder andra medborgare. Man har här hört fruktan uttalas derför, att vår kristliga kyrka skulle lida skada genom detta förslags antagande, men, mine Herrar, genom förslagets förkastande

skulle man snarare taga ett steg emot kyrkan, ty denna, byggd såsom den är på ett helleberg, behöfver väl icke stödja sig på orättvisa grunder.

En högt aktad talare började sitt anförande med de orden, att han icke brydde sig om den vind, som blåste för dagen, utan med förbiseende deraf afgafve sin röst. Jag vill sluta med samma ord och röstar därför af innerligaste öfvertygelse för förslaget antagande.

Ropen på proposition förnyades.

Herr Bergstedt: Jag har begärt ordet för att offentligen uttala, att det är med glädje jag gifver min röst för understödjande af det framsteg i lagstiftning, och, såsom jag hoppas, äfven i kristendom, som här är i fråga. En talare, en högt aktad målsman för Svenska kyrkan, har yttrat, det han ansåg Kammaren redan hafva stadgat sin öfvertygelse i denna fråga; jag hoppas, att han har rätt deruti, att Kammaren har sin öfvertygelse stadgad om det gagneliga i denna reform. Äfven i en annan punkt instämmer jag med samma talare, nemligen deri att det icke finnes någon *allmän* religion, men just därför är det Statens skyldighet att åt sina medborgare inrymma rättigheten att hafva en utpreglad konfession, eller konkret religion utan att behöfva hyckla annan öfvertygelse än de ega. Genom denna grundlagsförändring kan samhället uttaga ett sådant steg, kan det ernå möjlighet för hvarje individ att hafva en religion för sig. Såsom lagen nu är, och såsom samma ärade talare sjelf erkänt, utgör den evangelisk lutherska bekännelsen ett *kompetensvilkor, en kvalifikation* till vissa statsambeten, men då han på samma gång erkänt Statens oförmåga att kontrollera, huruvida detta kompetensvilkor inom hvarje individ finnes uppfyllt, hemställer jag, om icke vi såsom redlige ledamöter af Svenska kyrkan böra arbeta på att borttaga detta kompetensvilkor, som jag för min del anser upprörande. Men om det än icke finnes en *allmän religion*, så finnes det dock *en fond af allmänna religiösa föreställningar*, och det är den kristna kyrkans stora triumf, att den, ehuru den ännu är en kyrka i minoriteten och icke räknar bland sina bekännare en tredjedel af jordens folk, den dock under sin 1,800 åriga tillvaro i ett afseende besegrat världen och gjort en eröfring, som icke står i något fredsfördrag; den har nemligen ingjutit en fond af religiösa idéer i de andra trosbekännelserna, och jag tror mig icke säga för mycket, då jag säger, att hvarje samhälle, det må vara Muhamedanskt, eller Parsiskt, eller Hinduiskt, som existerar sida vid sida af ett kristet samhälle, slutligen, utan att veta det, blir alldeles inpregneradt med kristendom. Vi hafva sett, huru de judar, som hafva säte i Englands parlament, och de orientaliska religionsbekännare, de må nu vara Parser, Brahminer eller Buddhaister, som verka i dess Indiska kolonier, tillgodogjort sig denna fond af allmän religiös bildning. De hafva uttalat sig för den kristna kyrkans åsigtter om fattigvården, de hafva med vördnad omfattat en mängd af dess filantropiska inrättningar och med ifver verkat för samhällsinstitutioner, som hvila på rent kristlig grund. En hvar, som varit i tillfälle att i främmande länder se de olika bekännelsernas religions-

bruk, har måhända gjort denna erfarenhet. En protestantisk åskådare, som i katolska länder ser processionen passera med hostian för att bringa religionens tröst till en döende medmänniska, kan ej anse den lilla saken i det diamantrydda skåpet såsom något heligt i sig sjelft, men han ser ej heller deruti ett afgrundens påfund, såsom han af sina rättrogna förfäder i 16:de århundradet lärdes att betrakta det, och om han ej såsom katoliken knäfaller i smutsen på gatan, blottar han måhända sitt hufvud eller åtminstone böjer han sig i sitt sinne, icke blott af aktning för symbolen för andra medkristnes tro, utan fastnera i en känsla af den gemensamhet i ursprung, öde och bestämelse, som icke upphäfves genom konfessionela skiljaktigheter. Det är de allmänna religiösa begreppen, som här äro verkande. Man har här yttrat farhåga för dissenters antagande till lärare, emedan en paragraf af läroverksstadgan säger, att läraren skall i afseende på religiös vägledning vara i fadrens ställe för barnen, men, mine Herrar, huru mycket viktigare är icke modrens uppfostrarekall än lärarens och huru ofta har man icke vid blandade äktenskap emellan judar och kristna, der ingen väl lär vilja bestrida modrens både rättighet och pligt att utöfva det religiösa uppfostrarekallet, haft tillfälle att iakttaga att en judisk moder på ett för lifvet fruktbärande sätt gifvit näring åt den nyvagnade religiösa instinkten. Alltså ser jag icke äfven för kyrkan, såsom sådan, något men af, att främmande trosbekännare erhålla, icke politiska rättigheter, ty det ordet är för mig förhatligt, utan rättighet att i Statens tjänst användas på det sätt, att Statens intresse derigenom på det högsta befordras. Farhågor hafva blifvit uttalade för mosaiska trosbekännares utöfning af domare-embete, men vi hafva här hört Regeringens främste ledamot så öfvertygande angifva Regeringens skyldighet och rättighet i detta afseende, att all förskräckelse bör hafva försvunnit. Ingen regering är väl här i Sverige möjlig, som icke vet hvad folket vill, som icke önskar hvad folket önskar, och det vore att i första hand gifva oss sjelfva en dementi, om vi förutsatte, att vår Regering icke brukade sitt förnuft för att tolka lagen på det för landet nyttigaste sätt. En talare har här yttrat sig om Statens organiska enhet och klandrat grundlagsförslaget för brist på harmoni med samhällsskicket och den civila lagstiftningen. Sedan samhället blifvit utveckladt och dess intressen komplicerade, kan en grundlag ej uppgöras med noggrannheten af en mathematisk formel, utan man måste nöja sig med att uttala en grundsats, och, om folket åt Regeringen, såsom representerande nationens högsta rättsmedvetande, uppdrager tillämpningen deraf i öfverensstämmelse med detta rättsmedvetande samt derefter ordnar sina öfriga organiska lagar, så kan jag deri icke se någon disharmoni.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då detta ärende förra gången förevar, delade jag deras åsigt, som påyrkade förslagets återremitterande för att få det så förändradt, att domarebefattningar skulle undantagas, men då denna åsigt inom Kammaren ogillades med en röstpluralitet af 44 röster emot 33, hade jag icke ämnat att vid detta tillfälle besvara Kammaren med något anförande. Den talare, som hade ordet näst före den sista, hade dock en framställning, som för-

anledt mig att för några ögonblick anhålla om Kammarens uppmärksamhet. Han yttrade, att hvarje grundlag, som icke lemnar fritt tillträde till alla Statens embeten för hvarje oförvitlig och redbar medborgare, för den värde talaren vore en styggelse, men, om han tror, att en lag, öfverensstämmande med denna hans åsigt, vunnits genom nu föreliggande förslag, så har han misstagit sig. En talare, som yttrade sig efter nämnde talare, påstod att kristendomen vore en minoritets-religion, samt ansåg, att det icke fordras någon viss religion för Statens tjenstemän utan endast, att de äro redbart folk, men jag vet dock icke, mine Herrar, hvarföre vi icke då skulle lemna öppet tillträde till embeten i vårt land äfven för muhamedaner, ty jag har hört sägas, att ibland dem finnes mycket redbart och kunnigt folk. Hvarföre skall man till stöd för sina åsikter åberopa satsen, som icke äro tillämpliga? Det kommer sig efter mitt förmenande deraf, att man förbiser hvad som är hufvudsaken. Här är det nemligen icke *individens rätt* till anställning i Statens tjenst som är hufvudsak, utan hufvudsaken är, att *Statens tjenst* blir väl och till dess bästa skött. Utgår man ifrån den åsigt att för det närvarande mycket i detta hänseende brister, derföre att det ringa antalet af några hundra främmande trosbekännare icke hafva tillträde till Statens tjenst, då mine Herrar, har man berättigande till sitt yrkande om utvidgande af dessas rättigheter, men kan man icke från en sådan synpunkt hemta anledning till den ifrågasatta förändringen, då må man taga i öfvervägande hvad som är närmast öfverensstämmande med och icke stötande för den allmänna meningen. För min del hyser jag fortfarande den öfvertygelsen, att det hvarken skulle vara klokt eller tjenligt att bekläda domareplatser på landet med vare sig den ena eller andra sekten af främmande trosbekännare. Att söka ett skydd emot hvad som i förslaget kunde vara olämpligt deruti, att lagen icke skulle komma att tillämpas, stöter väl mycket på catholicism eller snarare jesuitism och är åtminstone icke rent spel, ty, efter min tanke, stiftar man icke en lag för att *ej tillämpa* den, utan, om en lag icke är lämplig, bör man tvärtom söka göra den sådan, att den *kan tillämpas*. Jag yrkar afslag.

Friherre Cederström: Jag är ingen vältalare och eger minst den vältalighet, som erfordras för att här göra proselyter. Jag tror, att hvar och en redan har fattat sin öfvertygelse i denna viktiga fråga, och har endast velat hafva till protokollet antecknad, att jag kommer att rösta för ifrågavarande förslag på grund af det kristliga bud som säger: "Allt det i viljen, att människorna skola göra Eder, det gören I ock dem."

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma blifvit yrkad, dels att det ifrågavarande grundlagsändringsförslaget skulle af Kammaren antagas, och dels att detsamma måtte förkastas; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på förslagets antagande och, då dervid svarades talrika och starka ja, blandade med nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes, till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som antager det i första punkten af Konstitutions-Utskottets Memorial N:o 1 intagna förslag till ändring af § 28 Regeringsformen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

vinner Nej, förkastar Kammaren ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 93.

Nej — 18.

Den vidare föredragningen af Memorialet uppsköts till eftermiddagens sammanträde.

Upplästes och godkändes Riksdagens Kanslis förslag till Riksdagens förordnande N:o 1 för de utsedde ledamöterna i Tryckfrihetskomitéen.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets Utlåtanden:

N:o 7, angående beräkningen af Statsverkets inkomster;

N:o 8, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående försäljning af Kronans egendom i Tanger;

N:o 9, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående disponerandet af de åttio d. Bergsskolan i Falun upplåtna gårdar m. m.;

N:o 10, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående försäljning af indragna krono-inspektorsbostället i Avesta;

N:o 11, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition i fråga om upplåtelse till Göteborgs och Bohus läns landsting af en tomtplats å Bohus fästnings område för anläggning af ett sjukhus;

N:o 12, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition i fråga om bestämmande i penningar af arrende-afgifterna för Statens egendomar;

N:o 13, i anledning af väckt motion angående de uti löner ingående räntepersedlars förvandling i penningar efter samma grund som för ränta och tionde; samt

N:o 14, i anledning af väckt motion angående befrielse för s. k. hästhemman från utgörande af dagsverken till boställsinnehafvare vid Skånska dragonregementet.

Kammaren åtskiljdes kl. half 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 16 Februari 1870.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades två protokollsutdrag för sammanträdet å förmiddagen samt protokollet för den 5 dennes.

Fortsattes föredragningen af Konstitutions-Utskottets Memorial N:o 1, med uppgift å hvilande förslag till ändringar i grundlagarne.

2:dra punkten, om sådan ändring i 26 § Riksdags-ordningen, att bekännare af annan lära än kristen-protestantisk må vara valbar till riksdagsman.

Herr Nordström: Af den lydelse, som nu å 26 § blifvit föreslagen, skulle följa, att hedningen och muhamedanen så väl som den kristne och juden skulle kunna utöfva riksdagsmannabefattning, om han dertill väljes och är Svensk medborgare. Man är Svensk medborgare antingen genom födsel eller naturalisation, och enligt nu gällande lag kan utlänning, på ansökan, till Svensk medborgare af Konungen upptagas, om han har god frejd och tre år vistats inom riket. Dessa tre år skulle således anses vara tillräckliga för en utrikes född och uppfostrad man att så grundligt sätta sig in uti vårt samhällsskick, vår förvaltnings mycket komplicerade förhållanden, att han skulle kunna med sakkännedom och säker, sjelfständig blick utöfva riksdagsmannakallet, om det honom uppdroges. Att det förtroende, ett sådant uppdrag skulle förutsätta, icke alltid är att taga efter orden, visar valintriגרernas historia. I Norge fordras tio års uppehåll i riket för att utlänning må kunna naturaliseras; i andra länder är ungefär samma tid fastställd, och länder finnas, som enligt regeln icke erkänna naturalisation som princip eller behörighet att på sådan grund tillgodonjuta alla de aktiva medborgerliga rättigheter, som infödingar tillkomma. — Särskildt anmärkningsvärdt är emellertid den brist på följdriktighet i förslaget, som visar sig deri, att Konstitutions-Utskottet, ehuru det uti det under förmiddagens lopp diskuterade förslaget om ändring af 28 § Regeringsformen funnit vissa inskränkingar och

förbehåll nödiga att fästa vid rättigheten för främmande trosbekännares behörighet att kunna bekläda embeten och tjänster inom riket, inskränkningar, motiverade af omsorgen om religionsvården m. m., likväl icke ansett nödigt att göra enahanda förbehåll vid främmande trosbekännares rätt att taga del i de öfverläggningar och beslut på riksdag, hvarmedelst Riksdagen utöfvar sin lagstiftande makt i fråga om vår evangeliska kyrka. Denna öfverraskande brist på principiell följdriktighet finner jag, för min del, högst anmärkningsvärd och kan deri ej se annat än ett ytterligare bevis på, huru litet väl genomtänkt och huru omoget detta förslag ännu är; yrkande jag fördenskull, för min del, att det måtte afslås.

Herr Beckman: Efter den diskussion, som egt rum här på förmiddagen, och efter den utgång frågan om förändring i 28 § Regeringsformen erhållit, kan det vid första påseendet synas olämpligt, att en talare uppträder emot den föreslagna förändringen af 26 § Riksdagsordningen. Men då just den princip, som man i afseende på 28 § Regeringsformen företrädesvis gjort gällande, här blifvit alldeles förbisedd, så tror jag mig ej sakna anledning att åtminstone erinra om kyrkans genom nämnda princip erkända rättmätiga anspråk. Att på detta rum göra en dylik erinran, är så mycket mer befogadt, som först och främst Riksdagen befattar sig med kyrkliga ärenden, och för det andra det måste ligga Riksdagen om hjertat, att den kyrka, hvartill flertalet af fosterlandets inbyggare bekänna sig, ej behandlas på ett sätt, som ej är värdigt, ej egnar sig för denna institutions höga kallelse. Det är klart, att, derest ifrågavarande paragraf utan vidare tillägg godkännes, främmande religionsbekännare kunna komma att hafva ett ord med i laget ej allenast i fråga om sådana yttre förhållanden, som endast angå Staten, utan äfven i alla frågor, som röra Svensk kyrkolagstiftning. Men sådant är ju uppenbarligen ett ingrepp i Svenska kyrkans lif, mera än hvad en sund statskloket i allmänhet medgifver, emedan, så snart främmande trosbekännare tillåtas ingripa i en kyrkas inre lif, den autonomi är borta, hvilken utgör ett bland grundvilkoren för ett verkligt och sundt kyrkligt lif. Ur synpunkten af den riktiga praktiskt politiska grundsats, som blifvit iakttagen vid 28 § Regeringsformen, är följaktligen det nu ifrågavarande grundlagsförslaget ej att gilla. Här är icke något förbehåll gjordt, hvarigenom Svenska kyrkans autonomi bevaras. Såsom ett korollarium till ifrågavarande förslag hör nödvändigt en ytterligare lagförändring, som bestämmer, att i kyrkliga frågor främmande religionsbekännare väl må öfvervara, men ej deltaga i Kamrarnes beslut. Denna sanna och riktiga grundsats finnes uttryckt i en ledamots af 1867 års Konstitutions-Utskott reservation. Jag medgifver väl, att en sådan grundlagsförändring kan följa äfven efter antagandet af ifrågavarande förslag, och att här ej är rätta stället att påyrka densamma; men jag har åtminstone velat erinra om detta förhållande, på det att detsamma måtte behjertas och ett försök till komplettering på grundlagsenlig väg icke förefalla oväntadt. Naturligtvis skulle jag finna det vara riktigast att afslå ifrågavarande paragraf, till dess den framlades i sammanhang med de förändringar i följande paragrafer, hvilka i an-

ledning af den nu föreslagna synas mig oundgängliga; men jag tror mig dock ej, under närvarande omständigheter, böra framställa något yrkande om afslag.

Herr Rydin: Med anledning af den siste ärade talarens anmärkning, att ifrågavarande förslag skulle stå i strid med de i stadgandet i 28 § Regeringsformen innehållna principer att främmande trosförvandter ej må såsom embetsmän handlägga statskyrkans angelägenheter, får jag fästa hans uppmärksamhet derpå, att, hvad angår rätt att såsom riksdagsman deltaga i handläggningen af sådana ärenden, denna rätt i Kongl. Förordningen den 23 Oktober 1860 § 15 förutsättes vara i grundlagen gifven åt de främmande trosförvandter, som nu ega rätt att deltaga i riksdagsöfverläggningar, nemligen reformerta och andra protestantiska kristna. Den rättighet, som sålunda redan tillkommer en riksdagsman af främmande kristen protestantisk religion, har man nu velat genom förslaget utsträcka till andra trosförvandter.

Hvad angår den förste talarens yttrande om det betänkliga uti nu hvilande förslags antagande, bör bemärkas, att, då uppdraget som riksdagsman endast beror på valmännens förtroende, så är det ej möjligt att en sådan främmande trosförvandt, hvars ledamotskap i riksförsamlingen skulle gifva anstöt åt det religiösa tänkesättet, skall erhålla pluralitet vid valet.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels antagande af det förevarande förslaget och dels detsammas förkastande; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på förslagets antagande och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

3:dje punkten, om ändring i 1 § 5 mom. och 5 § 6, 8 och 12 mom. Tryckfrihetsförordningen angående utsträckt frihet att anlägga boktryckerier; samt

4:de punkten, om ändring i 1 § 5 mom. Tryckfrihetsförordningen beträffande den tid, inom hvilken anmälan bör ske, när boktryckeri anlägges eller ombyter egare, m. m.

Dessa förslag antogos.

5:te punkten, om ändring i 1 § 12 mom. och 4 § 11 mom. Tryckfrihetsförordningen i fråga om anmälan hos Justitie-statsministern af bokhandels idkande.

Grefve Mörner, Carl Göran: Den nu ifrågasatta förändringen i Tryckfrihetsförordningen består deri, att den skyldighet, som hittills ålegat den, som ville idka bokhandel eller böcker försälja, att derom göra anmälan hos Justitie-statsministern, blifvit borttagen. För min del har jag ej kunnat föreställa mig den riksvärdande vigten häraf. Det synes, som om det postporto, som behöfves för att göra en sådan

anmälan, ej borde särdeles tynga på bokhandlarne. Jag har af detta skäl ej kunnat finna angelägenheten af den ifrågavarande förändringen, och då icke andra förändringar i grundlagarne böra göras, än sådana som äro högst nödiga och nyttiga, så tror jag, att man kunde låta denna fråga hvila, till dess Konstitutions-Utskottet kommer fram med några vigtigare och bättre förändringar i Tryckfrihetsförordningen. Jag får derföre anhålla om afslag.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på förslaget antagande, hvarvid svarades många ja, blandade med nej, och sedermera proposition på detsammas förkastande, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja; hvarefter och sedan proposition på antagande af förslaget förnyats samt med många ja, blandade med nej, besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Grefve Mörner begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som antager det i 5:te punkten af Konstitutions-Utskottets Memorial N:o 1 intagna förslag till ändring af 1 §, 12 mom. och 4 §, 11 mom. Tryckfrihetsförordningen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastar Kammaren ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 37.

6:te punkten, om ändring i 5 § 3 mom. Tryckfrihetsförordningen angående lydelsen af den för nämnden i tryckfrihetsmål föreskrifna ed.

Förslaget antogs.

Föredrogs ånyo Konstitutions-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 2, med förslag att till nästkommande riksdag uppskjuta behandlingen af det från sistlidne riksdag hvilande förslag till ny Föreningsakt mellan Sverige och Norge.

Herr Nordström: Mina åsigter i denna fråga hade jag tillfälle redan under nästförlidne års riksdag att uttala. Då 85 § Regeringsformen uttryckligen fastställer hvilka af de till vår statsrätt hörande lagar skola såsom grundlagar anses och deribland Riksakten af år 1815 icke

uppräknas, följer redan deraf med logisk nödvändighet, att denna akt grundlagsenligt icke kan eller får såsom grundlag betraktas, och således äfven, att förslag till ändringar i Riksakten, ty något annat är icke det nu ifrågavarande nya förslaget till unionsakt, icke kan eller får underkastas en sådan formel behandling af pröfning vid två på hvarandra följande riksdagar, som för förslag till ändring af grundlag är föreskrifven; och då 3 § af 1815 års Riksdags beslut i sammanhang med Riksaktens antagande uttryckligen förklarar, att förslag till ändring i densamma må till slutpröfning företagas vid samma riksdag som det väckes, så har man häruti ytterligare en bokstaflig bekräftelse uppå hvad som redan af grundlagarnes föreskrifter är en oafvislig följd. På dessa skäl kan jag, för min del, ej annat än yrka på afslag af Konstitutions-Utskottets nu föredragna hemställan.

Grefve Hamilton, Henning: Då Kongl. Maj:ts nådiga Proposition angående antagande af ny Föreningsakt mellan Sverige och Norge förevar vid sista riksdagen, uttalade jag samma åsigt, som af Herr Nordström här blifvit antydd, och jag har ej funnit anledning att sedermera förändra densamma. Kongl. Maj:ts Proposition innehåller tvänne olika delar, som enligt grundlagen fordra olika behandling; den ena om Riksaktens upphöjande till grundlag, hvilket måste medföra en förändring i 85 § Regeringsformen; den andra om innehållet af Riksakten, hvilket måst behandlas såsom civillag. Riksdagen var likväl då af olika mening och antog, emot grundlagens, efter min uppfattning, tydliga ord, att förslaget skulle hvila till denna riksdag. Jag skulle således ej nu yttrat mig, om ej, då förslaget nu skulle företagas till afgörande, fråga uppstått om uppskof dermed, och jag för min del anser, att, då, enligt 81 § Regeringsformen, endast för grundlagsfråga kan medgifvas uppskof till följande riksdag, kan en sådan behandling af nu föreliggande förslag ej vara med grundlagen öfverensstämmande. Det är blott denna min enskilda tanke, som jag velat uttrycka, ehuru jag ganska väl finner, att majoriteten följdriktigt kan och förmodligen kommer att bifalla Konstitutions-Utskottets hemställan.

Herr Rydin: Likasom de båda Herrar, hvilka nyss yttrat sig, vid förra riksdagen ansågo, att Kongl. Maj:ts förslag till ny Föreningsakt ej kunde behandlas såsom grundlagsfråga och nu vidhålla samma åsigt, och på den grund yrka, att det i frågasatta uppskofvet såsom grundlagsstridigt ej må kunna tillåtas, så vidhåller jag min vid förra riksdagen uttalade åsigt om det grundlagsenliga uti den Kongl. Propositionens behandling såsom grundlagsförslag, och finner det tvistiga i frågan så till vida redan vara afgjort, som förra Riksdagen beslöt, att Kongl. Maj:ts Proposition skulle hvila till grundlagsenlig behandling vid denna riksdag, och sålunda förslagens egenskap af grundlagsförslag måste vara gifven. Då således detta förslag nu såsom ett grundlagsförslag hvilat till grundlagsenlig behandling vid denna riksdag, har Kammarerna att dermed grundlagsenligen förfara, hvilket kan ske på två sätt, antingen så att den nu företager saken till afgörande eller ock så att, med den ratt som grundlagen medgif-

ver, den beslutar uppskof och gör hemställen hos Kongl. Maj:t om detta besluts stadfästelse. Jag kan således ej anse något hinder i grundlag förefinnas för att yrka bifall till Konstitutions-Utskottets förslag, att Kammaren måtte vid denna riksdag besluta att till nästa lagtima riksdag uppskjuta behandlingen af förslaget.

Grefve Mörner: Då jag vid förra riksdagen tillhörde deras antal, hvilka bestredo denna frågas egenskap af grundlagsfråga, och till följd deraf då yrkade afslag å Konstitutions-Utskottets hemställen att förslaget skulle blifva hvilande, så får jag äfven nu, med åberopande af Regeringsformen § 85, deruti ingen ändring sedan dess skett eller blifvit föreslagen, vidhålla samma åsigt och fortfarande yrka afslag.

H. Exc. Friherre De Geer: Det må förhålla sig med den nu gällande Riksakten huru som helst; och att den blifvit antagen vid en riksdag, såsom med civillag sker, veta vi alla; men här är nu just fråga om att antaga en ny unionslag såsom grundlag. I 71 § af förslaget härtill säges, att denna föreningsakt, som innehåller alla bestämmelser angående de förenade rikenas unionela förhållanden, skall i begge rikena *hafva kraft och giltighet såsom grundlag* och gälla framför deras särskilda grundlagar. Jag hemställer, huruvida det vore möjligt att antaga en så beskaffad lag i någon annan ordning, än den som föreskrifves för grundlags stiftande. Då det står i denna lag, att den skall gälla framför grundlagen, så måste väl äfven deri innefattas den ändring, som den siste talaren ansåg behöflig, i 85 § Regeringsformen.

Herr Nordström: De af H. Exc. Herr Justitie-statsministern från förslaget till ny unionsakt citerade orden derom, att aktens föreskrifter skulle iakttagas, äfven der i något afseende skiljaktighet emellan dem och de respektiva rikenas grundlagar kunde förekomma, bevisa efter mitt omdöme intet i frågan, huruvida den föreslagna nya unionsakten bör eller kan såsom grundlagsförslag behandlas. Den uti de citerade orden inneslutna grundsats eger redan nu full kraft, ehuru Riksakten är uttryckligen förklarad icke vara grundlag. Nämnda grundsats är nemligen en själfgifven följd af Riks- eller Unionsaktens *bilateral* karakter; ty i själfva principen är denna akt ett kontrakt eller en traktat mellan de två rikena, ehuru den af lätt insedda skal icke kunnat uppställas i sådan form; men att träffad öfverenskomelse i alla fall skall ömsesidigt iakttagas, är själfgifvet. Ville man bereda åt Riks- eller Unionsakten en blifvande karakter af grundlag, så hade en proposition derom i vederbörlig ordning bort afgifvas och ändring af 85 § Regeringsformen på samma gång föreslås. Detta har dock ej skett, utan har man i stället velat uppställa den nog besynnerliga lära, att ett lagförslag, hvars pröfning af Riksdagen behandlas på sätt om grundlagsförslag är stadgadt, derigenom utan vidare blir grundlag; en kasuistisk, vådlig lära, mot hvars godkännande åtminstone jag, för min del, alltid kommer att i den lagbundna ordningens namn protestera.

Grefve Mörner: Jag tillåter mig att åberopa samma skäl, som jag vid förra riksdagen anförde. Det är icke nog att man i ett förslag till författning insätter de orden, att denna skall betraktas såsom grundlag, för att den ock skall blifva det. Det fordras dertill andra åtgärder. I 85 § Regeringsformen stå uppräknade de lagar, hvilka äro att såsom grundlag anse. Vill man nu få någon annan lag till grundlag, så synes mig den rätta utvägen vara, att man först i 85 § Regeringsformen gör den ändring, att den nya lagen deri intages såsom grundlag, och sedan, när man får denna ändring godkänd, behandlar den nya lagen såsom grundlag, men icke att man låter 85 § vara oförändrad och vid sidan deraf vill skapa en grundlag, som ej finnes. Då skulle man ju också i hvilken lag som helst kunna skriva, att den skall ega karakteren af grundlag. På det sättet skulle man kunna få förordningar angående kyrkobyggnad och hvarjehanda andra författningar till grundlagar, om det vore tillräckligt att i dessa författningar sätta in den föreskrift, att de skulle hafva grundlags natur och giltighet. För min del kan jag ej finna annat, än att, när Regeringsformen i 85 § bestämmer, hvilka stadgar som skola hafva grundlags helgd, det obestriddigen erfordras att, för att en författning skall kunna såsom grundlag anses, ett stadgande derom först måste insättas uti ifrågavarande paragraf. Det var denna åsigt jag yttrade vid förra riksdagen och denna måste jag vidhålla.

Grefve Ehrensvärd: Om 85 § Regeringsformen innehölle, att de der uppräknade lagar, *men inga andra*, skulle såsom Rikets grundlagar anses, så skulle jag ock instämma med de Herrar, som nu bestrida, att det sedan förra riksdagen hvilande förslaget till ny föreningsakt må såsom grundlag behandlas. Men då 85 § endast innehåller, att såsom grundlagar skola anses de der uppräknade stadgar, och 71 § i det hvilande Riksförslaget innehåller, att den akten skall som grundlag anses, samt det för vanligt människoförstånd åtminstone är ofattligt, att det ej för Konung och Riksdag skulle vara möjligt att besluta, att äfven andra grundlagar än de fyra i 85 § uppräknade skola finnas, så kan jag ej annat än bestrida dessa Herrars uppfattning och får, utan att vilja ingå i hufvudsaken, inskränka mig till att yrka bifall till Konstitutions-Utskottets hemställan.

Herr Nordström: Den snillrika tolkning af 85 § Regeringsformen, som den värde grefve, hvilken nyss hade ordet, försökte utveckla, torde icke kunna kallas lycklig för ändamålet. Då det heter, att "såsom grundlagar skola anses" vissa i sagda § uppräknade lagar, är det klart, att inga andra skola sålunda anses. Skola flera sålunda anses, måste ock de i följd med de öfriga uppräknas. Hade i §:n förekommit orden: "och inga andra," ord, på hvilkas utevaro den värde talaren fäst så mycken vikt, så hade de endast kunnat betraktas såsom ett alldeles onödigt slöseri med ord, i alla afseenden öfverflödiga för ändamålet, och ändock ej hinderliga för att i vederbörlig ordning till grundlag framdeles upphöja äfven andra lagar. Frågan här är icke, huruvida andra än de nuvarande kunna till grundlag upphöjas; den är deremot, huruvida det förslag till ny Riks- eller

Unionsakt, hvarom nu är tal, kan lagenligt göras till grundlag på det sätt, som man nu vill försöka, och är det detta som bestrides.

Herr Hasselrot: Vål är det sannt, att det nu ifrågavarande förslaget ej är grundlag, men lika säkert är det, att det genom Konungs och Riksdags sammanställande beslut kan blifva grundlag, och det kan blifva detta derigenom, att det behandlas i samma ordning, som för behandling af grundlagsfrågor finnes föreskrifven. På dessa skäl får jag yrka bifall till Konstitutions-Utskottets nu föredragna Memorial.

Grefve af Ugglas: Jag kan ej förneka, att det varit fornenligare, om äfven i 85 § Regeringsformen intagits ett stadgande, att Riksakten skulle komma att utgöra grundlag; men efter det beslut, som fattades vid förra riksdagen, har frågan ej numera samma ståndpunkt som då, ty det är obestriddt att vi då uppskjöto frågan till denna riksdag. Då våra grundlagar ej känna till några andra lagar, som kunna förklaras hvilande från den ena riksdagen till den andra, än just grundlagsfrågor, så hafva vi ovilkorligen, i samma ögonblick vi förklarade Riksakten hvilande, godkänt dess grundlagsnatur. För mig åtminstone är det klart, att i detta förslag ligger en åtgärd, som gör Riksakten till grundlag. Jag får på denna grund yrka bifall till Konstitutions-Utskottets Memorial.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till samma hemställan och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Jemnlit Kammarens förut fattade beslut, företogs nu till afgörande Andra Kammarens den 2 och 5 dennes bordlagda protokollsutdrag, N:o 72, innehållande inbjudning till Första Kammaren att förena sig i Andra Kammarens beslut om tillsättande af ett särskildt Utskott, bestående af fjorton ledamöter, sju från hvardera Kammarerna, jemte sex suppleanter för dessa ledamöter, tre från hvardera Kammarerna, för behandling af alla sådana vid denna riksdag väckta frågor, som angå rikets försvarsväsende.

Friherre Stjernblad: För min del kan jag ej undgå att uttala den åsigt, att det för riksdagsärendenas jemna och skyndsamma gång är af stor vikt, att Kammarne gå hvarandra till mötes så mycket som möjligt. Jag tror också, att vi bemöda oss derom, men detta bör dock ej hindra oss att noga pröfva, innan vi bifalla en anhållan sådan som den nu ifrågavarande. Allmänna erfarenheten från föregående riksdagar tyckes gifva vid handen, att man med stor verksamhet bör upptaga alla framställningar, som afse tillsättande af ett

särskildt Utskott för försvarsväsendet, ty de resultat, som af en sådan åtgärd hittills framgått, hafva ej varit särdeles tillfredsställande. Den erfarenhet jag för min del har, såsom ledamot i två riksdagars särskilda Utskott för behandling af frågor rörande landtförsvaret, är i sanning ej uppmuntrande. De resultat, som framgått i de principiella frågorna, äro visserligen ganska stora, ty vi hafva blifvit öfverens om, att arméén bör bestå af stam och beväring, äfvensom att värnepligten bör vara allmän. Men dermed är det ock hufvudsakligen slut. Så snart man kommer in på organisations-området, eller i hvad form medborgarne skola vara skyldige att bidra till försvaret, så råkar man alltid ut för stridigheter, som göra att förhandlingarne blifva utan resultat; och amorlunda kan det ej vara, då man betänker, att Kamrarne i dessa frågor hafva hvarandra diametralt motsatta åsigtter. Ty, såsom vi känna, råda visserligen inom denna Kammare två olika meningar, den ena, som vill bibehålla den indelta stammen, och den andra, som vill borttaga den, men mot en ersättning, som fullt motsvarar detta onus. I Andra Kammaren deremot består pluraliteten af sådana, som yrka att antingen blifva af med detta onus för intet, eller ock att få det aflöst, såsom det heter, "enligt billighet och rättvisa"; ett uttryck som synes mig ganska sväfvande. Då jag ej har anledning att förmoda, det tänkesätten i detta hänseende hos Kamrarne undergått några väsendtliga förändringar, så tror jag att man gerna kan låta denna fråga hvilva och något mogna. Ty om ett sådant Utskott nu ånyo skulle sammanträda och komma till samma resultat som förut, så har jag anledning att tro, att den sinnesstämning, som deraf skulle komma att framgå, ingalunda skulle blifva bättre, än om man nu genast sade nej.

Dessutom torde åtskilliga formela hinder ligga i vägen för bifall till Andra Kammarens inbjudning. Om jag rätt uppfattat saken, så har Andra Kammaren begärt att få tillsatt ett särskildt Utskott, till hvilket skulle hänskjutas alla frågor rörande försvarsverket. Men särskildt Utskott eger ej att upptaga andra frågor, än sådana som tillhöra ständigt Utskotts behandling; och när vi då gå igenom de motioner, som blifvit väckta angående förändringarne i försvarsväsendet, så finna vi, att de flesta af dem ej blifvit af Stats-Utskottet emottagna. Detta Utskott har nemligen till Andra Kammaren återskickat Herr Mankells motioner N:o 24, om aflåtande till Kongl. Maj:t af underdånig skrifvelse rörande utarbetande och framläggande af en fullständig plan för rikets befästningsväsende, N:o 102 rörande underdånig anhållan hos Kongl. Maj:t om utredning angående indelningsverkets aflösande och ny stams upprättande, vidare samme Herres motion N:o 26, om upphörande af friköp eller lega för beväringen, och ytterligare Herr Sven Nilssons motion om ett förändradt ordnande af rikets försvarsväsende. Det återstår således ingen annan motion än Herr Mankells N:o 25, om indragning af vissa officersplatser vid kavalleriet; och jag för min del kan ej finna skäl att tillsätta ett särskildt Utskott för denna lilla fråga, som Stats-Utskottet ganska väl kan behandla. Med anledning häraf får jag yrka, att något särskildt Utskott för behandling af frågor rörande landtförsvaret icke måtte blifva tillsatt.

En annan fråga deremot är, huruvida ej ett sådant Utskott borde tillsättas för behandling af Herr Palanders motion, N:o 4, om reorganisation af rikets sjöförsvär samt om beredande af medel för en sådan reorganisations genomförande. Denna motion är mycket omfattande; och då Kamrarna ännu ej mötts på detta fält och man der kan vara nöjd med att få uttryckta de allmänna principer, hvartill man redan kommit i afseende på landförsvaret, så skulle jag för min del vilja hemställa, om ej Kammaren skulle vilja nedsätta ett särskildt Utskott för behandling af denna motion. Detta Utskott skulle visserligen i sammanhang härmed kunna behandla inom denna Kammare väckta motioner om indragning af båtsmanshället, så vida icke dessa redan blifvit i Stats-Utskottet handlagda, och i nödfall kunna de ju behandlas medelst sammanträde af begge Utskotten.

Jag får derföre äran föreslå, att Första Kammaren ville bifalla Andra Kammarens begäran om tillsättande af ett särskildt Utskott för behandling af frågor rörande försvarsväsendet. så till vida, att Kammaren medgifver nedsättande af ett dylikt Utskott för behandling af Herr Palanders motion, men afslår Andra Kammarens anhållan i öfriga hänseenden.

Herr von Geijer: När vid 1867 års riksdag en inbjudning från Medkammaren angående tillsättande af ett särskildt Utskott första gången här i Kammaren förekom, yttrade en på det parlamentariska området mycket förfaren ledamot följande ord: "då den ena Kammaren funnit skäligt att hos den andra göra hemställen om tillsättande af ett särskildt Utskott, så torde politisk takt och grannlagenhet i allmänhet fordra, att en sådan önskan efterkommes." Jag tillstår, att jag tänker lika i detta fall, och jag vill derföre icke afslå den föreliggande inbjudningen, derest jag ej kan blifva öfvertygad om, att de frågor, som skulle till det särskilda Utskottets behandling öfverlemnas äro af föga vikt. Men här synes det just vara händelsen, att de frågor, som, enligt inbjudningen, skulle till särskilda Utskottet remitteras, äro ganska viktiga.

Jag tillåter mig hemställa till den siste värde talaren, huruvida han ej misstagit sig i sitt yttrande, att Stats-Utskottet skickat tillbaka de viktigaste af de motioner, som voro afsedda att behandlas af det särskilda Utskottet, och att derför dessa motioner icke kunde komma att till ett särskildt Utskott öfverlemnas. Dermed förhåller sig så, att Herr Mankells motioner N:is 102 och 24, som Stats-Utskottet återlemnat, hafva af Andra Kammaren änyo blifvit remitterade, till nämnda Utskott med vilkor att de, i fall ett särskildt Utskott kommer till stånd, skola till detta öfverlemnas. Om nu, sedan Andra Kammaren fattat detta beslut, Första Kammaren beslutar detsamma, komma ju motionerna till särskildt Utskott; finner Första Kammaren för sin del, att dessa motioner ej tillhöra Stats-Utskottet, så återstår för Konstitutions-Utskottet att slita tvisten emellan Kamrarna.

Tvifvelsutän hade det varit rättast att de i sednare punkter å föredragningslistan upptagna Utskotts-betänkanden, hvarigenom till Utskotten remitterade motioner rörande försvarsväsendet återlemnas till Andra Kammaren, blifvit föredragna före den nu föreliggande

frågan om tillsättande af ett särskildt Utskott; det är skäl uti, att man, innan man diskuterar huruvida nämnda motioner lämpligen böva af särskildt Utskott behandlas, först afgör, om dessa motioner grundlagsenligt kunna till särskildt Utskott öfverlemnas.

Jag går nu att betrakta de frågor, som förmodas kunna förekomma att behandlas af det särskilda Utskottet.

Deribland möter oss först Kongl. Maj:ts framställning om öfverflyttande af en del af båtsmanshället från sjö- till landtförsvaret. Denna fråga förevar äfven vid förra riksdagen; den blef då handlagd af särskildt Utskott, som ej kunde tillstyrka saken, utan hemställde, att dessa båtsmansrotar måtte sättas på vakans. När särskildt Utskott då behöfdes för att behandla frågan, så kan jag ej förstå, hvarföre ej ett sådant Utskott äfven nu skulle behöfvas.

Vidare möter oss Herr Mankells motion om aflåtande till Kongl. Maj:t af underdånig skrifvelse rörande utarbetande och framläggande af fullständig plan för rikets befästningar; så kommer en annan motion af samme man, gående ut på att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida icke indelningsverket kunde aflösas och en annan stam för arméén och flottan uppsättas. Båda dessa motioner synas mig, i fall de tillhöra ständigt Utskott, särdeles lämpliga att till ett särskildt Utskott hänskjutas. Åtminstone hafva fullkomligt likartade frågor, både vid 1867 och 1869 årens riksdagar, blifvit af särskildt Utskott behandlade.

Jag får erkänna att jag ej kan instämma i hvad Kongl. Maj:ts Proposition innehåller om en del af båtsmanshällets öfverflyttning till landtförsvaret, derest ej genom föregående utredning visats, att vår nuvarande indelta stamtrupp icke kan, utan ökad kostnad för statsverket, ersättas med en annan stamtrupp, mera tidsenligt organiserad. Men man har ju många förslag i den riktningen. Det har föreslagits att stammen skulle få samma organisation som Wermlands fältjägareregemente nu har. Också har man ifrågasatt, huruvida icke en förträfflig stamtrupp kunde uppsättas af beväringsskyldige, som frivilligt åtog sig soldattjenst under flera bestämda år emot någon aflöning; grunden till en sådan organisation torde kunna hemta från landtförsvarskomitéens betänkande. Hvad beträffar resultaterna af de hittills nedsatta försvars-utskotten, för hvilka den föregående talaren redogjort, så kan jag ej finna annat än att de äro ganska stora, och jag tror, att, om vi fortsätta på samma sätt vi börjat, skola vi komma till ännu större resultat.

Hvad angår lydelsen af Andra Kammarens inbjudning, så skulle jag, för min del, önskat att den varit något olika. Enligt min tanke borde särskilda Utskottet handlägga alla frågor "angående landt- och sjöförsvarets organisation."

Jag anhåller om proposition att Kammarerna på detta sätt biträder Medkammarens beslut.

Grefve af Ugglas: Den talare, som först yttrade sig i ämnet, har redan omförmält hvilka motioner rörande landt- och sjöförsvaret vore af beskaffenhet att kunna blifva föremål för det
ifrågasatta

ifrågasatta särskilda Utskottets behandling, och den efterföljande talaren har i sådant hänseende jemväl uppgifvit Kongl. Maj:ts proposition angående statsverket, i hvad densamma afser båtsmanshållet.

Att det icke skulle vara omöjligt att ur Kongl. Maj:ts proposition utbryta den del, som afhandlar båtsmanshållet, medgifver jag; men då man besinnar, att för verkställighet af den utaf Kongl. Maj:t föreslagna öfverflyttningen af båtsmanshållet beräknats en kostnadssumma af omkring 200,000 R:dr. torde det vara uppenbart, att det svårigen låter sig göra att undandraga denna fråga Stats-Utskottets behandling.

Hvad nu beträffar de rörande försvarsverket väckta motionerna, befinnes det, såsom redan den förste värde talaren omnämmt, att tvänne af Herr Mankells motioner — den ena innefattande begäran om aflåtande till Kongl. Maj:t af underdånig skrifvelse rörande utarbetande och framläggande af fullständig plan för rikets befästningsväsende, och den andra afseende underdånig anhållan hos Kongl. Maj:t om utredning angående indelningsverkets aflösande och en ny stams upprättande — blifvit af Stats-Utskottet till Andra Kammarerna återlemnade; och om Kammarerna granskar innehållet af dessa motioner, torde tydligen framgå, att dessa motioner ovilkorligen äro af den natur, att de, derest det fordnä Ekonomi-Utskottet fortfarande funnits, skulle tillhört dess behandling, och att de således numera måste upptagas af ett tillfälligt Utskott, men ej vare sig af särskildt eller ett ständigt Utskott.

Vidare har Herr Mankell väckt motion om upphörande af friköp och lega för beväringen. Men detta är en lagfråga, hvars upptagande tillkommer Lag-Utskottet och icke torde förorsaka detta Utskott synnerligt besvär.

Kommer så Herr Mankells motion om indragning af vissa officersplatser vid kavalleriet. Detta är en temmeligen enkel fråga, som Stats-Utskottet ansett sig befogad att upptaga, och hvars behandling redan af Utskottet påbörjats. Återstår, i fråga om landtförsvaret, Herr Sven Nilssons motion, innefattande förslag till vissa allmänna grunder för förändradt ordnande af detta försvar. Härom hafva redan vid 1867 och 1869 årens riksdagar tillsatta särskilda Utskott afgifvit utlåtanden, men, såsom den förste värde talaren jemväl omnämmt, stadsnade man vid öfverläggningar; och då något annat resultat ej heller nu torde vara att förvänta, vill det synas mig som om anledning saknades att nu ånyo låta frågan upptagas af ett särskildt Utskott.

Beträffande åter sjöförsvaret, föreligger en motion, som jag är böjd för att anse förtjent att behandlas af ett särskildt Utskott. Herr Palanders motion är omfattande, mycket arbete är nedlagdt på densamma, och jag tror att den kräfver en allvarligare och noggrannare behandling, än Stats-Utskottet skulle kunna egna densamma, utan att nödgas för dess skull åsidosätta sina öfriga värf. Vi må ihågkomma, att en så beskaffad fråga icke på flera år förevarit, och att saken verkligen tål att tänka på.

Rörande båtsmanshållet äro åtskilliga motioner väckta. Så t. ex. har Herr Mannerskantz framställt förslag till bestämmelser i fråga

om förvandling till soldathåll af det inom Södra Möre härad befintliga båtsmanshållet. Likaledes hafva Herrar von Koch, P. Andersson, F. Petersson med flere väckt motioner om ändringar i båtsmanshållet antingen i allmänhet eller för särskilda orter. Samtlige dessa motioner äro af beskaffenhet att lämpligast behandlas i sammanhang med Kongl. Maj:ts Proposition om statsverket, i hvad denna afser båtsmanshållet; och särskildt är detta fallet med Herr Mannerskantz' förutnämnda motion, emedan denna äsyftar samma ändamål som framställts i Kongl. Maj:ts Proposition, ehuru det föreslagna förfaringsättet är olika.

Efter min uppfattning är det således blott för behandling af Herr Palanders motion, som ett särskildt Utskott skulle erfordras, och då dess tillsättande, af skäl, jag redan anfördt, torde vara önskvärdt, men deremot den från Andra Kammaren utgångna inbjudning i anseende till dess omfång omöjligen kan antagas, tager jag mig friheten anhölla om proposition derå, att Första Kammaren ville så till vida bifalla Andra Kammarens hemställan om tillsättande af ett särskildt Utskott för behandlande af frågor rörande försvarsverket, att ett sådant Utskott, bestående af sju ledamöter från hvardera Kammaren, må sättas till behandling af Herr Palanders motion N:o 4, rörande sjöförsvaret.

Herr Rydin: För åstadkommande af noggrann utredning af sådana frågor, som äro af den genomgripande och omfattande beskaffenhet, att de ständiga Utskotten icke behörigen kunna medhinna dem, är det naturligtvis af stort gagn om ett särskildt Utskott tillsättes. Men innan en sådan åtgärd vidtages, är det att tillse i första rummet huruvida frågan tillhör ständigt Utskott, och således *kan* blifva föremål för ett särskildt Utskott, och sedan huruvida det är praktiskt ändamålsenligt att den behandlas af särskildt Utskott, i hvilket sednare afseende det jemväl är att beakta, huruvida något annat kan åstadkommas än blott och bart uttalandet af en önskan i det förebragta ämnet.

Det har blifvit yttradt, att man borde visa Medkammaren tillmötesgående. Såsom allmän sats, instämmer jag fullkomligt häruti; men i förevarande fall torde med tillmötesgåendet ej det äsyftade ändamålet vinnas. De frågor, som enligt Andra Kammarens beslut skulle kunna göras till föremål för det ifrågasatta särskildta Utskottets behandling, synas mig nemligen icke lämpa sig för särskildt Utskotts behandling. Jag har granskat de motioner, 25 till antalet, som blifvit väckta angående vårt försvarsväsende; men af dessa är det blott trenne, som egentligen borde kunna komma till det särskildta Utskottet, nemligen två rörande landtförsvaret af Herr Mankell och Sven Nilsson och en rörande sjöförsvaret af Herr Palander. Skälen, hvarföre de tvänne första motionerna rörande landtförsvaret icke borde komma till särskildt Utskott, hafva redan af föregående talare blifvit framhållna, men ej ens i afseende å motionen rörande sjöförsvaret kan jag biträda förslaget om särskildt Utskott. Emot densamma förekommer, att, med den uppställning, som åt den gifvits, den näppeligen torde kunna anses af beskaffenhet att bära tillhöra

ständigt Utskott och således ej heller föranleda till ett särskildt Utskotts nedsättande.

Denna motion, sådan den är formulerad, påyrkar antagandet af vissa bestämda "grunder" i afseende på organisationen af vårt sjöförsvär. Riksdagens åtgörande, i händelse dessa grunder godkändes, kan icke blifva annat, än att hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville taga dem i öfvervägande. Till stöd för denna min mening behöfver jag blott erinra om innehållet af 89 § Regeringsformen, att "uti Riksdagens Kamrar må frågor väckas om — — — *grunderna för allmänna inrättningar* af alla slag. Riksdagen ege dock icke makt att i dessa mål annat eller mera besluta, än föreställningar och önskningsar." Alla frågor, som röra grunderna för förvaltningsorganisationen, der ej följande årets statsreglering beröres, äro således af den natur, att de höra till tillfälligt Utskott. Herr Palanders förslag till antagande af vissa grunder för sjöförsvärets organisation, kan således ej, då den ej berör 1871 års statsreglering, leda till något annat än framställning af en Riksdagens önskan i fråga. Detta gifves tydligen vid handen af motionens innehåll. Deri ifrågasattes nemligen en omorganisation af sjöförsväret, reducering af officerspersonalen från 176 till 90 och af underofficerspersonalen från 227 till 130 samt indragning af kanonierkorpsen — allt förändringar i sjelfva organisationen af vårt sjöförsvärs inrättning, af den genomgripande natur, att de måste tillhöra de i 89 § Regeringsformen upptagna ärenden, hvaröfver Riksdagen endast eger att uttala önskningsar. Hvad som i praktiskt hänseende talar emot särskildt Utskotts nedsättande, är erfarenheten af föregående Riksdagars särskilda Utskott i försvarsfrågan. Den gifver också vid handen, att man ej lyckats vinna något positivt resultat af dessas arbeten. Ett sådant bör tvärtom lättare kunna vinnas, om först den Kammare, der organisationsfrågan blifvit väckt, deröfver uttalar sig och gifver sin åsigt tydligen tillkänna samt sedermera Medkammaren, efter granskning deraf, tager frågan i öfvervägande, än om ledamöterna från Kamrarna i båda Utskotten skola der, utan ledning af någon bestämdt uttalad opinion från någondera Kammaren, förfäktat den åsigt, som de anse bör ligga till grund för en organisation af ifrågavarande beskaffenhet.

Nu tillkommer, att den riksdagsman, som framställt yrkandet om förändring i organisationen af sjöförsväret, är en i tjänst varande sjöofficer. Hans rättighet att väcka förslaget är obestriddig, men jag hemställer om icke det måste anses vara i sin ordning att Regeringen först blifvit satt i tillfälle att taga frågan i sin hand, innan Representationen fattar i saken definitivt beslut. Bör ej Kammaren genom vägran af särskildt Utskott beteckna, att den anser såsom med god ordning öfverensstämmande, att embetsman bör, innan förslag, som erfordra utredning med Regeringens biträde, till Riksdagen öfverlemnas, desamma först underställa Regeringen. Om icke så förfäres, äfventyrar man lätt att beträda Frihetstidens väg, då underordnade embetsmän, med förbigående af myndigheterna, kastade fram ärenden till handläggning och afgörande af Rikets Ständer, som sedan beslöto och öfverlätto till Regeringen om verkställighet som ej kunde förekommas, huru outredd saken än månne komma från Ständerna.

På grund af hvad jag nu haft äran andraga och då framställningarne i Herr Palanders motion blott äro att anse såsom önskningsfrågor, afstyrker jag nedsättande af det ifrågakomna särskildta Utskottet.

Herr Hazelius: Jag vill för mig uppställa den frågan: erfordras för behandlingen af militära ämnen krigsvetenskaplig bildning eller äro de endast smakfrågor? Det skulle väl tyckas, som om vetenskapliga insigter härför erfordrades, då dessa ämnen under århundraden, ja snart sagdt under årtusenden, utgjort föremål för forskning och då rörande dem en litteratur uppstått så stor, att den i alla länder fyller hela bibliotek samt då de särskilda ländernas styrelser hafva inrättat korpsar af yrkesmän, hvilkas dyrbara uppfostran bekostats af allmänna medel, för att de skulle kunna förskaffa sig insigter i militära ämnen. Under sådana förhållanden frågar jag helt enkelt: hvem tillhör det att utreda ämnen af denna beskaffenhet? Tillkommer det krigsstyrelsen, som har under sig alla dessa korpsar, bestående af yrkesmän, och sålunda har till sitt förfogande den bästa sakkunskap som i ett land finnes, eller tillkommer det Representationen. Jag måste besvara den förra delen af frågan med ja och den sednare med nej. Jag kan nemligen icke inse annat än, att det är Regeringens pligt att verkställa utredning af dylika frågor och, när en sådan utredning kommit till Representationen, så får densamma, efter hvad den för godt finner, bifalla eller afslå Regeringens förslag. Om den ena Kammaren är angelägen om att låta sin mening, utan en sådan Regeringens framställning, rörande ett ämne komma till Regeringens kännedom, så har den ju dertill en utväg genom att tillsätta ett tillfälligt Utskott, och Medkammaren kan ju begagna denna utväg, då härigenom ett tillfälle beredes för dess artillerister, ingenjörer, taktiker och strateger att bita på den hårda nöten och, om möjligt, knäcka den. Jag vill härmed icke hafva sagt någon ohöflighet, ty jag är öfvertygad om att inom Kammaren finnas personer, som ega kännedom i militära ämnen, utan jag har endast velat fästa uppmärksamheten derpå, att den utredning af frågan, man genom dem kan vinna, måste blifva mindre sakrik än den, som af Regeringen kan åstadkommas, helst som ett Betänkande, som skulle innehålla något af värde och icke blott fraser, icke gerna kunde medhinnas på några veckor. Det är icke min mening att tillvinna Regeringen någon rätt, utan jag vill tvärtom, ålägga henne en pligt, den att taga initiativet i dylika frågor, och Kamrarna hafva alltid sin rätt att hos Regeringen begära erforderlig utredning. I detta afseende ställer jag på min Regering stora anspråk. Ett motsatt förfaringssätt, eller att Representationen sjelf söker verkställa utredning af frågor som denna, kan omöjligen vara öfverensstämmande med rätta gången för sådana ärendens behandling och länder icke heller till bättnad för saken. Bland de frågor, som nu skulle på detta sätt af särskildt Utskott behandlas, förekommer bland andra en motion af Herr Mankell, hvilken innehåller icke endast yrkande om en skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t, utan äfven att Riksdagen skulle bestämma de grunder, i enlighet med hvilka den önskar befestningsväsendet

ordnadt och som skulle, enligt motionärens åsigt, följas af Kongl. Maj:t vid framläggandet af den i motionen begärda planen. Jag frågar: kan det vara möjligt för Representationen att på några få veckor bilda sig ett bestämdt omdöme om en så vigtig fråga som den om landets hela befästningsväsendes ordnande? Hvad Herr Palanders motion angår, finnes väl ingen motion, som så litet egnar sig för behandling af ett särskildt Utskott som denna, dels till följd af dess omfattande beskaffenhet, hela sjöförsvarets organisation, och dels derföre att den saknar all sakutredning och endast innehåller allmänna grundsatser. Jag hemställer nu, huruvida det är tänkbart, att dessa frågor skola under den korta tid, som är ett Utskott tillmätt, kunna utredas, och jag frågar dessutom, huruvida Kamrarne hafva att förfoga öfver tillräcklig sakkunskap i detta afseende. Undersökes det hvilka personer finnas i Andra Kammaren, som kunna taga denna stora sak om hand, så synes, att, förutom motionären sjelf och Chefen för Förvaltningen af sjöärendena, som der har plats, endast tvänne representanter — och dessa från Östergötland — äro att tillgå, med den sakkunskap, att de om dessa frågor kunna yttra en fullt sakkunnig mening. Jag förutsätter nemligen, att en mening skall yttras på grund af bestämda insigter i frågan.

Går jag åter till denna Kammare, ega vi här först och främst, förutom före detta Chefen för Sjöförsvars-departementet, som dock i denna fråga torde anses jäfvig, då det är hans verk, som skall kullkastas, endast tvänne representanter, den ena för Stockholms stad och den andra för Blekinge län, som äro förtrogne med dylika frågor, enär den ene varit och den andra är sjöofficer. Det är möjligt, att flere finnas här i Kammaren, som hafva bestämd sakkunskap i frågan, men jag ber om ursäkt om jag härom tviflar, helst när ingen ledande utredning finnes. Regeringen åter är i stånd dertill. För min del hade jag trott, att en militär i den grad, Herr Palander innehar, står så högt, att han lätt hade kunnat till sina förmän framställa de åsigter, han i sin motion uttryckt, och jag är öfvertygad om, att hans framställningar skulle med välvilja blifvit emottagna. Jag har sjelf några gånger, äfven då jag var i lägre grad, icke behöft genom andra vända mig till Representationen, emedan mina förmän tillåtit mig framställa förslag i ej ovigtiga ämnen. Regeringen bör i dylika frågor hafva förhanden och icke efterhanden. Först då bör ett särskildt Utskott tillsättas, när förslaget från Regeringen kommer fullt utredt till Riksdagen, och då bör i det särskilda Utskottet samlas all den sakkunskap, Kamrarne kunna förfoga om, för att framställa en ledande mening. Frågan kommer härigenom i sin rätta riktning. Riksdagen bör ej uppmuntra motionärer genom att taga om hand förslag, hvilka, utan all utredning omstöpa hela befästningsväsendet och hela sjöförsvaret. Riksdagen bör ej genom tillsättande af särskildt Utskott hjälpa motionären i väg med outhärdliga förslag. Den enskilde kan ju vända sig till den minister, som har dylika ärenden om hand och till honom först framställa sina förslag. Sålunda förfar man i andra länder, der ministern har till sitt förfogande en mängd af enskilda utarbetade utredningar, på grund af hvilka han afåter förslag till Representationen.

För min del yrkar jag, att icke något särskildt Utskott måtte tillsättas, utan förenar jag mig med de tvänne föregående talare, som ansett, att dessa frågor icke böra af särskildt Utskott behandlas.

Friherre Stjernblad: Den värde talare, som näst efter mig hade ordet, har ansett, att jag vid redogörelsen för de motioner, som kunde komma i fråga att af ett särskildt Utskott behandlas, begått ett misstag, när till Andra Kammaren från Stats-Utskottet återlemnade motioner rörande landtförsvaret skulle blifvit af Andra Kammaren ånyo öfverlemnade till Stats-Utskottet.

Med anledning häraf ber jag att få nämna, att en af dessa motioner visserligen var af beskaffenhet att kunna behandlas af Stats-Utskottet, men deremot de öfriga icke, och Stats-Utskottet hade återlemnat dem tillsammans, när de syntes ega sammanhang med hvarandra.

Samme värde talare förordade lifligt tillsättandet af ett särskildt Utskott för behandling af frågor rörande landtförsvaret på grund af dessa frågor stora vikt.

I detta hänseende vill jag nämna, att jag ingalunda förbiser vigten af sjelfva frågorna, äfvensom jag medgifver, att ganska mycket vunnits genom de särskilda Utskott, som för dessa frågor behandling förut varit tillsatta. Men denna vinst har bestått deri, att man kommit öfverens om vissa allmänna grunder för landtförsvaret, hvar emot man icke kunnat komma till någon sammanjemkning af de olika åsigtorna om dessa grunders tillämpning. Då nu ingen omständighet tillkommit, som kunde gifva stöd för det antagande, att något ytterligare närmande i åsigt uppstått sedan de i afseende å landtförsvarets ordnande förut tillsatta särskilda Utskotten afslutat sin verksamhet, synes mig anledning saknas att ånyo draga dessa frågor behandling under ett särskildt Utskott.

Såsom skäl emot min hemställan om ett särskildt Utskott för behandling af frågor rörande sjöförsvaret har en aktad talare framhållit, att initiativet i organisationsfrågor borde tillhöra Regeringen. — Villigt erkännande riktigheten häraf så till vida, att det alltid är önskligt, att Regeringen, som till sitt förfogande eger den största sakkännedom, tager första steget beträffande organisationsförslag, kan jag icke utsträcka detta derhän, att jag skulle vilja vindicera Regeringen ensam denna rätt och betaga Representationen dess befogenhet i sådant hänseende. Tvärtom tror jag, att mycket godt står att vinna, om Representationen med omtänksamhet begagnar sig af sin rätt att förorda sådana förändringar, som grunda sig på verklig öfvertygelse om deras lämplighet.

Jag vill visserligen icke, såsom den siste värde talaren, uppställa ett horoskop, huru ett blifvande särskildt Utskott för behandling af frågor rörande sjöförsvaret skulle blifva sammansatt eller hurudan dess verksamhet månne blifva; men då det visat sig, att förutvarande särskilda Utskott för landtförsvarsärenden åstadkommit ganska goda resultat, må man åtminstone kunna hoppas, att jemväl ett Sjöförsvars-Utskott skall kunna blifva gagneligt.

Det af Grefve af Ugglas framställda förslag öfverensstämmer i

allo med mitt, undantagandes deri, att endast ledamöter, men ej suppleanter, skulle utses; och då Grefve af Ugglas' förslag torde vara mera formenligt, biträder jag detsamma och afstår från det af mig väckta.

Herr Wallenberg: Jag skall icke gifva mig ut på gissningarnas vidsträckta område för att söka utfundera, hvilka ledamöter denna eller Medkammaren kan komma att insätta i ett Utskott, som ännu icke är beslutadt; utan vill jag söka hålla mig till endast den frågan, huruvida Kammararen *nu* bör besluta tillsättandet af ett Särskildt Utskott för de föreliggande motionernas behandling. Hvad beträffar de motioner, som röra landtförsvaret, så äro de icke nya, och jag har tyckt mig finna, att de icke här rönt någon synnerlig uppmuntran. Vi hafva haft Försvars-Utskott vid såväl 1867 som 1869 årens riksdagar, och det borde väl vara i sin ordning, att dessa Utskott ej återkomme oftare än åtminstone alla udda år, ty eljest blifva de ju ständiga. Liksom motionerna om ändringar i försvarsväsendets organisationer kunna liknas vid ständigt upprepade *pronunciamentos*, likaså kunde man likna ett Ständigt Försvars-Utskott vid en *junta* i permanens. Hvad de motioner, som röra landtförsvaret, beträffar, vill jag således icke yttra något vidare, emedan inom denna Kammare bevågenheten därför lyckligtvis är ringa. I afseende åter på den motion, som rörer sjöförsvaret, är förhållandet helt olika, och det är med glädje jag erfarit, att densamma inom Kammararen väckt en viss uppmärksamhet. Jag skulle vilja göra samma skilnad emellan Herr Palanders motion och de motioner hvilka angå landtförsvaret, som man kan göra uti behandlingssättet af önskningsmål hos Franska senaten. Der diskuteras på en gång alla likartade framställningar. Sedan göres proposition på en i sender. Begäres då proposition på "dagordningen", så har den företräde och blir ja-proposition emot det föredragna önskningsmålet eller motionen, som blir nej-proposition. Antages "dagordningen", så har senaten i en höfelig form afböjt vidare behandling af motionen. Antages icke dagordningen, så betyder det, att senaten öfverlemnar önskningsmålet till regeringen att behandla. Hade vi samma arbetssätt, skulle jag votera "dagordningen" öfver alla de andra föreliggande motionerna, men deremot till Regeringen direkte öfverlemnna Herr Palanders motion, som är värd att uppmärksammas.

Skälet, hvarföre jag anser, att ett Särskildt Utskott icke bör tillsättas, torde ligga klart för hvar och en. Sjöförsvaret har nyligen undergått en stor reform, och i denna reform hafva ingått så viktiga förändringar till följd af samtidigt skeende uppfinningar, att de knappast kunnat förutses af dem, som verkställt reformen. De svårigheter, som sålunda uppstått, hafva icke minskats derigenom, att vårt sjöförsvär varit under ledning af en "tillfällig" sjöminister. Det är för hela världen bekant, att Statsrådet Thulstrup med motvillighet, men med det tillmötesgående som är honom egendomligt, åtog sig att afsluta sin hedrande embetsmannabana, med att för en kort tid öfvertaga chefskapet för Sjöförvarsdepartementet. Nu har detta chefskap öfvergått i yngre, kraftigare händer, och jag förutsätter att

vi ej skola få den ena tillfälliga sjöministern efter den andra. Det synes mig derföre vara i sin ordning, att den nye sjöministern får tid på sig att sätta sig in i förhållandena inom flottan och se till hurvida han bör taga initiativ i fråga om densammas omorganisation. Sker annorlunda, tager Riksdagen på sig det ansvar, som Regeringen ensam bör bära. Jag för min del vill ej vara med om att på förhand fritaga sjöministern från allt ansvar, och det är min öfvertygelse, att man härigenom skulle snarare aflägsna än påskynda de förbättringar i dessa afseenden, som vi alla önska. Jag hyser icke den minsta ringaktning för värdet af Herr Palanders motion, och jag tror, att den icke allenast är en yttring af den missbelåtenhet med de nya förhållandena, som förefinnes hos ett större eller mindre antal individer, utan att den tillika uttrycker, att den nya mekanismen icke motsvarar sitt ändamål förr än den undergått förändring.

Jag är öfvertygad derom, att detta ärende skall af herr sjöministern tagas i öfvervägande och med det tillmötesgående från Regeringens sida, som vi städe erfarit, anser jag tillräckligt, att en underdånig skrifvelse i sådant afseende aflåtes till Regeringen — och ett sådant betänkande kan af Stats-Utskottet uppsättas — hvarföre jag vördsam samt hemställer, att något Särskildt Utskott icke för närvarande må tillsättas.

Herr von Koch: Jag begärde ordet med anledning deraf, att Herr Rydin påstått, det Herr Palanders motion icke vore af den beskaffenhet, att ett Särskildt Utskott för densammas behandling borde tillsättas, emedan den enligt hans förmenande skulle innehålla endast ett förslag till anmälan af Riksdagens underdåniga önsksningar. Ett sådant påstående från Herr Rydins sida gifver mig anledning till den förmodan, att han icke hunnit genomläsa motionen, ty eljest skulle han icke kunnat så yttra sig. Herr Palanders motion går nemligen derpå ut, att Riksdagen för sin del skulle antaga samt derefter uti en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t framställa vissa grunder, hvilka borde iakttagas med afseende på organisationen af rikets sjöförsvär. Den sjunde i ordningen bland dessa punkter innehåller: båtsmanshållet, som numera icke motsvarar det dermed afsedda ändamålet, bör, så fort sådant med afseende på det allmänna fördel låter sig göra, upphöra att utgöra en del af sjöförsvarets personal. I öfverensstämmelse härmed må, i mån af nuvarande båtsmäns inträffade afgång, jemväl de nummer vid båtsmanshållet, rörande hvilka icke sådant af sistlidna års riksdag beslutats, sättas på vakans tillsvidare, eller intill dess det blifvit slutligen afgjort, om några, och i så fall hvilka rusthåll och rotar vid båtsmanshållet för fyllandet af arméens behof af stamtrupp böra afses, samt derjemte vilkoren blifvit definitivt afgjorda, dels för ett sådant eventuellt användande af vissa nummer af båtsmanshållet, dels för öfriga dess nummers sättande på ständig vakans.

Jag tror icke, att någon representant verkligen vill beröfva Riksdagen en sådan rättighet som den att besluta angående båtsmanshållets upphörande och vilkoren dervid.

Då Stats-Utskottet, dit Andra Kammaren remitterat den, icke återlemnar ifrågavarande motion, måste man väl ock anse den tillhöra

dess behandling, hvadan det är tydligt, att, då Stats-Utskottet förklarar sig sakna tid att behandla densamma, den bör gå till särskildt, men icke till tillfälligt Utskott.

Herr de Maré: Jag har begärt ordet med anledning af de yttranden, som blifvit fällda af tvänne representanter för Westerbottens län.

Dea enes yrkande har redan blifvit af den siste ärade talaren vederlagdt, hvarföre jag anser mig icke derom behöfva yttra något vidare; men då den andre af dessa herrar tillåtit sig kritisera Andra Kammarens förmåga att med lämpliga personer tillsätta det ifrågasvarande Särskilda Utskottet, vill jag med anledning deraf vördsamt förklara, att jag anser det icke vara skäl, att man inom den ena Kammaran på sådant sätt bedömer och aldra minst klandrar den andra Kammarens förmåga. Det är ett märkligt tidens tecken, att en officer vid flottan föreslår en reduktion af flottans halfva officerskorps. Detta bevisar, att inom denna officerskorps icke något förtroende finnes till den nuvarande organisationen af flottan.

Båda de ärade talarne från Westerbotten hafva anmärkt såsom någonting olämpligt, att denna motion framkommit från en officer vid flottan, och särskildt har den ene af dem uttalat den åsigt, att denne officer, i stället för att inför Riksdagen väcka den ifrågasvarande motion, bort i enahanda syftning göra endast en framställning till sina förmän.

Jag för min del tror, att den omständigheten, att det är en sakkunnig person, som väckt frågan, icke bör utgöra något skäl att ringakta densamma, och då här icke blifvit förebragt något annat skäl mot tillsättandet af ett särskildt Utskott för denna frågas behandling än det, att initiativet bort tagas af Kongl. Maj:t och icke af en enskild riksdagsman, tror jag det, sedan Stats-Utskottets ledamöter uppgifvit, att utredningen af denna fråga kommer att medtaga en högst betydlig tid, vore både klokt och nyttigt, om Kammaran ville lemna bifall till hvad af Grefve af Ugglas och Friherre Stjernblad blifvit föreslaget, eller tillsättandet af ett särskildt Utskott för denna frågas behandling. Det har visserligen här blifvit sagdt, att derigenom intet annat resultat skulle vinnas än en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t. Detta är väl möjligt, men icke gifver den motion, som nu är i fråga, anledning till den förmodan, att icke något annat skulle kunna utgå från det Särskilda Utskottet än en skrifvelse i allmänna ordalag, och då de yrkanden, som i Herr Palanders motion blifvit framställda, verkligen äro ganska bestämda, tror jag, att man icke kan undanskjuta frågan endast på den grund, att den vore ett vanligt önskningsmål.

På dessa skäl anhåller jag om bifall till Grefve af Ugglas' och Friherre Stjernblads förslag.

Grefve af Ugglas: Ehuru jag fullt instämmer med ett par föregående talare, som framhållit, att Representationen icke mäktar åstadkomma erforderlig utredning af dylika frågor, kan jag icke deraf draga den slutsats, att man bör öfverlemna åt Kongl. Maj:ts skön, när ett sådant förslag bör framkomma, eller att man bör fränkänna Repre-

sentationen rättighet att derpå fästa Regeringens uppmärksamhet. I allt fall har grundlagen tydligt bestämt hvarje representants rätt att väcka förslag, och den har äfven stadgat, huru dessa förslag skola behandlas. I följd af dessa grundlagens föreskrifter har den ifrågasvarande motionen gått till Stats-Utskottet. Utskottet har också behållit den, hvarföre det är en omöjlighet att, om icke något särskildt Utskott tillsättes, skicka den till ett tillfälligt Utskott. Hvad åter Stats-Utskottets behandling af frågan beträffar, tager jag mig friheten fästa Herrarnes uppmärksamhet derpå, att den skyldighet, som åligger Utskottet att utarbete frågan och framställa de hufvudgrunder, som kunna vara för densammas vidare behandling hos Kamrarna af vikt, icke kan med alla de viktiga och olikartade frågor, Stats-Utskottet dessutom har att behandla, med erforderlig grundlighet fullgöras. På grund häraf, och då jag icke tror, att Stats-Utskottet har rättighet undanskjuta frågan, och jag icke heller anser densamma vara af den natur, att den bör så handlost undanskjutas, är det min öfvertygelse, att den bör behandlas af ett särskildt Utskott, så mycket mera som någon närmare pröfning af denna fråga icke förr egt rum. Jag yrkar fortfarande bifall till mitt förslag.

Herr Rydin: Då jag i mitt förra anförande uttalade mig emot nedsättande af ett särskildt Utskott, framhöll jag, att, enligt min åsigt, icke något förslag i organisationsfrågor borde utarbetas af Representationen, utan att detta tillhörde Regeringen. Man har satt i fråga, huru Stats-Utskottet skulle kunna gifva grundlagsenlig utredning af frågor utaf sådant slag som denna. Detta bör ej vara svårare än i andra dylika fall, nemligen att man, derest man anser förslaget förtjena uppmärksamhet, hvilket här är fallet, föreslår detsammas öfverlemnande till Regeringen jemte en skrifvelse, med anhållan att Kongl. Maj:t ville taga frågan under ompröfning och på grund deraf vidtaga de åtgärder, Kongl. Maj:t ansåge lämpliga. På sådant sätt kan frågan erhålla behörig utredning. Ty icke lärer ett särskildt Utskott kunna tillfredsställande ådagalägga, om officers- och underofficers-antalet vid sjövapnet bör vara så eller så stort, om kanonierkorpsen bör indragas o. s. v. Skulle det sedan vid en kommande riksdag visa sig, att saken af Kongl. Maj:t ansetts icke förtjena uppmärksamhet, då må det vara tid att tillsätta ett särskildt Utskott.

Med afseende å Herr von Kochs emot mig framställda tillvitelse, det jag icke skulle tagit kännedom om Herr Palanders motion, tillbavisar jag densamma, ty jag har tvärtom egnat den ganska stor uppmärksamhet och för en hvar af Kammarens ledamöter kan jag här visa ett utdrag af motionen, hvari stå de ordalag, som Herr von Koch förmenade att jag förbisett. Hvar och en skall äfven vid granskning af densamma finna, att om ock i motionen föreslås antagande af grunder den ej kan leda till annat, än att Riksdagen skulle framställa önskningsar, utom möjligen hvad rör båtsmanshållet.

Att Riksdagen, jemlikt 80 § Regeringsformen, eger rätt att besluta angående båtsmanshållet, har jag ej ifrågasatt, men icke torde det vara antagligt, att någon riksdag kunde vara nog lättsinnig

att utan vidare besluta borttagande af båtsmanshället, med mindre ett sådant förslag framstälts från Regeringen, hvarförutan frågor om båtsmanshället, hvilka tillhörde de forna Stats- och Ekonomi-Utskotten, i och för sig mera tillhöra tillfälligt Utskott än Stats-Utskottets handläggning. Man har förordat Herr Palanders motions öfverlemnande till särskildt Utskott, derföre att densamma innehåller en omfattande och i sjöförsvärsväsendet djupt ingripande organisationsfråga. Huru förtjenstfull denna motion än må vara, och huru mycket den än må vittna om derå nedlagdt arbete, kan den i båda nyssnämnda hänseenden ej anses förtjent af särskildt Utskotts handläggning mera än andra. Omfattning saknar ej Herr Sven Nilssons motion hvad landtförsvaret angår, och djupt ingripande i sjöförsvaret är Herr Jöns Pehrssons, hvarti föreslås indragning af anslag på Femte Hufvudtiteln, som gå till millioner.

Jag vidblifver mitt yrkande, att icke något särskildt Utskott för denna motion måtte tillsättas.

Grefve Hamilton, Henning: Då jag för en vecka sedan begärde, att behandlingen af Andra Kammarens protokollsutdrag skulle uppskjutas, afsåg jag dermed, dels att Kammarens ledamöter måtte få tillfälle att genomläsa de motioner, som protokollsutdraget berör, dels ock, att Kammaren skulle få tillfälle afgöra huru de motioner skulle behandlas, hvilka blifvit af Stats-Utskottet återlemnade. Den förra af dessa mina afsigter har vunnits, men icke den sednare, ty vi hafva ännu på bordet hvilande alla dessa Stats-Utskottets Utlåtanden, i hvilka motioner återlemnas. Hvad beträffar de motioner, som röra landtförsvaret, tror jag, att Kammaren för närvarande kan låta frågan om tillsättande af ett särskildt Utskott förfalla. Jag anser det i allmänhet vara angeläget, att Riksdagen icke frånrycker Stats-Utskottet sådana frågor, som stå i omedelbart sammanhang med statsregleringen, och i synnerhet bör sådant icke ega rum med frågor, som stå i sammanhang med Kongl. Maj:ts Proposition, hvilket är händelsen med åtskilliga af de nu ifrågavarande motionerna. Återstår således egentligen endast Herr Palanders motion. Jag har visserligen icke någon förkärlek för särskilda Utskott, men det hindrar mig ej att för ett viktigt ärendes utredning bifalla tillsättandet af ett sådant, och då det icke kan nekas att sjöförsvaret är värdt den största uppmärksamhet, tvekar jag icke att rösta för tillsättandet af ett särskildt Utskott för behandling af Herr Palanders motion. Ett särskildt motiv för tillsättande af detta Utskott finnes i den af en bland Stats-Utskottets ledamöter afgifna förklaring, att Utskottets tid icke tillåter det att taga befattning med den ifrågavarande motionen, hvilket endast skulle låta sig göra, i fall Utskottet förstärktes. Detta sätt att behandla frågan anser jag dock vara sämre än att hänvisa den till ett särskildt Utskott.

Friherre Sprengtporten: Jag skulle till alla delar instämma med den siste ärade talaren, såframt jag kunde föreställa mig, att, om ett särskildt Utskott blefve tillsatt, detsamma komme i tillfälle att yttra sig jemväl rörande sådana frågor, som med denna samman-

hänga men redan äro öfverlemnade till Stats-Utskottet; men jag föreställer mig, att här endast är fråga om de organisationsförslag, som kunna vara framställda rörande försvarsväsendet. Sedan vi numera icke ega något Ekonomi-Utskott, kan jag icke för min del antaga, att endast tillfälliga Utskott äro berättigade till Kongl. Maj:t ingå med underdåniga framställningar i ett eller annat afseende. Denna rättighet måste äfven tillkomma de särskilda Utskotten, och vi se dagligen, huru både Stats-Utskottet och de öfriga ordinarie Utskotten finna ärenden vara af den beskaffenhet, att de tillstyrka Riksdagen att till Kongl. Maj:t ingå med anhållan om deras utredning. Jag erkänner fullkomligt riktigheten af hvad flere talare yttrat derom, att lämpligast vore, om alla organisationsförslag framkomme från Kongl. Maj:t; men jag anser, att då dessa organisationsförslag röra försvarsverket, de böra betraktas icke endast från den tekniska och vetenskapliga sidan, utan äfven från kostnadens synpunkt; och måste det ursäktas, om i detta afseende Representationen understundom har olika tanke med Regeringen. Jag tror äfven, att det kan vara önskligt för Regeringen att i en så viktig fråga som den om vårt försvarsväsende känna Representationens åsigt. Då nu förslag blifvit väckt om tillsättande af ett särskildt Utskott för behandlingen af sådana frågor, hoppas jag, att Första Kammaren icke undandrager sig att härtill medverka, ty det är mycket möjligt, att det Särskilda Utskottet kan komma att göra en och annan anmärkning vid förslaget, som kunde vara af framtida nytta, om också sådana svårigheter skulle resa sig mot organisationens verkställande, att frågan derom för närvarande måste falla, så är det icke mindre önskligt, att bristerna i förslagen blifva blottade.

På dessa skäl vill jag tillstyrka bifall till det förslag, som i detta afseende kommit från Andra Kammaren.

Friherre Beckfriis: Då en af de talare, som här motsatt sig tillsättande af ett särskildt Utskott för Herr Palanders motion, såsom argument anført, att motionen var af den vidlyftiga beskaffenhet, att ett särskildt Utskott svårligen skulle kunna utreda densamma, hemställer jag till eder, mine Herrar, huruvida det icke blir ändå svårare för Stats-Utskottet att verkställa denna utredning. Och utan utredning kan den här ej behandlas. Ty icke går det an att göra så, som historien berättar om ett Utskott i förra tider, som, då det en gång fick en riktigt stor fråga att behandla, åtnöjde sig med att slå ihop alla luntorna och skriva utanpå: "store Konung, hjälp oss härifrån." Något Utskott måste väl handlägga motionen, och då är det bäst att det blir ett särskildt Utskott. Såsom ledamot af Stats-Utskottet får jag dessutom förklara, att, tillsättes icke ett särskildt Utskott, kommer denna fråga att förorsaka Riksdagens förlängning icke obetydligt, ty Stats-Utskottet anser den för vigtig att handlost kastas bort.

Jag yrkar tillsättande af ett särskildt Utskott för Herr Palanders motion.

Grefve af Ugglas: Endast några ord i anledning af ett par föregående talares yttranden. De hafva sagt: vi kunna ej utreda frågan

här, utan måste skicka den till Kongl. Maj:t. Icke lärer väl Riksdagen kunna skicka Herr Palanders motion till Kongl. Maj:t, utan det är Riksdagens tankar i ämnet, som skola gå till Kongl. Maj:t, och för att Riksdagen skall kunna fatta någon åsigt derom, måste ärendet först utredas af ett Utskott. Det är denna utredning som åsyftas.

Herr Wallenberg: Den åsigt, att hvarken Stats-Utskottet eller ett särskildt Utskott kan utreda denna fråga, dertill bekänner jag mig. Men då obestriddigt är, att den väg, man här vill följa, kommer att bortgrumla frågan, anser jag det vara bättre att något särskildt Utskott ej tillsättes. På en hastigt tillkommen skrivelse från ett sådant Utskott kan Regeringen icke fästa mycket afseende, och detta kan vålla, att intet reelt och ordentligt i frågan blir åtgjort. Om allt går väl och vi mötas här en kommande riksdag samt intet då försports från Regeringen, då kan vara tid att tillsätta ett särskildt Utskott.

Grefve von Platen: Hvad sjelfva frågan om tillsättande af ett särskildt Utskott för behandling af ifrågavarande motion beträffar, skall jag af flera lätt fattliga skäl ej länge behöfva upptaga tiden, så mycket mera som, om å ena sidan jag ej kan frångå den sats jag i hela min lefnad hyst, att all utredning är nyttig, då den visar antingen grundlighet eller grundlöshet i den sak, hvarom fråga är, jag dock å andra måste erkänna, att jag ej finner motionen vara författad med den grundlighet, som jag anser kräfves för att sysselsätta ett särskildt Utskott. Det är naturligt att ett förslag sådant som detta, hvilket lofvar så mycket; ett förbättradt försvar, en betydligt lättad tunga för en del af landet, allt i förening med ansenligt minskade kostnader, i det hela måste framkalla varma förhoppningar, men äfven en lifig önskan hos en hvar att få tydligt i motionen bevisadt, att allt det utlofvade verkligen står att vinna. Då jag ej känner annat tillfälle att yttra mig angående sjelfva frågan, anhåller jag att dermed nu under några ögonblick få upptaga Kammarrens tid. I motionen framställes såsom motiv för densamma, att sjöförsvarets snart sagdt enda uppgift i händelse af krig är försvaret af vår kust.

Är detta verkligen fullt allvar? Jag betviflar väl icke motionärens önskan att visa allt möjligt allvar i sin framställning, men säger han verkligen på fullt allvar, att ingen annan krigsmateriel hädanefter skall finnas än den som erfordras för försvaret af rikets kuster, så måste jag med honom hysa olika tankar. Jag erkänner, att jag knappt hade väntat, att från detta håll få höra en sådan sats framställas, men, utan att vilja förringa värdet af de åsigt, från hvilka motionären utgått, tror jag att orden ej få tolkas alldeles efter bokstafven, helst som äfven ordalagen medgifva någon latitud. Jag för min del kan icke tillstyrka, att Sverige skall helt och hållet afsäga sig att under fredstid visa sin örlogsflagga på främmande haf, lika litet som att under krig afstå från den uti de så kallade grunderna antydda tjenstgöring. — Att då för denna del af det till sjöförsvaret anvisade så väl befäl som manskap erfordras en helt annan bildning och öfning än för dem som skola vid kustförsvaret användas, lär

ej bestridas, men det är ock mycket lätt bevisadt, att en sådan öfning ovilkorligen måste blifva dyrbarare än en öfning för det rena kustförsvaret. Att alltså använda allt hvad man eger på öfning af manskap i en riktning, der det icke behöfves, måste vara bortkastade penningar, och på denna grund kan jag icke godkänna förslaget om korpsernas sammanslagning, så vida man icke gör allvar af frågan och endast har ett rent kustförsvär. Förslaget om officerskorpsernas förminskning vill jag ej motsätta mig.

Deremot kan jag ej instämma med motionären beträffande båtsmanhållets indragning. Många personer, kanske erfarnare än jag, dela visserligen hans tankar och tro, att båtsmän skulle kunna ersättas med värfvadt manskap, jag tror det icke, men vill icke vid detta tillfälle besvåra Kammarern med ett återupprepande af de i min öfvertygelse giltiga skäl, som tala emot en allmän tillämpning deraf. Derföre ser jag dock intet hinder, att ett steg tages i sådan riktning, blott det sker på försök. Detta skulle då ske genom att någon tid ställa större eller mindre del af båtsmanhållet på vakans. Att försöket misslyckas, derom är jag öfvertygad, men återgången bör då icke vara svår. Såsom en brist på grundlighet i motionen vill jag äfven anföra dels motionärens tal om de fördelar, som skulle uppstå genom indragning af 5,766 båtsmän, då likväl Kongl. Maj:t redan föreslagit öfverflyttande af nära hälften deraf till arméen, dels hans framställning af kostnaderna för båtsmän. I det sednare afseendet hemställer jag till Herrar riksdagsmän från Blekinge, huruvida de äro beredda att betala 107 R:dr för hvarje båtsman. Jag tror det icke, och jag har ansett mig böra fästa uppmärksamheten härpå, så att när en gång fråga blir om en närmare utredning, man måtte något noggrannt granska de uppgifter Herr Palander i motionen lemnat.

Jag vill ej vidare upptaga Kammarerns tid, utan önskar blott att hvad jag nu anfört måtte få åtfölja motionen till det Utskott. till hvilket densamma blir remitterad.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälde Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen: 1:o att Andra Kammarerns förevarande inbjudning måtte antagas; 2:o af Herr von Geijer, att Kammarern på det sätt skulle antaga inbjudningen, att Kammarern för sin del beslöt tillsättandet af ett Särskildt Utskott, bestående af fjorton ledamöter, sju från hvardera Kammarern, för behandling af sådana vid denna riksdag väckta frågor, som angå landt- och sjöförsvarets organisation; 3:o utaf Grefve af Ugglas, att Första Kammarern skulle så tillvida bifalla Andra Kammarerns framställning om tillsättande af ett särskildt Utskott för behandlande af frågor rörande försvarsverket, att ett sådant Utskott, bestående af 7 ledamöter utaf hvardera Kammarern, må sättas till behandling af Herr Palanders motion N:o 4 rörande sjöförsvaret; samt 4:o att inbjudningen måtte af Första Kammarern afslås.

Friherre Sprengtporten: Jag anhåller att få förena mig med Herr von Geijer.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på inbjudningens antagande, hyartill svarades nej, sedermera proposition på bifall till Herr von Geijers förslag, då svaren utföllö med många nej jemte åtskilliga ja, vidare proposition på antagande af Grefve af Ugglas' förslag, hvilken proposition besvarades med många ja och nej i blandning, samt slutligen proposition på afslag å inbjudningen, hvarvid jemväl svarades många blandade ja och nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande. Flere ledamöter begärde votering.

Sedan Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, till kontraposition vid voteringen antagit Grefve af Ugglas' förslag, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

“Den, som afslår Andra Kammarens i protokollsutdraget N:o 72 gjorda inbjudning om tillsättande af ett särskildt Utskott för behandling af alla sådana vid denna riksdag väckta frågor, som angå rikets försvarsväsende, röstar

Ja,

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antager Kammaren denna inbjudning så till vida, att ett sådant Utskott, bestående af sju ledamöter af hvardera Kammarerna, må sättas för behandling af Herr Palanders motion N:o 4 rörande sjöförsvaret.“

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—45,
Nej—49.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: I dag åtta dagar sedan framställde Grefve Hamilton till mig två frågor, hvilka jag nu vill besvara.

Den första af dessa frågor lydde så:

“Har kapten Ericsson upplyst regeringen derom, att de af honom föreslagna monitorerna vore att betrakta endast såsom provisionela, och har regeringen det oaktadt, af för representationen okända skäl, anbefallt deras utförande?”

Redan vid interpellationens afgifvande tillät jag mig svara, att jag kunde med visshet säga, att någon sådan upplysning ej kommit från kapten Ericsson, af det skäl att ingen då ansåg, ej heller sedermera ansett tornen såsom provisionela.

Sedan jag nu närmare efterforskat detta förhållande, har jag funnit det i allo bekräftadt, och således skulle jag dermed i sjelfva verket hafva tillfyllest besvarat första frågan. Men då möjligen några

af Kammarens ledamöter skulle önska höra en närmare historik öfver denna fråga, tillåter jag mig nu att lemna en sådan.

Då de första monitorerna i Norra Amerika byggdes, förfärdigades tornen af tunna lamellerade plåtar. Skälen hertill voro att sådana plåtar voro lättare att anskaffa af fullgod beskaffenhet, lättare att applicera på tornen och möjligen äfven att de voro mindre kostsamma, ehuru detta senare skäl sannolikt den tiden föga gällde i Amerika.

Samtidigt med de första monitorerna byggdes äfven i Amerika en pansarfregatt "Ironside" med 4½ tum tjock pansar. Denna stridde sedermera sida vid sida med monitorerna vid Charleston, Wilmington m. fl. andra ställen, men fast monitorernas antal vexte med det ena tiofalet efter det andra, blef dock pansarfregatten ensam af sin cert.

En orsak dertill var väl, att den senare var mera djupgående än monitorerne, men hade man kommit till en åsigt om tjocka plåtars afgjorda fördelar framför de tunna, kunde väl detta hafva afhjelpats, striden om företrädet mellan tjock och tunn pansar hade dock då icke ännu uppblötsat. De amerikanska monitorerne hade vida tjockare pansar än något annat fartyg då för tiden, och då de första svenska erhöilo 10 tums pansar, eller mer än de amerikanska, hade man allt skäl att anse dem stå på höjden af den tidens anspråk på pansarfartyg. När emellertid år 1867 vår fjerde monitor skulle byggas, hade redan ofvannämnda tvist om företrädet emellan tjock och tunn plåt börjat, och fråga väcktes här, huruvida man fortfarande borde behålla 1-tums plåtar eller öfvergå till tjockare. Med anledning häraf skref kapten Ericsson ett bref, som jag har här och hvarur jag tillåter mig uppläsa några rader. Derförinnan vill jag dock nämna att i England, der man från början föredrog tjocka plåtar, hade man först uppställt den teori, att två olika plåtars styrka är jemförlig med kvadraten på deras tjocklek. Detta är dock tydligen en ohållbar regel, ty i så fall skulle en 10-tums plåt vara lika stark som 100 1-tumsplåtar eller en 7-tums plåt lika stark som 49 st. 1-tums-plåtar, hvilket ingen lär tro. Småningom började man jemka på denna åsigt och man kom år 1867 till den, som kapten Ericsson anført, nemligen att styrkan af den solida 7-tums-plåten förhåller sig till styrkan af tvenne sammanbultade 2½-tums-plåtar som 61 till 52. Detta har sedermera blifvit till fullo bekräftadt och af en i dessa dagar från England hemkommen ingenjör-officer har jag inhemtat att man kommit till den åsigt att skillnaden emellan en massiv plåt och flera väl hopbultade tunnare plåtar af tillsammans samma tjocklek som de massiva är ganska ringa — under antagande att man ej begagnar alltför tunna plåtar (1-tums) uti den sammansatta taflan. Med anledning deraf säger Ericsson vidare: "Sex sådana 2-tums-plåtar gifva lika styrka som en 10-tums solid plåt," och vidare: "på detta sätt kunna vi bygga våra monitor-kanonbåt- och fästningstorn för mindre än halfva priset, och dessutom vara oberoende af utlandet." När sedan monitorer skulle beställas satte man sig i beröring med Motala verkstad och dess föreståndare kapten Carlsund, och han skrifer här-om följande: "Motståndsförmågan emot genomträngning är som tjockleken

“leken af det jern, som skall genomskjutas och dess motståndskraft, — och denna sednare är vid skarfvorne minskad proportionaliter till “skarfvens djuplek i förhållande till det helas tjocklek.“ I anledning häraf tillägger Carlsund: “i fredstid kan man likt Engelsmännen roa “sig med att skjuta på hela plåtar och för teoriens skull rikta skot- “ten i midten af dem, men i krig torde kulorna lika gerna träffa skarfv- “var och hörn som hel plåt, derföre torde vara rådligast att för kri- “get hafva förskjutande skarfvvar och lamellplåtar, å hvilkas tillverk- “ning man är långt mer säker och med hvilka risken af en felaktig “plåt är så mycket mindre som antalet lameller är större, och i mån “af lamellernas antal kunna plåtar af god beskaffenhet erhållas af “större dimensioner samt sammanbindningen och sammansättningen af “torn och sidopansar blifva starkare. Lamellpansaret är det billigaste, “det lättast åstadkomna och det starkaste, om rätt användt och rätt “hopbultadt; — detta är mitt påstående på grund af hvad jag tänkt, “sett och erfarit.“ — Detta skrefs år 1868. I sen således, mine Herrar, att vid den tid då den fjerdte monitorns torn skulle byggas, hade man från två auktoriteter i detta ämne, monitorernas uppfinnare och deras byggare, de mest afgörande vitsord för 2-tums-plåtar. Men det blef dock inga 2-tumsplåtar af! Innan tornet skulle hopsättas, hade nya försök gjorts, och man hade börjat tänka på, att det ej var nog att utbyta tio 1-tumslager mot fem 2-tumslager, utan att man borde begagna tjocka plåtar och tjockare väggar i tornet. Följden har blifvit, att monitorn ännu ligger färdig, men utan torn. Detta är den ställning, deri frågan nu befinner sig; och huru tornet slutligen skall sammansättas är något hvarom våra konstruktörer för närvarande öfverlägga. Här har således aldrig varit fråga om några *provisionela* torn, och ingen anledning finnes att spörja: “hvems är felet?“ ty något fel har aldrig blifvit begånget. Regeringen har på goda skäl handlat i öfvertygelse, att de viddagna åtgärderna varit de bästa.

När man började frukta att så ej vore förhållandet, upphörde man att bygga. Om det således ej kan förnekas att det uttryck Kapten Ericsson i sin skrivelse till Aftonbladet begagnat är mindre korrekt, så bör man ihågkomma att Kapten Ericsson är en gammal man, som i öfver 40 år vistats utom Sverige, och att det således är ganska förlåtligt, om han i en hastigt hopskrifven tidningsartikel råkat välja sina ord mindre noggrannt. Men männe vi ej hafva gjort alltför mycket affär af en tidningsartikel? och jag öfvergår derföre till den andra frågan.

Om jag ock således ej kan annat än anse den första frågan något svagt motiverad, erkänner jag deremot de andra såsom så mycket viktigare, och jag önskar att Kammarens ledamöter derom ville skapa sig ett eget omdöme. Frågan sönderfaller i två delar. Först en principfråga: är det mest skäl att ändra eller bygga nytt? Det sednare gör man visserligen i England. Der ändras sällan fartyg, utan man låter dem vara och bygger nya samt tillämpar å dem alla nya och nödiga förbättringar. Men detta är rike mans hushållning och det är för mig alldeles gifvet, att intet skäl finnes för ett fattigt land att så gå till väga. I våra monitorer är nedlagdt ett kapital

af 4 millioner. Hafva vi nu råd att låta dessa fartyg förblifva i ett tidens anspråk icke fullt motsvarande skick? eller är det icke skäl att genom påkostande af en måttlig summa försätta dem i krigsdugligt stånd? Härpå svarar man utan tvifvel, att detta beror derpå, huruvida man derigenom kan åstadkomma något verkligt dugligt. Vi återkomma då till pansarfrågan, och jag vill nämna, att under skjutförsöken i England, hvilka jag såsom ingenjör-officer haft mig ålagdt att följa med all möjlig uppmärksamhet, man varierat pansartaflorna på alla tänkbara sätt: än satt de tjocka plåtarna utanpå, än de tunna, än användt endast en massiv plåt.

En komité var tillsatt för sakens utredning och vid alla skjutförsök, som blifvit anställda å taflor, som ådragit sig någon särskild uppmärksamhet, hafva tillkallats sakkunnige män eller, såsom de i England benämnas, "vittnen", för att yttra sig om tafkans beskaffenhet — ingenjörer, artillerister, fabrikanter och vetenskapsmän. Naturligtvis hafva tankarne varierat ganska mycket om huru en fullgod pansartafla skulle sammansättas, men nästan alltid hafva praktiske män framkommit med det enkla omdömet: vi måste sätta mera jern i väggen! Så är äfven förhållandet med våra monitorer; de hafva stått under det tiden gått framåt, och för att förstärka dem, måste man sätta jern till. Om man sedermera skall sätta tjocka plåtar utanpå de nuvarande tornen, såsom Kapten Ericsson vill, eller sätta tjocka invändigt och bibehålla de tunna utanpå, som föreståndaren för Motala verkstad ifrågasatt, det är visserligen aldeles icke ovigtigt, tvärtom! men det är dock endast en specialfråga — det är något som här ej kan afgöras, ty det beror på herrars teknici. Men hufvudsaken är ock blir dock: i tornväggen *mera jern*. Nu frågas: huru mycket jern? Mitt svar blir: så mycket monitorerna tåla.

Enligt uppgjorda beräkningar skulle ytterligare 4 å 5 tum jern kunna å tornen appliceras. De nuvarande monitorerna hafva 10½ tums jern på de tunnare ställena, men fördelar man de å vissa ställen befintliga förstärkningarne å hela ytan, så blir medeltjockleken 11½ tum. Tillsätter man nu 4 å 5 tum, så blir tjockleken öfver 15 tum. Frågan blir då: är detta tillräckligt? Härpå vill jag svara med att redogöra för förhållandet å de Engelska pansarfartygen, hvarå jag här har en fullständig förteckning. De utgöra 33 stycken byggda af jern, med träbackning å flertalet. Nu hafva ingenjörerna en enkel regel för att uppskatta backningen uti motsvarande tjocklek jern, och med tillämpning af denna beräkning finner man, att de äldre endast hafva 7 tum; sedermera fingo de 10, 11 å 12 och de trenne sednaste under byggnad varande ända till 15½ tum — det högsta hvartill man kommit. Häraf synes sålunda, att våra monitorer med 15 tums pansar böra motsvara tidens anspråk, och detta så mycket heldre som monitorerna i två afseenden ega företräde framför de stora pansarfregatterna, dels deri att tornets form så till vida ökar beklädnadens styrka, att de nödvändigt måste träffas af ett mindre antal kulor än en fregatts sida, som erbjuder vida större skotttyta, dels derutinnan att vid ett tornpansar ej förefinnes den eljest så stora svårigheten att få bultarne att hålla. Vid plana väggar uppstår en gnidning emellan de särskilda plåtarna vid kulornas anslag, hvarigenom bultarne

snart afklippas. Jag tror mig alltså kunna påstå, att monitorerna med den nu ifrågasatta förstärkningen åter kunna motsvara tidens anspråk.

Vidare frågas: kunna monitorerna bära den ökade tyngden af ytterligare pansarbeklädnad?

Hvad bärigheten angår, ega de den tillfyllest, ty de flyta flera tum högre än monitorerna inom Ryska och Amerikanska flottorna, och om än hastigheten skulle något minskas genom den ökade jernbeklädnaden, så har man dock medel att genom borttagande af annat för monitorerna mindre väsendtligt jern återvinna den förra farten. Några nya maskiner komma ej i fråga, ej heller några andra större förändringar. Åtskilliga större förbättringar äro visserligen påtänkta, men dessa komma först att tillämpas å nästa nya monitor. Af hvad jag nu anfört följer, att jag tror mig kunna besvara äfven den andra frågan jakande: huruvida jag, såsom chef för Sjöförsvars-departementet, kunde gifva Riksdagen en betryggande förklaring, att våra monitorer genom tornens förstärkande blifva, i förhållande till konstens nuvarande ståndpunkt, fullgoda stridsfartyg, så att icke för sådant ändamål andra förändringar måste med dem företagas och ytterligare kostnader å dem nedläggas.

Jag vågar sålunda hoppas, att det af Kongl. Maj:t äskade anslag icke måtte hos Riksdagen möta ogillande. Enligt en promemoria, som jag aflemnadt till Stats-Utskottet, skulle af de begärda 240,000 R:dr, 80 å 90,000 R:dr, approximativt beräknadt, användas till förstärkning af fjerde monitorns torn och omkring 100,000 R:dr till förändring af en bland de äldre monitorerna, antagligen den sist byggda, samt återstoden till åtskilliga mindre förbättringar eller påbörjande af ändring af ännu en af de äldre.

Härmed torde jag hafva besvarat den egentliga interpellationen, men jag anhåller att få yttra ännu några ord. Det råder hos allmänheten — och äfven hos en eller annan, hos hvilken man kunde förutsätta större sakkännedom — en mycket stor oklarhet i afseende å hvad man kan fordra af pansarfartyg. Man begär att de skola förena snart sagdt alla möjliga goda egenskaper: *starkt pansar, grofva kanoner, stor hastighet, små dimensioner och ytterlig billighet*. Jag vågar påstå, att alla dessa egenskaper icke kunna förenas, och tänker man blott på saken, inser man det genast. Då ett fartyg beklädes med pansar ökas naturligtvis tyngden, men fartyget skall fortskaffas med hastighet och härför erfordras stark maskin; den starka maskinen kräver stort utrymme, som åter vållar att fartyget och sålunda äfven den yta, som skall pansarbeklädas, blir större. Detta blir en cirkelgång, och när man sålunda gått en eller två gånger rundt och så dividerar fartygets kostnad med de befintliga kanonernas antal, så märker man, att hvarje kanon blir något dyrbar. Man ökar då kanonernas antal, hvarförutan man önskar sätta dem så högt att de må kunna begagnas i sjögång. Men då växer ock den del af fartyget, som är synlig öfver vattenytan och således måste äfven pansarbeklädnaden ökas. Återigen samma cirkelgång som förut, och följderna här af har blifvit dessa stora pansarfartyg i England, Frankrike och Preussen, som kosta 8 å 10 millioner. Den vägen ämnar jag ej föreslå Ko-

nungen eller inbjuda Riksdagen att beträda. Det enda rätta, enligt min åsigt, är att göra så till sägande boskilnad emellan de olika egenskaperna samt bygga en klass fartyg med goda kanoner och stor hastighet, men utan pansar, och en annan med stora kanoner och tjock pansar, der hufvudsaken sålunda blir styrka. De förras uppgift inses lätteligen och ligger utom ämnet för dagens yttrande. Hvad de sednare, eller pansarfartygen beträffar, så kan deras uppgift omöjlig vara att gå ut i öppna sjön och bestrida våra motståndare herraväldet på Östersjön. Ehuru påkostande det än må vara, synnerligen för våra sjömän, nödgas vi derifrån afstå. Ej heller kunna de åtaga sig att försvara hela vår långa kust; men det finnes deremot viktiga positioner, som det måste blifva deras uppgift att försvara. En sådan är t. ex. inloppet vid Waxholm samt infarten till Södertelge. Denna sednare är af en utomordentlig vigt, icke så mycket med afseende å kanalen, som dock lemnar en väg öppen till hufvudstaden, utan fastheldre med afseende å jernvägen, som utgör hufvudstadens enda förbindelse med södra orterna. Under Amerikanska och Preussiska krigen utrustades särskilda korpsar för förstörande af jernvägarne, och man har skäl att antaga det en möjligen blifvande motståndare till oss ej skulle underlåta att följa exemplet. Det är derföre af vigt att med batterier och pansarfartyg skydda denna jernvägsförbindelse mot möjligheten att afskäras oss redan första dagen kriget utbryter. Batterier och pansarfartyg hafva dervid samma rol att utföra som i ett fältslag den första linien och reserven. Om den första linien svigtar, så är det reservens åliggande att uppträda i striden och åter bringa den i jernvigt eller till seger. Men om slutligen pansarbåtarna blifva nödsakade att öfvergifva sin position, böra de vara så inrättade, att de ej behöfva gifva sig eller måste sänkas, utan ega en reträtt genom Södertelge slussar. De nya pansarbåtarnes dimensioner äro härefter lämpade, och den nya, som nu skall byggas, kommer att erhålla 50 procent tjockare pansar och tre gånger starkare maskin än den först byggda. Dessa pansarbåtar hafva dessutom fördelen af billighet, men olägenheten af fasta torn, hvilket vid skjutning nödvändiggör manövrering, som åter i trånga sund kan vara förenadt med åtskilliga svårigheter. Det andra slaget äro monitorerna, och deras fördelar framför pansarbåtarna bestå deri, att de äro mera sjelfständiga fartyg, som föra 2 kanoner, att de sålunda kunna bibehålla en position längre än en pansarbåt och taga mindre rum än två sådana, samt slutligen att tornen äro rörliga, så att kanonerna kunna sigta i alla riktningar. Dessa äro de hufvudsakliga egenskaper, som våra monitorer och pansarbåtar ega, och, efter min tanke, hafva vi vid konstruerandet af dylika fartyg beträddt en riktig väg, som vi böra fullfölja vida heldre än att kasta oss in på en massa nya projekter, som uppdyka i tidningar och annorstädes — förslag till båtar, utrustade med alla de goda egenskaper, som en far kan tillönska sina barn, men, ehuru olika de i öfrigt äro sinsemellan, dock hafva den likheten, att då konstruktören skall tillämpa programmet, finner han snart, att det innehåller oförenliga egenskaper och således är utförbart, med mindre författaren afprutar en god del af de utlofvade förträffligheterna. Eller skola vi måhända vänta till dess vi hunnit

öfvertyga hvarje amatör, att hans projekt ej är det rätta — i så fall torde man aldrig komma från ord till sak.

Grefve Hamilton, Henning: Då en riksdagsman till en af Konungens rådgifvare framställt en utanför dagens föredragningsämne liggande fråga och derpå erhållit svar, kan visserligen saken dermed vara afslutad. Det torde dock vara ett billigt anspråk af Konungens rådgifvare att få veta, huruvida svaret blifvit rätt uppfattadt, och om det förmått häfva det tvifvel, som framkallat frågan, hvarföre jag tillåter mig att ännu yttra några ord rörande det omhandlade ämnet.

Hvad angår svaret på min första fråga, finner jag detsamma, särdeles i den form det omedelbart afgafs, icke blott bestämdt, utan ock fullt tillfredställande. Jag bör kanske tillägga, att det af mig och förmodligen af Kammarens öfrige ledamöter var förutsedt, ty om också förvaltningen af flottans angelägenheter under den chef, som meddelade befallningen om våra första monitorers byggande, lemnat något öfrigt att önska, har visserligen ingen kunnat vägra ett aktningfullt erkännande af den ridderliga öppenhet, han från det enskilda lifvet fört med sig i det offentliga, och hvilken ej kunnat förekomma, att han funnit olika tänkande, men som gjort det för honom alldeles omöjligt att finna en ovän. Han kunde således vara viss, att han icke skulle hafva fördolt något, som för Riksdagen var af vigt att känna.

Man kan möjligen vara af olika mening, huruvida något misstag vid byggandet af våra monitorstorn blifvit begånget, men så mycket framgår otvetydigt af Herr Statsrådets svar, att om detta skulle vara förhållandet, skulden endast är att söka i det förtroende flottans styrelse satt till Kapten Ericssons snille. Detta kan likväl icke hindra mig, likasom hvarje Svensk, att ihågkomma den tacksamhet vi äro Kapten Ericsson skyldige. — en tacksamhet, som ingalunda kan förringas deraf, att han möjligen misstagit sig om värdet af ett försvarsmedel, eller att, såsom här är förhållandet, ett af honom vid en viss tidpunkt uppgifvet försvarsmedel icke förmår motstå en sednare tids förbättrade skjutvapen. Mer än en gång har Herr Ericsson ådagalagt, att han icke glömt det fädernesland, som å sin sida med glädje och varmt deltagande erfarit hans lysande framgångar, men kanske har han glömt den ömtålighet om vårt anseende, som ej tillåter oss att med tystnad emottaga en orättvis beskyllning, äfven om denna blifvit framställd utan afsigt att sära. Skulle Herr Statsrådets svar derom blifva, en erinran, är ändamålet med min fråga fullständigt uppnådt.

Hvad åter beträffar den andra frågan, kan jag icke säga, att jag finner svaret å densamma tillfredsställande, eller att jag på grund deraf kunnat förändra öfvertygelse just i den punkt, som jag företrädesvis ansåg behöfva en förklaring.

Herr Statsrådet och Chefen för Sjöförsvarsdepartementet har börjat med att framställa och sjelf besvara frågan, om man bör ändra de fartyg, som redan finnas, eller bygga nya? Frågan låter sig likväl icke besvaras endast dermed, att den rike gör klokt att bygga nytt,

under det för ett fattigt land intet skäl skulle finnas att gå till väga på samma sätt. Utom det att ett sådant påstående icke i och för sig utgör ett bevis, utan tvärtom behöfver bevisas, inses lätt, att åtskilliga andra omständigheter än landets tillgångar måste tagas i öfvervägande. I första rummet måste man väl tillse, huruvida det, som är i fråga att ändras eller förstärkas, genom en sådan åtgärd kan blifva för sitt ursprungliga ändamål användbart.

Hvad har då varit ursprungliga ändamålet med våra monitorer? Det är hvar och en bekant, att de blifvit lemnade såsom vapen icke åt skärgårdsartilleriet utan åt Kongl. Maj:ts flotta; att, om också en af dem tillbragt en vinter i Stockholm, de likväl haft sin station i Carlskrona, och att de alltid varit förda af flottans befäl. Här af måste den, som ej är närmare invigd i vårt sjöförsvars invecklade förhållanden, hafva dragit den slutsats, att monitorerna hos oss varit afsedde till verkliga stridsfartyg, som på öppna sjön skulle kunna möta en fiende. Kunna de då, äfven om tornen blifva förstärkta, uppfylla detta ändamål? Jag måste bestämdt besvara denna fråga nekande. Huru tjocka man än må göra våra monitorers torn, skall deras vridinrättning blifva lika utsatt för att stängas, och äfven utan afseende härå är jag fullt öfvertygad, att ingen af dem skall förmå att äfven för en kortare stund underhålla striden med en nutidens pansarfregatt. En sådan skall visserligen icke uppehålla sig med att skottvexla med en monitor, utan ränner mot honom med full fart, krossar hans svaga sida och sänker honom, ty omöjligen kan man tänka sig, att sidan på en af våra monitorer, med 5 entums plåtar på träbackning, skulle motstå stöten af en sådan projektil som ett pansarfartyg, vägande 2 till 3000 tons och kommande med femton knops fart. En annan omständighet, som gör att våra monitorer icke motsvara äfven de mest blygsamma anspråk på ett nutidens krigsfartyg, ämnadt till strid i öppna sjön, är deras ringa hastighet, hvilken icke tillåter dem hvarken att söka eller undvika strid. Under det man erfar, att de nyare fartygen i allmänhet göra 12 till 15 knops fart, är våra monitorers hastighet högst 7, vanligen blott 6 knop, och skulle genom tornens förstärkande minskas med ytterligare $\frac{1}{2}$ knop.

Om hvad jag här haft äran anföra är obestriddigt, torde jag icke saknat skäl att ifrågasätta, huruvida afsigten kunde vara att å våra monitorer företaga någon mera genomgripande förändring än tornens förstärkande. Det vid Kongl. Maj:ts nådiga Proposition fogade statsråds-protokoll var derom i ovisshet, ty deri talas visserligen i början endast om "en förstärkning af monitorernas torn", men längre fram nämnas äfven "andra anordningar till förminskning af beskjutningens verkan", och slutligen är det ifrågasatta anslaget upptaget såsom afsedt för "förstärkning af monitorer", utan någon närmare bestämning. Om icke Herr Statsrådets nu afgifna förklaring mellankommit, skulle således hela anslaget, 240,000 R:dr, kunnat nedläggas hufvudsakligen på en enda af våra gamla monitorer, och dertill torde väl Riksdagen svårligen hafva velat lemna sitt bifall.

Kunna nu våra äldre monitorer, genom tornens förstärkande eller genom andra mindre med dem vidtagna förändringar, icke blifva tjenliga till strid i öppen sjö, så är dermed ingalunda sagdt, att deras

byggande vid den tid, då det skedde, var oklokt, eller att de ej kunna komma vårt försvar till godo. För min del tror jag, att de såsom tillhörande kust- och skärgårdsförsvaret samt till försvaret af vissa positioner, såsom Waxholm, Södertelge m. fl. kunna göra ganska väsendtlig nytta; men här framträder den andra frågan, nemligen: om det är klokt att på monitorerna, såsom endast för kustförsvaret användbara, nedlägga ytterligare en betydlig kostnad? Det är för bedömandet af denna fråga, som jag icke funnit Herr Statsrådets svar tillräckligt upplysande, åtminstone icke såsom bevisande för hans åsigt.

Hvad de lamellerade plåtarna angår, må det förefalla besynnerligt, att de stora krigförande makterna ej i vidsträcktare mån begagna sig deraf, om de i sjelfva verket ega samma skyddande förmåga som de massiva. Utan tvifvel känna dessa makter, att lamellpansaret är billigare, och likväl använda de plåtar af ända till 9 tums tjocklek. I detta hänseende måste dock Kapten Ericssons vitsord hafva en betydelse, som ingen kan vilja jäfva, men häraf följer också, att enligt den af Herr Statsrådet benäget meddelade uppgift, bland Englands 33 pansarfartyg endast 3 hafva ett betydligt tjockare pansar, men ganska många, sannolikt flertalet, lemna ett svagare skydd än våra monitor-torn, hvarföre dessa med sitt 11½ tums jern och sin cylindriska form något så när torde motsvara fordringarne. Såsom skärgårdsfartyg synas mig också monitorerna ej förlora väsendtligt i värde genom sin ringa fart, emedan de fiendtliga fartyg med större hastighet, som möjligen komma att uppträda emot dem, ej i skärgårdens trånga och grunda farvatten kunna draga fördel af sin större hastighet. Af hvad Herr Statsrådet anfört har jag derföre icke kunnat bringas från min öfvertygelse, att man åtminstone har skäl att väl betänka sig, innan man på våra monitorer, som äro dugliga till kust- och skärgårdsförsvaret, men *ej kunna blifva tjenliga till något annat*, nedlägger ytterligare kostnader.

Detta är allt, hvad jag för tillfället ansett nödigt att uttala, dock torde jag ännu få tillägga ett par ord. Herr Statsrådet behagade gifva mig en liten snärt, i det han yttrade, att man ej kunde begära, att Kapten Ericsson, som under en tid af många år vistats utom fäderneslandet, skulle skrifva dess språk så som en ledamot af Svenska Akademien. Anmärkningen hade, såsom riktad mot mig, möjligen varit befogad, om ordet "provisionelt" vore Svenskt, men då ej så är, kan jag ej i Herr Kapten Ericssons långvariga vistande utom landet finna en anledning för mig att tro honom ej känna dess betydelse.

Grefve von Platen: Det torde icke förefalla Kammarens ledamöter oväntadt, då jag säger, att jag hade beredt mig på att med anledning af den i dag åtta dagar sedan framställda interpellationen yttra några ord. Jag erkänner uppriktigt, att jag icke kunnat annat än blifva sårad af de frågor, Grefve Hamilton framställt, men de förklaringar, som i dag af den värde interpellanten afgifvits, samt de mot mig vänskapsfulla ordalag han begagnat, göra det dock till en skyldighet för mig, som åtminstone bjudit till att icke alltid sätta det enskilda framför det allmänna bästa, att nu handla på samma sätt

och icke missbruka Kammarens tålamod. Då emellertid af den nu af Herr Grefven gjorda förklaring jag icke kan finna annat, än att alla de fakta, hvilka han ansett sig böra anföra till stöd för densamma, bort vara honom lika väl bekanta innan frågorna gjordes, tillåter jag mig hemställa, om icke bättre varit så väl för det allmänna som för Kapten Ericsson och mig, och jag vågar tillägga för Herr Grefven själf, om de önskade upplysningarne sökts på annat sätt, än i den form frågorna framställdes och som gjort den nu afgifna förklaringen öfverflödig. I afseende å den andra frågan skulle det vara af mig oförlätligt att efter de fullt tillfredsställande förklaringar, Herr Chefen för Sjöförsvars-departementet här afgifvit, upptaga Kammarens tid. Men jag vill vid detta tillfälle uttrycka den åsigt, jag hyser, att det interpellationssätt, vi äro på väg att införa, icke är fullt öfverensstämmande med det allmänna bästa eller med den praxis, som är gällande i andra länder. Jag tror, att en interpellation bör framställas i en enkel form och i en lika enkel form besvaras, samt att man icke bör öfvergå till diskussion om den framställda frågan förrän vid behandling af den hufvudtitel, hvartill frågan hörer. Emot åtskilliga af de satsar, Grefve Hamilton sednast framställt, har jag visserligen åtskilliga anmärkningar att göra, men vill uppskjuta dessa, till dess rätta tiden dertill efter min uppfattning är inne, eller vid föredragning af femte hufvudtiteln.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag anhåller att ännu få yttra några ord, och får dervid först påminna, att som jag ej har någon del i hvad som hitintills skett, och därför ej bär något ansvar, kan jag behandla ämnet fullt opartiskt. Äfven om jag icke kan i allo instämma uti hvad som stundom yttrats till monitorernas beröm, är jag dock öfvertygad om, att de äro ett för vår tid och vårt land synnerligen lämpligt sjövapen; men det kan ej nekas, att de till följd af den entusiasm, hvarmed deras första framträdande blifvit helsadt, stundom blifvit icke så obetydligt öfverskattade. Då man frågar mig, om de äro ämnade att strida på öppna sjön samt der möta pansarfregatter, så svarar jag derpå ett obetingadt nej, ty i anseende till sin ringa fart kunna de icke själfva upptaga striden efter eget godtfinnande, utan kunna lätt tvingas till en ojemn strid; men att de deremot äro synnerligen användbara i våra skärgårdar, det har till och med den värde interpellanten medgifvit. Af det förhållande, att monitorerna äro förlagda i Carlskrona, har Grefve Hamilton velat draga den slutsats, att de alltid tillhöra det yttre försvaret eller den så kallade stora flottan; men hufvudsakliga orsaken hvarföre de för närvarande äro der stationerade, är, att Carlskrona är det enda ställe, der Staten eger dockor, hvaruti de kunna uppläggas. Nu har emellertid fråga uppstått om att låta dem ständigt ligga i sjön, hvaraf de torde fara lika väl som i docka, i synnerhet om de förläggas i sött vatten. Skulle Riksdagen stadna i det beslut att icke bevilja några medel för de redan färdiga monitorernas förstärkning eller för flera pansarbåtars nybyggande, så öfvertager ju Riksdagen dermed ansvaret för att vårt sjöförsvar förblifver i sitt nuvarande ofullständiga skick, och Regeringen blir utan skuld.

I afseende på pansarplåtar af olika tjocklek vill jag endast tillägga, att man i England hvarken vill använda ensamt mycket tunna, ej heller alldeles massiva plåtar, utom å de delar af fartygen der skeppets konstruktion sådant betingar. De mycket tjocka plåtarna spricka vanligen vid kulans inträngning, och vid nästa kula uppstår skakning som lösrycker stora stycken. Så har man vid de sednaste skjutförsöken i England 1869 användt en sköld af femton tum jern, sammansatt af tre femtums plåtar med ett lager af beton mellan den andra och den tredje plåten, mot hvilken sköld man rigtat en 600-pundig kanon på 200 yards afstånd med 76 skålpund krutladdning. Jag har här i min hand fotografier af skjutförsöken, och dessa utvisa, att den första plåten blifvit genomskjuten, att den andra äfven reman, men att den tredje bakom betonlagret är oskadd. Så långt har man nu kommit uti striden emellan pansaret och artilleriet, att detta rön kan anses utvisa frågans ståndpunkt för dagen. Huru långt eller hvarthän denna strid kan komma att föra, är omöjligt att förutse; men sannolikt är, att det kommer en tid, då monitorerna blifva passerade, och jag vill hoppas, att vårt Sjöförsvars-departement då måtte hafva ögonen öppna för krigskonstens kraf. Men den tiden är, efter min öfvertygelse, ännu ej inne, utan torde man tills vidare få låta sig nöja med hvad som kan för närvarande åstadkommas. Grefve Hamilton har uppräknat en hel del egenskaper, som han önskade finna hos ett fullgodt krigsfartyg. Men frågar man huru ett sådant fartyg skall åstadkommas, så blir han svaret skyldig, ty han kan, lika litet som någon annan, lösa detta problem.

Herr Wallenberg: Jag vill icke inlåta mig på sjelfva den fråga, som interpellationen rör, utan endast yttra några ord med anledning deraf, att man här talat om "ömtalighet" samt om "hvems felet vore"; ty jag kan icke neka, att det ser ut, som om det gamla ordspråket, att "den frånvarande har orätt" skulle här vinna tillämpning. Jag tror för min del, att, då denna Kammare den 13 Maj 1867 uti en formlig skrifvelse uttalat sin öfvertygelse om Herr John Ericssons fosterlandskärlek och vår tacksamhetsskuld till honom, och då han sedan dess ingenting gjort, som i någon mån kunnat förringa vårt för honom uttalade förtroende, bör man, då man har framför sig en man, ett verldsberömdt snille, som egnat sitt lif åt uppfinningar och städse är sysselsatt med tekniska arbeten, ej räkna så noga med honom, då han kastar ned några rader på papperet, samt ej väga dem på diplomatisk vågskål.

Det är denna tanke, att man icke bort fästa sig allt för mycket vid ett uttryck, hvilket möjligen tillkommit af en tillfällighet, som jag velat hafva i protokollet förvarad.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 9 och 12 dennes bordlagda Utlåtande N:o 4, i anledning af Kongl. Maj:ts nädiga Proposition om antagande af en författning angående ändring i konkurslagens stadganden om borgenärsed och ackord.

Her. Grefven och Talmannen hemställde, att det af Kongl. Maj:t

framställda och af Lag-Utskottet tillstyrkta författningsförslaget skulle paragrafvis företagas till afgörande och dess ingress sist komma under pröfning; hvilket bifölls.

§ 86.

Herr Westman: För den, som har skyldighet att tillämpa nya konkurslagen, kan det icke vara annat än glädjande, att förslag blifvit framställt till förbättrande af densamma. Det vid förra riksdagen väckta förslaget angående borgenärsed var visserligen icke tillfredsställande formuleradt, men genom det nu framställda förslaget äro obestriddigen förbättringar vunna i lagens stadganden. Vid de hufvudsakliga bestämmelserna i detta förslag vill jag icke fästa mig, men jag har åtskilliga anmärkningar mot redaktionen, hvilka jag anhåller att få hemställa till Kammarens bedömande. Här står i 2 mom. af § 86, sådan den nu blifvit föreslagen, att "föreläggandet bör borgenären tillställas, såsom i lag om stämning stadgas." När man då i minnet återkallar hvad 11 kap. Rättegångsbalken stadgar om stämning och dess tillställande, så förekomma tvänne moment att betrakta, nemligen det ena angående *tiden*, inom hvilken stämning skall delgifvas svarandepart, och det andra angående *sättet* för stämningens delgifvande. Fäster man sig vid berörda uttryck, att föreläggandet bör tillställas "såsom i lag om stämning stadgas", må det åtminstone ursäktas, om man skulle falla på den tanken, att föreläggandet bör delgifvas vederparten inom den *tid*, som i åberopade kapitlet är stadgad. Nu veta vi, att denna tid varierar emellan 14 dagar, 3, 6 och 9 veckor. Uti ifrågavarande paragraf förekommer vidare det stadgande, att den, på grund af hvilket yrkande föreläggandet blifvit meddeladt, är pligtig att delgifvandet deraf ombesörja och bevis derom till rätten eller domaren ingifva inom *en månad* från den för framställande af jäf mot fordringar bestämda tid. Den mot hvilken yrkande om borgenärsed blifvit framställt, skulle deremot med hänsigt till allmänna lagens stadgande om stämning, icke hafva skyldighet att inkomma med edgångsbeviset förr än på nionde veckan efter erhållen del af föreläggnandet, hvadan och då åberopade paragraf vidare innehåller, att den, emot hvilken yrkandet framställles, skulle inom högst en månad från det han af föreläggnandet erhållit del, edgången fullgöra och med bevis derom inkomma, någon oegentlighet i detta fall må kunna anses vidlåda förslaget, men jag vill dock icke anse denna såsom gifven, utan tror snarare, att tiden för borgenärseds afläggande icke kommer att så långt utsträckas, ehuru ordalagen i förevarande paragraf skulle kunna gifva anledning till en sådan tolkning. Deremot vill jag mera fästa mig vid *sättet* för delgifvande af yrkande om borgenärsed. I detta afseende vill jag erinra om stadgandet i 7 § af åberopade kapitlet i Rättegångsbalken, som säger "att skriftlig stämning bör svaranden i händer ställas af två trovärdige män, eller af en, der han svarandens skriftliga bevis derå få kan", samt vidare att "håller någon sig undan, förthy att han vänter stämning, och är det veterligt, att han i häradet eller staden vistas, varde då stämning fästad å husdörr hans." Då nu förslaget tyd-

ligen innehåller, att föreläggandet bör tillställas borgenär, såsom i lag stadgas om stämning, följer deraf att, om icke borgenären är hemma, man skulle ega rättighet att uppfästa föreläggandet å hans husdörr, men den som har till uppgift att skipa lag har städse funnit stora svårigheter möta för en kändepart att förebringa bevisning derom, att svaranden håller sig undan förty att han väntar stämning, äfvensom att denne vistas inom häradet. Jag tror derföre, att man bör söka vinna rättelse uti det af mig nu anmärkta uttrycket å ifrågavarande paragraf såsom otydligt, och jag föreställer mig, att denna förändring skulle kunna ske, derigenom att man, i stället för de nu i paragrafen använda orden "såsom i lag om stämning stadgas", intoge den föreskrift om stämning, att föreläggandet bör tillställas borgenär af två trovärdige män eller af en, om han kan få borgenärs skriftliga bevis derå. Man har då kommit ifrån de af mig anmärkta svårigheterna, och man är icke oviss om, hvad lagstiftaren menat med föreskrifterna angående delgifvandet af yrkande om borgenärsed. Det skulle ytterligare vara ett och annat i förslaget, som kunde förtjena att tagas i betraktande af Lag-Utskottet, i händelse en återremiss komme i fråga. Så står t. ex. i 3 mom., att föreläggande i visst fall bör i allmänna tidningarne införas, men då konkurslagen omtalar tvänne olika sätt, hvarpå delgifvandet kan verkställas, nemligen dels genom domaren, dels genom sökanden, torde det vara nödvändigt att fullt tydligt stadgades, genom hvilkens försorg föreläggandet bör i allmänna tidningar införas. På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, får jag hemställa, att Kammaren ville till Lag-Utskottet återremittera den nu föredragna paragrafen.

Herr Statsrådet Berg: Jag vill endast i korthet yttra några ord i anledning af de anmärkningar, som af den föregående värde talaren blifvit mot ifrågavarande förslag framställda. Att skriva lagar är en vansklig sak, att skriva dem så, att icke en skarpsinnig jurist möjligen deri kan finna otydligheter, torde icke blott vara vanskligt utan äfven omöjligt, och att i förevarande förslag uppsåra otydligheter i den syftning, som den värde talaren gjort, anser jag vittna om en särdeles skicklighet. Då nemligen i förevarande paragraf är stadgadt, inom hvilken *tid* föreläggande om borgenärsed skall borgenär tillställas, samt den derefter meddelade föreskriften att detta tillställande skall verkställas, *så* som i lag om stämning stadgas, uppenbarligen har afseende endast å *sättet* för delgifningen, kan jag icke finna, att någon otydlighet, vare sig i afseende på *tiden* eller *sättet* för ett sådant delgifvande i förslaget förefinnes.

Den värde talaren anmärkte vidare, att det är svårt att tillämpa stadgandena i 11 Kap. Rättegångs-balken om stämmings delgifvande, i det fall att svarandepart håller sig undan förty att han väntar stämning, men just i följd af denna svårighet har uti förslaget intagits det stadgande, att, om borgenär icke kan anträffas, då föreläggande om edgång skall honom tillställas, detsamma må genom dess införande i allmänna tidningarne honom delgifvas. Slutligen har talaren anmärkt, att någon tvekan kunde uppstå, genom *hvilkens* försorg ett sådant föreläggande borde i allmänna tidningarne införas. Jag kan icke tro,

att någon sådan tvekan är att befara, då den föredragna paragrafen i dess 3 mom. uttryckligen stadgar, att den, på grund af hvilken yrkande föreläggandet blifvit meddeladt, är pligtig att delgifvandet deraf ombesörja, utan att något undantag skett för det fall att delgifningen må genom införande i tidningarne verkställas. Jag har intet yrkande att framställa, utan har endast velat fästa Kammarrens uppmärksamhet derå, att de framställda anmärkningarne icke torde vara af beskaffenhet att böra föranleda paragrafens återremitterande.

Herr Nordström: Jag instämmer med Herr Westman och kan icke inse, att den siste värde talarens resonnement i denna punkt utmärker sig genom den juridiska hållning och skarpsinnighet, som vore nödig till att vederlägga Herr Westmans anmärkningar i ämnet.

Herr Hasselrot: Enligt min åsigt hade det varit bättre, om stadgandet i vår gamla konkurslag, att alla borgenärer borde med ed fästa sina fordringar, bibehållits; men som jag måste erkänna, att det förevarande förslaget är en förbättring af stadgandena i samma hänseende i vår nu gällande konkurslag, får jag anhålla om bifall dertill.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till §:n och dels återremiss deraf, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på §:ns antagande och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

§§ 87 och 88.

Biföllos.

§ 90.

Herr Nordström: Hvad jag särskildt i förslaget till denna 90 § icke kan för min del godkänna och gilla är det bibehållna stadgandet, att borgenär, som för sin fordran har inteckning i gäldenärens fasta gods, skall, äfven om han ej begagnar sin rätt att i konkursen bevaka sin fordran och derigenom afsäger sig anspråk uppå att för samma fordran få betalning ur annan konkursboets egendom än intecknade fastigheten, vara skyldig att, på någon borgenärs yrkande, med ed fästa sin fordran. Den säkerhet och rätt till betalning, inteckningshafvare eger, blir under nämnda förutsättning utan speciell inverkan på tillgångarne för öfrige borgenärer, och intekningsprotokollet eller det derpå grundade gravationsbeviset bestyrker ju fullständigt fordringens verklighet, ehvad den beedigas eller icke. Att vid sådant förhållande förklara inteckningshafvaren sin på inteckningen grundade sakrätt i egendomen förlustig, om han ej inom en viss dag med ed personligen bekräftat sin allaredan af domaren genom själfva inteckningen bekräftade fordran, hvilken han, om han så vill, icke är skyldig att i konkursen bevaka, kan icke vara för realkrediten nyttigt och välberäknadt. Sättet för delgifvande af edgångsyrkandet skulle ock i dessa fall blifva i det närmaste enahanda

med det, som föreslås i de föregående §§, och kan man vid öfvervägande af de följder, denna procedur komme att medföra, icke undgå att finna, att stor tidsutdrägt med sjelfva konkursboets utredning deraf kan föranledas, särskildt genom rättigheten att få styrka laga förfall att icke hafva inom laga tid fullgjort, den edgång yrkande hvad honom i afseende å yrkandets delgifvande, och den till edgång uppmanade, hvad honom i afseende å edens afläggande åligger, förfall hvilkas utredning kan, om frågan derom komme att löpa instanserna igenom, taga en tid vida öfver ett år i anspråk. Vida bättre hade det, efter mitt omdöme, varit, att i fråga om borgenärsed, med undantag af förhållandet med inteckning, återgå till de äldre konkurslagarnes föreskrifter om ovilkorlig edgång, emedan derigenom en betydlig tidsvinst för konkursens afslutande bereds.

Då likväl de föregående §§ numera blifvit godkända, och följaktligen begäran om återremiss af den nu förevarande har föga utsigt att vinna understöd, hemställer jag om afslag, för att derigenom tillkännagifva mitt ogillande af densammas hufvudinnehåll och upp-repar mina förut anmälda reservationer emot de föregående besluten.

Herr Statsrådet Berg: Jag har endast velat anmärka, att ifrå-gavarande § i sjelfva saken icke afviker från nu gällande lag, utan endast är ställd i öfverensstämmelse med de föregående §§ och för sådant ändamål blott undergått en obetydlig redaktionsförändring.

Herr von Gegerfelt: Då Riksdagen trenne särskilda gånger diskuterat denna fråga, och resultatet blifvit det beslut om förändringar i konkurslagen, som sista Riksdagen gjort till föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, synes Riksdagen hafva gifvit på hand, att en förändring i den syftning, detta förslag innehåller, vore af Riksdagen önskad; och Riksdagen bör med tacksamhet erkänna Regeringens tillmötesgående att genom Kongl. Proposition söka afhjelpa de brister, som förefunnits i Riksdagens förslag. Jag föreställer mig således, att här icke kan på allvar blifva fråga om andra ändringar i Kongl. Maj:ts Proposition än sådana, som afse redaktionen. De anmärkning-
gar, som blifvit framställda mot den först föredragna paragrafen, äro redan vederlagda, och då såväl denna som de tvänne följande para-graferna redan blifvit af Kamraren antagna, får jag vördsamt yrka bifall äfven till § 90.

Öfverläggningen förklarades slutad och paragrafen godkändes.

Friherre Sprengtporten: Så framt den regeln skulle gälla, att man icke bör göra anmärkingar mot ett förslag på den grund, att det vid en föregående riksdag blifvit antaget, borde jag visserligen icke yttra mig, men då jag icke kan instämma i denna åsigt samt för egen del icke kan finna någon rättsgrund för tvångsackord, ber jag att vid detta tillfälle få yttra några ord. Naturligtvis bör man hafva följt konkurslagstiftningen i dess verkningar för att bedöma, huruvida den nya konkurslagstiftningen bidragit till att minska konkurserna i landet samt åstadkommit större rättskaffenhet i affärer,

men jag har endast erfarenhet i detta afseende ifrån de konkurser, der jag uppträdt såsom borgenär. Just i afseende å tvångsackord synes det dock, att någon tvekan råder, huruvida lagstiftningen verkat väl. Jag tror mig känna, att man äfven i andra länder betviflat tvångsackordets lämplighet, och att man derföre funnit sig föranlåten föreslå ett minimum, hvilket man dock satt högre än det, som bestämts i nu föredragna paragraf. Jag är emellertid oviss, huruvida det är rätt att bestämma någon siffra såsom minimum, ty deraf kommer sannolikt att följa, att denna siffra kommer att gälla såsom regel, samt att en borgenär kommer att anses icke hafva något att beklaga sig öfver, om han blott får i lag bestämda 25 procent, äfven om dessa skulle vara fakultativa eller, i brist af säkerhet, icke komma att till borgenärer utbetalas. Efter mitt begrepp, hvilket jag dock icke vill ställa i jembredd med deras, hvilka skådat saken från juridisk synpunkt, kan jag icke gilla förslaget om en viss qvots bestämmande för antagandet af tvångsackord, utan vore det enligt min tanke lämpligare, att den nuvarande lagstiftningen bibehölles, eller, om den ändras, att minimum sättes högre än nu är föreslaget. Jag framställer dock icke något yrkande.

Herr von Gegerfelt: I anledning af sista talarens yttrande får jag förklara, att meningen med mitt förra yttrande icke var, att det skulle vara olämpligt att göra anmärkningar emot Kongl. Maj:ts Proposition, utan endast att jag tog för gifvet, att Riksdagens afsigt icke kunde vara att göra några andra ändringar än sådana, som afsågo redaktionen. Jag anhåller om bifall till Betänkandet denna del.

Herr Peyron: Jag ber att få instämma med Friherre Sprengtporten angående tvångsackord. Jag tror det icke vara en fördel för det allmänna, att tvångsackord finnes, men om sådana skola finnas, anser jag det vara bäst, att en qvot är bestämd, hvarunder domstol icke må godkänna dem. Dock skulle jag önska, att det blefve bestämdt, att icke ackord finge medgifvas, med mindre än att säkerhet blefve ställd för dess fullgörande. Den föredragna paragrafen innehåller visserligen i andra momentet, att, om ackord bestrides på den grund att säkerhet ej finnes, Rätten eger pröfva efter omständigheterna, huruvida fastställelse på sådan grund bör vägras, men domstolen synes sålunda ega rätt att fastställa ackord utan säkerhet. Det är detta, som jag anser vara ett stort fel i lagstiftningen, ty om man beviljar en galdenär ackord, bör man åtminstone hafva säkerhet för dess utbekommande.

Öfverläggningen förklarades slutad, och paragrafen bifölls.

Ingressen.

Godkändes.

Föredrogs ånyo och bifölls Lag-Utskottets den 9 och 12 dennes bordlagda Utlåtande N:o 6, i anledning af väckta motioner om inrättande af förliknings-komitéer.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarne Stats-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 1, med den till innevarande Riksdag af Fullmäktige i Riksgälds-kontoret afgifna berättelse.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 2, angående till Stats-Utskottet remitterade motioner om aflåtande till Kongl. Maj:t af underdåniga skrivelser rörande dels utarbetande af fullständig plan för rikets befästningsväsende och dels utredning af frågan om indelningsverkets aflösande och upprättande af en ny stam.

Grefve af Ugglas: På sätt jag redan förut i dag, då fråga var om ett särskildt Utskotts tillsättande, haft äran anmärka, innehålla ifrågavarande motioner en hemställan till Kongl. Maj:t, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbeta förslag i den syftning motionärerne framställt. Kammaren torde vid sådant förhållande finna, att motionerna icke tillhöra ständigt utan *tillfälligt* Utskott, samt derföre godkänna Stats-Utskottets i det föredragna Betänkandet uttalade åsigt.

Herr von Geijer: Förevarande fråga eger ganska stor betydelse, ty det är af vigt att få prejudikat, som kunna bidraga till att bestämma skillnaden mellan ständiga och tillfälliga Utskotts kompetens — en bland de svårare frågor i vår nya Riksdags-ordning. Första Kammaren har nu att bestämma till hvilket Utskott Herr Mankells båda motioner böra öfverlemnas. För min del hyser jag i detta fall olika åsigt med den siste talaren och, om det än måste medgifvas att han kan hemta något stöd för sin åsigt från grundlagens ordalydelse, har jag deremot att åberopa praxis, som utbildat sig i annan riktning. Vid 1869 års riksdag remitterades nemligen till ett särskildt, d. v. s. ett ständigt Utskott en motion angående rust- och rotehållares befrielse från beväringsskyldighet, och då böra väl, i analogi dermed, äfven dessa motioner lemnas till ständigt Utskott. Det bör ock beaktas, att eljest skulle motioner af dylik beskaffenhet kunna väckas när som helst under riksdagen och ej, såsom förhållandet blir i händelse de anses tillhöra ständigt Utskotts handläggning, blott under motionstiden. Andra Kammaren har till Stats-Utskottet återremitterat motionerna, och jag hemställer att denna Kammare måtte fatta samma beslut.

Herr Rydin: Vi hafva i denna fråga att pröfva, huruvida Stats-Utskottet förfarit rätt, då det återlemnade förevarande motioner. Enligt 39 § Riksdags-ordningen har Stats-Utskottet att "granska, utreda

och uppgifva Stats- och Riksgälds-verkens tillstånd och förvaltning samt föreslå ej mindre hvad till fyllande af deras behof erfordras. sedan nödiga besparingar och indragningar blifvit iakttagna, än äfven beloppet af de summor o. s. v.“ Frågas då, kunna motionerna hänföras under någon af dessa rubriker. Den ena motionen angår befästningsväsendet och går ut på att Kongl. Maj:t måtte utarbete fullständig plan därför; den andra afser anhållan hos Kongl. Maj:t om utredning angående indelningsverkets aflösande. Ingendera afser nya anslag eller indragning af gamla, och jag kan därför icke finna annat, än att Stats-Utskottet förfarit alldeles riktigt. Men då blir frågan, till hvilket Utskott höra motionerna? Enligt gamla Riksdags-ordningen skulle de höra till Sammansatt Stats- och Ekonomi-Utskott. Något Ekonomi-Utskott finnes icke numera; motionerna afse ej någon grundlags- eller civillagsförändring, de beröra ej heller någon banko-, bevillnings- eller anslags-fråga. De kunna således icke höra till något ständigt Utskott, utan måste tillhöra ett tillfälligt, och jag instämmer därför med Grefve af Ugglas i hans yrkande, Jem Kammaren måtte med gillande af Stats-Utskottets hemställan förklara, det motionerna böra till ett Andra Kammarens Tillfälliga Utskott öfverlemnas.

Friherre Sprengtporten: Då den ena af de båda ifrågavarande motionerna angår befästningsväsendet, och befästningsväsendet står i nära samband med ordnandet af sjöförsvaret, samt Kammaren nyss beslutat att för handläggningen af sistnämnda ärende tillsätta ett särskildt Utskott, synes det mig vara lämpligt att äfven dit öfverlemnas förberörda motion. Hvert den andra motionen bör höra, tilltror jag mig deremot ej att säga. Jag tillåter mig endast hemställa, huruvida denna Kammar verkligen kan besluta att Andra Kammaren skall tillsätta ett tillfälligt Utskott. Mig synes detta såsom ett intrång på ett fält, der hvarje Kammar eger ensam beslutande rätt.

Grefve af Ugglas: Med anledning af den siste talarens åsigt, att den ena af Herr Mankells motioner borde öfverlemnas till det Särskilda Utskottet, får jag erinra honom att detta ej låter sig göra, enär vi redan beslutat, att Utskottet skulle tillsättas endast för behandling af Herr Palanders motion. För att lugna talarens farhågor, vill jag för öfrigt upplysa, att motionen afhandlar Stockholms skyddande åt både land- och sjösidan, Carlsborgs förändring till en replipunkt och hufvuddepot för arméen, anläggandet af en replipunkt på Gotland och slutligen indragande af alla sjöbefästningarne. Sådana äro Herr Mankells funderingar, och då torde lätt inses, att ett Sjöförsvars-Utskott icke kan af motionen draga särdeles stor nytta.

Till ytterligare bevisning derom att Stats-Utskottet handlat riktigt, då det återlemnade motionerna, vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att de icke beröra 1871 års budget, eller det år med hvars statsreglering Utskottet nu har att taga befattning, utan blott innehålla sväfvande framtidsprojekter. Att någon likartad motion möjligen någon gång förut blifvit till Stats-Utskottet remitterad kan hafva berott derpå, att de, fastän rätteligen ej tillhörande Stats-Utskottet, stått i oskiljaktigt sammanhang med något ärende, som verkligen hört
till

till detta Utskotts handläggning, och derföre fått följa med till samma Utskott. Jag vidblifver mitt förra yrkande.

Herr vice Talmannen: Vid öfverläggningen inom talmanskonferensen angående förevarande fråga framställdes olika åsikter om dess rätta behandling. Man var dock å ömse sidor ense derom att giltiga skäl kunde anföras både för motionernas remitterande till Stats-Utskottet och för deras återlemnande derifrån. Å ena sidan ansåg man nemligen, att då motionerna icke omedelbarligen afsågo någon statsutgift, utan endast framställningar till Kongl. Maj:t om utarbetande af förslag, de icke lämpligen kunde blifva föremål för Stats-Utskottets behandling, men å andra sidan erinrades deremot, att, ehuru ärendena icke egentligen voro statsregleringsfrågor, de dock med statsregleringen egde nära sammanhang, äfvensom att likartade ärenden förut blifvit af Andra Kammaren till Stats-Utskottet hänvisade och af Stats-Utskottet utan gensägelse behandlade. Vid sådant förhållande och sedan nu Andra Kammaren, enligt ankommet protokollsutdrag, funnit skäl att till Utskottet återlemna motionerna, finner jag mig böra hemställa, att äfven denna Kammare måtte förklara motionerna vara af beskaffenhet att böra af Stats-Utskottet handläggas. En föregående talare har invändt att, då likartade ärenden förut blifvit till Stats-Utskottet hänvisade, detta möjligen berott derpå, att de stått i oskiljaktigt sammanhang med andra frågor, som verkligen tillhöra nämnda Utskott, men då hemställer jag, huruvida icke, när Stats-Utskottet ostridigt har att behandla frågor om anslag till befästningar, äfven frågan om ny befästningsplan dermed står i dylikt oskiljaktigt sammanhang.

Herr Rydin: De upplysningar, Herr vice Talmannen lemnat angående öfverläggningen inom talmanskonferensen, kunna visserligen lägga en viss tyngd i vågskålen till förmån för dem, som vilja biträda Andra Kammarens beslut; men i betraktande af hvad konsekvensen deraf skulle blifva, eller att alla möjliga i motionsväg framkomna organisationsförslag, huru omogna som helst, skulle lemnas till Stats-Utskottet, kan jag ej annat än vidhålla min förut uttalade åsigt, att vi böra godkänna Stats-Utskottets hemställan. Vi kunna göra det så mycket heldre, som Utskottet redan återlemnat andra motioner, som innehållit organisationsförslag (såsom omorganiseringen af embetsverken), och hvilka sedermera blifvit af Andra Kammaren hänvisade till tillfälligt Utskott. Det är af vigt, att vi i detta fall få ett bestämdt prejudikat, som visar att dylika frågor skola behandlas successive, först af ena Kammaren och så af den andra. Jag påyrkar derföre fortfarande, att vi böra godkänna Stats-Utskottets hemställan, — men, med ledning af ett likartadt fall från 1867 års riksdag, hvarom Konstitutions-Utskottets Betänkande upplyser, tror jag att vi böra stadna dervid, och öfverlemna åt Andra Kammaren att sjelf förklara, det motionerna skola öfverlemnas till ett af Kammarens tillfälliga Utskott.

Herr von Geijer: Jag begärde ordet för att bemöta Herr Rydins första yrkande. Såsom Friherre Sprengtporten redan anmärkt, torde det icke vara fullt formenligt, att denna Kammare beslutar, att ett ärende skall behandlas af ett tillfälligt Utskott inom Andra Kammaren. Sedan nu emellertid Herr Rydin formulerat sitt yrkande anorlunda, har jag ingenting att erinra.

Grefve af Ugglas: Jag medger visserligen, att hvad Herr vice Talmannen anfört kan väga åtskilligt, men jag kan dock ej inse, att det af honom åberopade skäl, att Andra Kammaren behandlat frågan på ett sätt, bör verka derhän, att denna Kammare skall fatta lika beslut, om nemligen Kammaren anser, att beslutet icke är med en rätt tolkning af grundlagen öfverensstämmande. Såsom jag redan förut tagit mig friheten yttra, är jag af den åsigt att, derest förevarande motioner afsett något som med statsregleringen egde gemenskap, så och oberoende af den form, i hvilken motionären klädt sina förslag, hade de bort af Stats-Utskottet handläggas; men att nu, då motionerna endast innehålla sväfvande organisationsprojekter för framtiden, Stats-Utskottet grundlagsenligt icke kan med dem taga befattning. Alldeles tydligt är ock, att under gamla representationsskicket motionerna skulle hafva öfverlemnats till Ekonomi-Utskottet.

Beträffande åter den näst siste talarens förslag, att Kammaren endast skulle förklara att den godkänner Utskottets hemställan, vet jag verkligen icke huruvida detta skulle blifva fullt formenligt. Enligt grundlagens mening måste man väl alltid förklara hvart en motion hör, och då har denna Kammare att säga, att dessa motioner böra af tillfälligt Utskott behandlas. Att derigenom Andra Kammarens rätt skulle kränkas, eller någon föreskrift åt den Kammaren lemnas, kan jag ej finna.

Grefve Hamilton, Henning: Ehuru jag visserligen måste vitsorda riktigheten af vice Talmannens uppgift att inom talmanskonferensen äfven uttalades den åsigt att förevarande motioner borde af Stats-Utskottet behandlas, anhåller jag dock få upplysa, att denna åsigt icke var enhällig inom konferensen, utan att tvärtom meningarne der voro ganska delade. Jag sjelf var och är fortfarande af den tanke, att Herr Mankells motioner höra till tillfälligt Utskott, emedan de icke angå sådana frågor, som enligt grundlagen utgöra föremål för ständigt Utskotts handläggning, och förslagen ej heller inom närmaste framtiden kunna utöfva någon inverkan på statsregleringen. Deremot kan jag ej biträda Herr Rydins förslag, att Kammaren skulle inskränka sig till att endast godkänna Stats-Utskottets hemställan. 7 § i de reglementariska föreskrifterna för Riksdagen säger att, om ett ständigt Utskott anser ett dit hänvisadt ärende ej tillhöra dess befattning, skall Utskottet derom afgifva utlåtande till Kamrarne, "hvilka böra skyndsamt besluta, om frågan skall af samma Utskott behandlas eller till annat Utskott öfverlemnas". Kamrarne måste sålunda bestämma hvart en motion hör. Detta bestyrkes ytterligare af stadgandet i Riksdags-ordningens 38 § 3 mom., att Konstitutions-Utskottet tillkommer "att, då olika meningar mellan Kamrarne uppstå,

till hvilket Utskott uppkomna frågor och ämnen böra hänvisas, derom besluta“, ty här förutsättes ju, att hvardera Kammaren bestämdt förklarar, till hvilket Utskott en motion bort remitteras. I anledning häraf tror jag det icke vara tillräckligt att blott godkänna Stats-Utskottets åtgärd att återlemna motionerna, utan hemställer, det Kam-maren måtte förklara, att motionen är af beskaffenhet att böra af tillfälligt Utskott behandlas.

Herr von Geijer: Jag har biträdt Herr Rydins förslag att Kam-maren skulle inskränka sig till att endast godkänna Stats-Utskottets hemställan. Emellertid måste jag gifva den siste värde talaren rätt deruti, att nämnda förslag icke väl öfverensstämmer med 7 § uti regle-mentariska föreskrifterna för Riksdagen.

Men jag tror verkligen, att nyssnämnda paragraf — före antagandet af nya Riksdags-ordningen en grundlagsparagraf, som nu fått plats i arbetsordningen — går längre i uppställande af instruktioner för Kamrarne än hvartill Riksdags-ordningen föranleder.

Efter hvad jag vill minnas har ock under 1867 års riksdag, när från ständigt Utskott återlemnad motion blifvit af ena Kammaren å nyo remitterad till ständigt Utskott och af Medkammaren ansetts tillhöra tillfälligt Utskott, Konstitutions-Utskottet förklarar, att motionen icke kunde af annat Utskott än tillfälligt Utskott få behand-las. Konstitutions-Utskottet bestämde således icke, att motionen ovil-korligen skulle af tillfälligt Utskott handläggas, utan tänkte sig ock möjligheten att Kammaren förkastade motionen utan föregången remiss till Utskottet.

Friherre Sprengtporten: Ingen kan vara närmare än Grefve af Ugglas att rätt återgifva lydelsen af Kammarens nyss fattade be-slut angående tillsättande af särskildt Utskott för behandling af Herr Palanders motion; men det må likväl ursäktas mig, om jag ej kunnat fatta beslutet såsom Herr Grefven, eller att det skulle innebära, att inga andra motioner än den nämnda finge till Utskottet öfverlemnas. Är min uppfattning riktig, ser jag verkligen intet hinder för att till samma Utskott remittera en motion angående ett med Herr Palanders motion sammanhängande ämne. För min del vill jag dock ej härom framställa något yrkande, utan nöjer mig med den af talmanskonfe-rensen uttalade åsigt.

Herr Rydin: Jag afstår från mitt sist framställda yrkande.

Herr von Gegerfelt: Med flertalet af föregående talare instäm-mer jag deri, att förevarande motioner böra af tillfälligt Utskott be-handlas, men derom anser jag ej Kammaren hafva att nu sig yttra. Frågan gäller endast att slita en tvist mellan Andra Kammaren och Stats-Utskottet. Godkännas Andra Kammarens beslut — då höra motionerna till Stats-Utskottet. Biträda vi åter Stats-Utskottets åsigt, då först uppstår frågan till hvilket annat Utskott motionerna rätteligen höra. Men detta är ett nytt stadium af frågan, och derom skall Andra Kammaren, der motionerna väckts, först yttra sig. Jag an-

håller derföre, att Kammaren måtte endast godkänna Utskottets nu föredragna Memorial.

Herr Rydin: Då Herr von Gegerfelt förfäktat den af mig förut uttalade åsigt, att Kammaren endast skulle godkänna Utskottets hemställan, utan att bestämma hvart motionerna skulle remitteras, anser jag mig böra upplysa, att det af mig omnämnda prejudikat förskrifver sig från den första riksdagen efter nya statsskicket, innan ännu de reglementariska föreskrifterna hunnit antagas. Ett sednare prejudikat finnes angående en motion rörande kronobrefbäringen; Första Kammaren öfverlemnade den till Stats-Utskottet, Andra Kammaren till tillfälligt Utskott, och sedan slets tvisten af Konstitutions-Utskottet, som förklarade att motionen borde handläggas af tillfälliga Utskottet. Det återopade stadgandet i de reglementariska föreskrifterna äfvensom i viss mån Riksdags-ordningens 38 § synas emellertid gifva vid handen, att Kammaren förfar riktigast, om den nu bestämmer till hvilket Utskott motionerna böra öfverlemnas.

Herr von Gegerfelt: Af förekommen anledning afstår jag från mitt nyss framställda yrkande.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats, dels att det förevarande Memorialet skulle läggas till handlingarne med förklarande, att Kammarerna ansåg de deri omförmälda motioner vara af sådan beskaffenhet, att de borde af tillfälligt Utskott behandlas, och dels att Memorialet skulle läggas till handlingarne med förklarande, att motionerna tillhörde Stats-Utskottets handläggning; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på förstberörda yrkande och, då dervid svarades många ja jemte åtskilliga nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 3, angående en till Stats-Utskottet remitterad motion rörande rikets försvarsväsende.

Grefve af Ugglas: Hvad förevarande motion angår, erkänner jag oförbehållsamt Stats-Utskottets skyldighet att med densamma taga befattning, ty den innehåller ett positivt yrkande, som berör budgeten. Orsaken hvarföre Utskottet tillbakavisade motionen var den att, då Herr Mankells motioner angingo samma ämne, och Utskottet icke ansåg sig kunna handlägga dem, utan antog, att de skulle af Andra Kammarerna öfverlemnas till ett tillfälligt Utskott, så syntes det Stats-Utskottet lämpligt, att samma Utskott äfven fick taga befattning med Herr Sven Nilssons motion. Då emellertid, som sagdt, motionen ostridigt tillhör Stats-Utskottet, får jag nu hemställa, att densamma måtte till Utskottet återlemnas.

Herr Lagerstråle: Efter det referat Memorialet innehåller, synes denna motion vara af samma beskaffenhet som de båda af Herr Mankell afgifna, och jag hemställer derföre, att Kammaren måtte stadna vid samma beslut, som fattats i afseende å Stats-Utskottets nyss föredragna Memorial N:o 2.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad och Herr Grefven och Talmannen yttrat, att derunder hade yrkats dels Memorialets läggande till handlingarne med förklarande, att Kammaren ansåg den ifrågavarande motionen vara af den beskaffenhet, att densamma borde af tillfälligt Utskott handläggas, och dels att Memorialet skulle läggas till handlingarne med förklarande att motionens behandling tillkom Stats-Utskottet; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på förstberörda yrkanda, hvartill svarades ja.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 4, angående en till Stats-Utskottet remitterad motion om upphörande af friköp eller lega för beväringen.

Grefve af Ugglas: Såsom Kammaren lätteligen finner, tillhör ifrågavarande motion ovilkorligen Lag-Utskottet, enär den afser en förändring i beväringsslagen, och jag hemställer derföre, det Kammar-
n måtte till nämnda Utskott öfverlemla motionen.

Öfverläggningen ansågs slutad och Memorialet lades till handlingarne med förklarande, att motionen tillhörde Lag-Utskottets behandling.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 5, angående till Stats-Utskottet remitterade motioner om underdånig framställning till Kongl. Maj:t i fråga om utarbetande till förslag till förändrad organisation af civila embetsverk och embeten.

Grefve af Ugglas: Dessa båda motioner af Herrar Gustaf Jonsson och Ribbing tillhöra uppenbarligen tillfälligt Utskott, och Andra Kammaren har äfven, med godkännande af Stats-Utskottets hemställan, öfverlemlat dem till sådant Utskott. Jag anhåller derföre om proposition derå, att Kammaren ville förklara det motionerna äro af beskaffenhet att böra af tillfälligt Utskott behandlas.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, och Memorialet lades till handlingarne med förklarande, att de ifrågavarande motionerna voro af den beskaffenhet, att de borde af tillfälligt Utskott handläggas.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 6, angående en till Stats-Utskottet remitterad motion i fråga om förändrad reglering af landssekreterarnes löner.

Grefve af Ugglas: Herr Ribbings motion angick utredning af frågan om förändring af de civila embetsverken i allmänhet och en skrifvelse derom till Kongl. Maj:t. Herr Liss Olof Larssons motion är af mera speciel beskaffenhet; den innefattar nemligen ett förslag om aflåtande till Kongl. Maj:t af skrifvelse angående framläggande af ny aflöningsstat för landssekreterare i riket, men den afser sålunda likaledes blott en underdånig framställning till Kongl. Maj:t. Den berör icke i något afseende 1871 års statsreglering och kan således ej af Stats-Utskottet handläggas, utan bör tillhöra tillfälligt Utskott, och jag får derföre nu framställa samma yrkande som vid förra Memorialet.

Herr von Geijer: Jag anhåller, det Kammaren ville besluta att lägga Memorialet till handlingarne under förklarande "att den ifrågavarande motionen icke kan af annat Utskott än tillfälligt Utskott behandlas."

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att derunder hade vrkats, dels att Memorialet skulle läggas till handlingarne med förklarande, att den ifrågavarande motionen var af sådan beskaffenhet, att den borde af tillfälligt Utskott behandlas, och dels att Memorialet skulle läggas till handlingarne med förklarande, att motionen var af den natur, att densamma icke kunde af något annat Utskott än ett tillfälligt Utskott handläggas; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på förstberörda yrkande, hvartill svarades ja.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 1, med återlemnande af en inom Riksdagens Andra Kammare af Herr A. Törnfelt väckt motion.

Friherre von Otter: Såsom Kammarens ledamöter af Memorialet torde finna, har Bevillnings-Utskottet icke kunnat med Herr Törnfeldts motion vidtaga annan åtgärd än att återlemna densamma. Efter hvad jag hört, skall dock Herr Törnfelt sedermera hafva förändrat sin motion, och jag anhåller om upplysning, huruvida något protokollsutdrag härom ankommit från Andra Kammaren.

I anledning häraf tillkännagaf undertecknad, att enligt ankommet protokollsutdrag hade Andra Kammaren, sedan motionären vid det ifrågavarande Memorialets föredragning i nämnda Kammare, anmält, att han inskränkte sitt yrkande till "endast sådana delar af motionen, som oomtvistadt tillhörde Bevillnings-Utskottets handläggning, såsom t. ex. den till första artikelns bevillning hörande

skyddsavgiften“, medgifvit en sådan begränsning af motionens innehåll och återförvisat den sålunda förändrade motionen till Bevillnings-Utskottet.

Friherre von Otter: Vid sådant förhållande tillhör motionen numera Bevillnings-Utskottet, och jag hemställer derföre att den måtte dit återremitteras.

Öfverläggningen ansågs slutad och Memorialet lades till handlingarne med förklarande, att motionen i sitt förändrade skick borde af Bevillnings-Utskottet behandlas.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarne Banko-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 1, med öfverlemnande af Banko-fullmäktiges till Utskottet afgifna berättelse.

Föredrogs ånyo Banko-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Memorial N:o 2, med återlemnande af Herr J. Wedbergs i Andra Kammaren väckta motion, N:o 135.

Herr Lagerstråle: Då förevarande motion synes tillhöra tillfälligt Utskott, torde Kammaren besluta att lägga Memorialet till handlingarne med förklarande, att motionen är af beskaffenhet att böra af sådant Utskott behandlas.

Öfverläggningen ansågs slutad, och Memorialet lades till handlingarne med förklarande, att den ifrågavarande motionen borde af tillfälligt Utskott behandlas.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Utlåtande N:o 1, i anledning af Andra Kammarens remiss af motion, åsyftande att taxeringsvärdet måtte tjena såsom grund för fördelningen af räntor och andra onera emellan särskilde delegare i ett och samma hemman.

Herr von Gegerfelt: Jag får i afseende å förevarande motion åberopa min vid Utlåtandet bifogade reservation. Medgifvas måste visserligen, att grundlagarnes bestämmelser om de ämnen, som utgöra föremål för Lag-Utskottets behandling, icke fullständigt passar in på förevarande motion; men å andra sidan finnes det intet annat Utskott, som är närmare att dermed taga befattning. Motionen angår rättsförhållandet mellan särskilde delegare i samma hemman, icke emellan dem och Staten, hvars rätt ingalunda är af föreslagna förändringar beroende. Då härtill kommer, att Andra Kammaren till Lag-Utskottet återremitterat motionen, och densamma verkligen icke är af be-

skaffenhhet att höra i någon högre grad taga Utskottets tid och omtanke i anspråk, hemställer jag att denna Kammare måtte fatta samma beslut som Medkammaren.

Grefve Mörner, Oscar: Den siste värde talaren medgaf, att ärendet icke egentligen hörde till Lag-Utskottet, men då han icke kunde utfundera hvart det rätteligen borde höra, tyckte han Lag-Utskottet gerna kunde taga det. Jag är alldeles icke af den meningen, och jag anser mig ej behöfva lägga mitt snille på sträckbanken för att lösa gåtor, med hvilka jag ej är tvungen att befatta mig. Det fordras mycket för att kunna påstå, att det ämne motionen omfattat är af juridisk natur. Det är snarare af rent kameral beskaffenhhet, och fast Lag-Utskottet fått sig mycket annat pålagdt, såsom krigsväsendet och dylikt, har jag ännu ej hört, att det äfven skall hafva att göra med kamerala frågor. Motionen äsyftar, om man så vill, en rättskränkning, men icke skall väl Lag-Utskottet därför blifva lidande, då i allt fall ämnet, som sagdt, ligger inom det kameralas område. Motionären vill hafva en ny lag, men denna skall ej utgöra en ändring från gällande civillag, utan från en lag, som finnes någonstädes i luften, och med sådana lagar behöfver ej Lag-Utskottet befatta sig. Utskottet har därför efter min tanke förfarit visligen, då det förskjutit motionen, och jag yrkar bifall till dess hemställan. Hvert motionen skall taga vägen -- ja, det vet jag verkligen icke, och det bryr jag mig icke heller om, blott Lag-Utskottet ej belastas med den.

Herr vice Talmannen: Vid öfverläggningen inom talmanskonferensen angående förevarande kompetensfråga anmärktes visserligen, att frågor om kronoräntor och tionden egentligen tillhöra Stats-Utskottet, men då motionen jemväl handlar om allmänna besvär, som grunda sig på civillag, såsom t. ex. vägunderhållet, ansågs motionen äfven kunna hänvisas till Lag-Utskottet, och detta så mycket heldre som Utskottet i sådan händelse skulle vara oförhindradt att sammanträda med Stats-Utskottet. Jag hemställer därför, att Kammaren måtte förklara motionen tillhöra Lag-Utskottet.

Grefve Mörner: Jag kan icke neka till att utsigten att få sammanträda med Stats-Utskottet innebär något frestande för mig, ty den äran är stor; men jag måste dock, det oaktadt, förblifva vid min åsigt, att motionen icke tillhör Lag-Utskottet. Man har sagt mig, att, då jag ej vill skicka motionen till Lag-Utskottet, så måste jag säga, till hvilket annat Utskott den skall komma. Nåväl, vi hafva ju två tillfälliga Utskott, som icke torde hafva särdeles mycket att göra; kunde icke motionen skickas till något af dem?

Friherre Raab, Adam: Till ett tillfälligt Utskott lärer väl icke en sådan motion som den ifrågavarande kunna öfverlemnas, enär ett tillfälligt Utskott icke kan besluta eller yttra sig rörande ett lagförhållande; och jag yrkar därför, att motionen måtte återremitteras till Lag-Utskottet.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats, dels att Lag-Utskottets förevarande Utlåtande skulle läggas till handlingarne med förklarande, att den ifrågavarande motionen tillhörde nämnda Utskotts handläggning, och dels att Utlåtandet skulle läggas till handlingarne, med förklarande att motionen borde af tillfälligt Utskott behandlas; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på förstberörda yrkande, hvartill svarades ja.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 5 och 12 dennes bordlagda Utlåtande N:o 2, i anledning af Andra Kammarens remiss af motion om öfverflyttande på landstingen af rättigheten att utse ledamöter och suppleanter i länens pröfningskomitéer.

Herr von Gegerfelt: Denna motion hörer klarligen till Bevillnings-Utskottet, dit den också blifvit af Andra Kammaren öfverlemnad; och jag hemställer derföre, det Kammaren måtte förklara motionen vara af beskaffenhet att bära af Bevillnings-Utskottet behandlas.

Öfverläggningen ansågs slutad och Utlåtandet lades till handlingarne med förklarande, att den ifrågavarande motionen borde af Bevillnings-Utskottet behandlas.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 12 på natten.

In fidem

O. Brakel.